

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä – Författare – Author Kankainen, Saara			
Työn nimi – Arbetets titel – Title ”Maahanmuutto vaikuttaa maahamme ja muuttaa meidän maata”. Suhtautuminen maahanmuuttoon äidinkielen ylioppilasesseissä			
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen kieli			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2017	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 94 + liite 4 sivua
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielmassa tarkastellaan, kuinka suhtautuminen maahanmuuttoon ilmenee äidinkielen ylioppilasesseissä. Tutkielmassa selvitetään, millaisten tekstuaalisten kielen piirteiden kautta aineiston tekstit välittävät suhtautumista aiheeseen. Analyysissä eritellään, kuinka suhtautuminen maahanmuuttoon välittyy asennoitumisen ja sitoutumisen ilmausten kautta.</p> <p>Tutkielman teoreettisena lähtökohtana on suhtautumisen teoria, joka pohjautuu systeemifunktionaaliseen kielioppiteoriaan. Analyysissä on hyödynnetty suhtautumisen teorian käsitteitä. Tutkielma asettuu tekstintutkimuksen kenttään ja tutkimusmetodina on tekstianalyysi. Aineisto koostuu 95 äidinkielen ylioppilaskokeesta vuosina 2011–2012 kirjoitetusta esseekoevastauksesta, joissa käsitellään jollain tavalla maahanmuuttoa. Aineistoa on yhteensä kolmelta eri tutkintokerralta. Aineisto on saatu tutkimustarkoitukseen Ylioppilastutkintolautakunnalta.</p> <p>Tutkielmassa osoitetaan, että suhtautuminen maahanmuuttoon välittyy äidinkielen ylioppilasesseistä monien tekijöiden kautta. Suhtautumista ilmaistaan aineiston teksteissä maahanmuuton, maahanmuuttajien ja heidän toimintansa arvottamisella sekä tunteiden ilmaisulla maahanmuuttoaiheesta. Tutkielmassa osoitetaan myös, että maahanmuutosta ja maahanmuuttajista konstruoidaan teksteissä kuva uhkana tai hyötynä, mikä tuo esiin teksteissä ilmenevää suhtautumista. Lisäksi tutkielmassa osoitetaan, että sitoutumalla erilaisiin näkemyksiin maahanmuutosta kirjoittajat ilmaisevat suhtautumista aineiston teksteissä. Tähän liittyvät olennaisesti ilmaisut, joilla kirjoittajat eivät osoita sitoutuvansa tiettyihin näkemyksiin. Sitoutumiseen liittyy myös teksteissä käytetty me-retoriikka, jolla osoitetaan suhtautumista maahanmuuttoon. Sitoutumisen ilmaisut tuovat esiin sitä, kuinka teksteissä suhtaudutaan niihin tuotuihin muihin ääniin.</p> <p>Tutkielman lähestymistapa poikkeaa aikaisemmasta maahanmuuttodiskurssin tutkimuksesta, sillä siinä on käytetty aineistona tekstejä, joita ei ole tarkoitettu julkaistaviksi. Tutkielma valottaa sitä, kuinka suhtautuminen maahanmuuttoon välittyy äidinkielen ylioppilasesseiden muodostamassa koetekstilajissa. Tutkielma osoittaa myös, kuinka suhtautumisen teorian käsitteitä on mahdollista soveltaa suomenkielisen tekstiaineiston analysoimiseen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords suhtautumisen teoria, suhtautuminen, asennoituminen, arvottaminen, sitoutuminen, ylioppilasessee, maahanmuutto			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

”MAAHANMUUTTO VAIKUTTAA MAAHAMME JA MUUTTAA MEIDÄN MAATA”

Suhtautuminen maahanmuuttoon äidinkielen ylioppilasesseissä

Pro gradu -tutkielma
Saara Kankainen
Helsingin yliopisto
Suomen kielen,
suomalais-ugrilaisten ja
pohjoismaisten kielten ja
kirjallisuuksien laitos
Toukokuu 2017

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkielman aineisto ja teoriatausta	3
2.1 Aineisto	3
2.2 Teoriatausta	6
2.2.1 Suhtautumisen teoria	8
2.2.2 Suhtautumisen teorian systeemit	10
3 Asennoituminen maahanmuuttoon	14
3.1 Arvottaminen	15
3.1.1 Maahanmuuttajien arvottaminen	19
3.1.2 Maahanmuuton arvottaminen	28
3.2 Tunteiden ilmaiseminen maahanmuutosta	34
3.3 Maahanmuutto ja maahanmuuttajat hyötynä tai uhkana	45
4 Sitoutuminen erilaisiin näkemyksiin maahanmuutosta	52
4.1 Oman tekstin dialoginen laajentaminen	55
4.1.1 Lähteiden ilmaiseminen	56
4.1.2 Harkitseminen	61
4.2 Oman tekstin dialoginen supistaminen	67
4.2.1 Irtisanoutuminen	67
4.2.2 Oman kannan osoittaminen	73
4.3 ”Me suomalaiset” ylioppilasesseiden maahanmuuttodiskurssissa	79
5 Pohdintaa	86
Lähteet	89
Liite	

1 Johdanto

Mediassa käydään kovaa keskustelua maahanmuuton hyödyistä ja haitoista. Useimmiten keskustelun aiheena ovat haitat ja se, kuinka maahanmuuttajat uhkaavat suomalaisia perinteitä. Väite siitä, että maahanmuutto olisi uhka, on vain kolikon kääntöpuoli, sillä Suomi saa maahanmuuttajilta paljon vaihdossa. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuutto on voimavara)

Edeltävä katkelma on äidinkielen ylioppilaskokeessa vuonna 2011 kirjoitetusta esseekoevastauksesta. Kuten siinä todetaan, maahanmuutosta käydään mediassa paljon keskustelua, josta välittyy sekä positiivista että negatiivista suhtautumista aiheeseen. Maahanmuuttoaihe on saanut tilaa muuallakin kuin mediassa. Aikaisempina vuosina on useampana eri tutkintokertana myös lukion äidinkielen ylioppilaskokeissa ollut tehtävänantoja, jotka voidaan jollain lailla yhdistää maahanmuuttoteemaan.

Koska maahanmuutto vaikuttaa olevan polttava puheenaihe ja siitä käyty keskustelu varsin väritynyttä, heräsi kiinnostukseni, kuinka aihetta käsitellään muualla kuin mediassa. Äidinkielen ylioppilasesseet ovat koetilanteessa tuotettuja tekstejä, joita ei ole tarkoitettu julkaistaviksi. Ne muodostavat omanlaisensa tekstilajin, jota suomen kielen tutkimuksessa on pyrkinyt valottamaan esimerkiksi Riitta Juvonen (2004) pro gradu -tutkielmassaan (ks. myös Juvonen, Kauppinen, Makkonen-Craig ja Lehti-Eklund 2011: 40–42). Äidinkielen ylioppilasesseitä on vuosien varrella tutkittu melko paljon (ks. emt.), ja niiden tutkiminen onkin tärkeää ylioppilaskokeen arvioimisen ja kehittämisen kannalta. Erilaisten suhtautumisen ilmentymien tutkiminen äidinkielen ylioppilasesseistä auttaa valottamaan, kuinka suhtautuminen näkyy kyseisen tekstilajin teksteissä. Koska aineiston tekstit on kirjoitettu koulukontekstissa ja ne on tarkoitettu arvioitaviksi, on niissä ilmenevä suhtautuminen mahdollisesti myös tietyllä tavalla hillitympää verrattuna esimerkiksi verkossa anonyymeina käytyihin keskusteluihin. Näin ollen maahanmuuttoon suhtautumisen tarkastelu äidinkielen ylioppilasesseissä tarjoaa mielenkiintoisen kontrastin tutkimuksiin mediakeskusteluista välittyvistä maahanmuuttoasenteista.

Päädyin valikoimaan aineistooni esseevastauksia sellaisista tehtävänannoista, joiden arvelin saaneen kokelaat kirjoittamaan jotakin maahanmuutosta. Kaikkien tehtävänantojen kohdalla ei siis pyydetä suoraan maahanmuuttoon liittyvää koevastausta, mutta ne ovat aiheeltaan sellaisia, että niihin vastanneissa esseeteksteissä oletusarvoisesti voitaisiin vähintäänkin sivuta maahanmuuttoa. Tämä oletus osoittautui oikeaksi, ja aineistoa

kertyi tarpeeksi tekstien välittämän suhtautumisen tutkimiseksi nimenomaan maahanmuuttoaiheesta. Maahanmuuttodiskurssia on tutkittu Suomessa eri tieteenalojen näkökulmasta lähinnä julkisessa keskustelussa, kuten sanomalehdissä (esim. Blomqvist 1992 ja 1996; Koponen 2015; Lindström 2012), aikakauslehdissä (esim. Brander 2013), verkkokeskusteluissa (esim. Kantola 2013; Lahti 2014) ja muissa erilaisissa media-aineistoissa (esim. Carroll 2012; Horsti ja Nikunen: 2012; Nikunen 2010; Simola 2008, ks. myös Keskinen, Rastas ja Tuori 2009a ja Raittila 2002). Näin ollen on siis kiinnostavaa tutkia myös sitä, kuinka maahanmuuttoa käsitellään ylioppilasesseiden muodostamassa tekstilajissa, joka ei kuulu julkisen kielenkäytön piiriin.

Tutkielmassa pyrin vastaamaan kysymykseen, miten suhtautuminen maahanmuuttoon näkyy äidinkielen ylioppilasesseissä. Lähestyn tätä kysymystä kahdelta kannalta: kuinka suhtautuminen maahanmuuttoon välittyy asennoitumisen ilmausten kautta ja kuinka sitoutuminen erilaisiin käsityksiin maahanmuutosta tuo esiin suhtautumista. Tutkimukseni painopiste on siis kielen ja tekstin tasolla, eli siinä, millaisten tekstuaalisten ja kielellisten ilmiöiden kautta suhtautuminen muodostuu tekstiin. Miten teksteihin konstruoidun kirjoittajan ja lukijan sekä muiden äänien välinen vuorovaikutus ilmaisee suhtautumista? Tutkielmani tarkoituksena ei ole tehdä yleistyksiä siitä, millaista suhtautuminen maahanmuuttoon on äidinkielen ylioppilasesseissä, vaan esimerkkien analyysin kautta tuoda esiin näiden tekstien suhtautumista ilmaisevia seikkoja kyseisestä aiheesta. Tutkielmani asettuu näin ollen tekstintutkimuksen kenttään ja tutkimusmetodinani on tekstianalyysi.

Voidaan ajatella, että lähes kaikissa teksteissä on suhtautumista, koska asioista harvoin puhutaan tai kirjoitetaan ilman arvotuksia eli evaluointia. Jos tekstissä esiintyy arvotuksia, olivat ne sitten positiivisia tai negatiivisia, välittää teksti myös suhtautumista. Vaikka tekstiä ei olisi tarkoitettu arvottavaksi, saatetaan esimerkiksi jokin lause siitä huolimatta tulkita sellaiseksi (ks. esim. Hunston ja Thompson 2000: 14–15). Koska arvotusten tutkiminen on aina tulkintaa (Katajamäki 2006: 102), on näin ollen myös suhtautumisen tutkimuksessa kyse tulkinnasta. Kiinnostavaa onkin juuri se, millaisten ilmiöiden kautta äidinkielen ylioppilaskokeen esseevastauksista syntyy suhtautumista välittävä tulkinta.

Esittelen seuraavassa luvussa 2 tarkemmin tutkielman aineistoa ja teoriataustaa. Tämän jälkeen siirryn aineistoesimerkkien analyysiin. Analyysiluvussa 3 käsittelen teksteissä esiintyvää asennoitumista maahanmuuttoon. Tähän sisältyy maahanmuuttajien ja maahanmuuton arvottaminen eri näkökulmista sekä tunteiden

ilmaiseminen maahanmuutosta. Analyysiluvussa 4 analysoin puolestaan teksteissä ilmenevää sitoutumista erilaisiin näkemyksiin maahanmuutosta. Käsittelen sitoutumisen ilmauksia tekstin dialogisen laajentamisen ja supistamisen käsitteiden avulla. Aineistoesimerkkien analyysi jakautuu näin ollen kahteen osaan. Lopuksi luvussa 5 pohdin kokoavasti analyysini tuloksia.

2 Tutkielman aineisto ja teoriatausta

Esittelen luvussa 2.1 tutkielmani aineistoa, joka koostuu äidinkielen ylioppilaskokeessa kirjoitetuista esseekoevastauksista. Äidinkielen ylioppilaskoe on tämänhetkisessä muodossaan kaksiosainen: kokelaat suorittavat sekä tekstitaidon kokeen että esseekokeen. Tämän tutkielman aineistona on käytetty kokelaiden esseekokeessa kirjoittamia koesuorituksia, jotka ovat niin kutsuttuja ylioppilasesseitä. Aikaisemmin ylioppilasesseitä kutsuttiin ylioppilasaineiksi, mutta nimen muutoksesta huolimatta kyse on käytännössä samasta tekstilajista. (Makkonen-Craig 2011: 62.)

Luvussa 2.2 käsittelen tutkielman teoriataustaa, joka muodostuu pääosin J. R. Martinin ja P. R. R. Whiten (2005) kehittämästä suhtautumisen teoriasta (*appraisal theory*). Suhtautumisen teoria koostuu useasta eri osa-alueesta, jotka esittelen pääpiirteittäin luvussa 2.2.2. Näistä osa-alueista puhutaan systeemeinä. Hyödynnän aineistoesimerkkien analyysissä Martinin ja Whiten tutkimuksen lisäksi Inka Mikkosen (2010) väitöskirjatutkimusta, jossa on käytetty yhtenä taustateoriana suhtautumisen teoriaa.

2.1 Aineisto

Vaikka äidinkielen esseekokeen tehtävissä ei usein määritellä sitä, mihin genreen kuuluva teksti kokeessa kuuluisi tuottaa, vaikuttaa kirjoitetun tekstin muotoon ylioppilasaineen traditio. Kirjoitetun tekstin tekstityyppiin vaikuttaa myös tehtävänannossa esiintyvä niin kutsuttu ohjeverbi, joka voi olla esimerkiksi *pohdi* tai *ota kantaa*. (Kauppinen 2011: 107.) Äidinkielen ylioppilasesseille on teksteinä tyypillistä mielipiteellisyys ja pohtivuus eli niissä on yleensä argumentaatiota ja retoriikkaa (Juvonen et al. 2011: 45). Ylioppilasesseen tarkoituksena on lisäksi kokelaan kypsyyden osoittaminen (Kauppinen 2011: 97). Ylioppilasesse on genrenä siinä mielessä erikoinen, että se ikään kuin sisältää useita eri tekstilajeja, vaikka

se on samalla tavallaan myös oma tekstilajinsa. Ylioppilasessee voi siis olla esimerkiksi pohdiskeleva teksti, kaunokirjallisuuden pohjalta kirjoitettu teksti tai vastine. (Makkonen-Craig 2011: 72.) Oman aineistoni tekstejä voisi melko pitkälti kuvailla perinteisiksi ylioppilasesseiksi. Missään tehtävänannossa, joista esseet on kirjoitettu, ei erikseen määritellä tekstilajia, joka kokelaan tulisi tuottaa. Tehtävänantoina on joko yksittäinen kysymys tai ohjeistus, jossa kehoitetaan pohtimaan.

Tutkielmani aineistona on yhteensä 95 äidinkielen ylioppilaskokeessa vuosina 2011–2012 kirjoitettua esseekoevastausta, joissa käsitellään jollain tavalla maahanmuuttoa, aihetta sivutaan tai siihen liittyvä asia mainitaan. Maahanmuuttoon liittyvällä maininnalla tarkoitan esimerkiksi sanojen *maahanmuutto*, *maahanmuuttaja*, *ulkomaalainen*, *pakolainen* tai *siirtolainen* esiintymistä tekstissä tai jonkin muun temaattisesti maahanmuuttoon liittyvän asian tuomista esille. Aineiston esseevastaukset on kirjoitettu kolmena eri tutkintokertana yhteensä kuudesta eri tehtävänannosta.

Syksyn 2011 esseekokeesta aineistossani on tehtävänantoon numero seitsemän vastanneita tekstejä, joita on yhteensä 11 kappaletta. Tehtävänantona on ainoastaan yksi kysymys: ”Muuttavatko maahanmuuttajat maata?” Kokelailla ei siis ole tämän tehtävänannon yhteydessä muuta aineistoa, eikä tehtävää ole pohjustettu tehtävänannossa. Kokelaat ovat saaneet itse otsikoida esseevastauksensa. Koska tehtävänannossa esitetään kysymys maahanmuuttajista, kaikki siihen vastanneet tekstit ovat maahanmuuttoaiheisia.

Kevään 2012 esseekokeesta aineistossani on tehtäviin numero 7, 10 ja 12 vastanneita esseetekstejä. Tehtävänanto seitsemän on valmis otsikko ”Miten terrorismin uhka vaikuttaa elämäämme?” Kokelaat ovat siis kirjoittaneet esseevastauksensa tästä otsikosta, eikä siihen ole liitetty aineistoa. Tästä tehtävänannosta aineistossani on esseevastauksia, joissa maahanmuuttoaihe mainitaan, yhteensä 19 kappaletta. Tehtävänanto 10 on aineistopohjainen ja se ohjeistaa seuraavasti: ”Tutki *Väestö liikkeellä* -artikkelin tietoja (s. 8–9). Mitä ajatuksia muuttovirrat sinussa herättävät?” Artikkel, jota tehtävänannossa pyydetään tutkimaan, käsittelee otsikkonsa mukaisesti väestön muuttoliikettä maista ja mantereilta toisille. Siinä on tekstin lisäksi tilastoja ja väestöliikettä kuvaava maailmankartta. Tästä tehtävänannosta kirjoitettuja esseetekstejä on aineistossani 22 kappaletta. Myös tehtävänanto 12 on aineistopohjainen ja siinä kehoitetaan pohtimaan: ”Kotoutuminen on kahden kauppaa. Pohdi asiaa *Saisinko puhua suomea teidän suomalaisten kanssa?* -yleisönosastokirjoituksen (s. 12) pohjalta.” Aineistoksi on annettu *Helsingin Sanomissa* 22.4.2010 julkaistu yleisönosastokirjoitus, jonka on kirjoittanut Erika Richter -niminen ulkomaalaistaustainen opiskelija. Yleisönosastokirjoituksessa käsitellään ulkomaalaisten suomen kielen oppimista ja sitä,

kuinka suomalaisten tulisi puhua ulkomaalaisten kanssa suomea. Tehtävänantoon 12 vastanneita esseetekstejä on aineistossani yhteensä 23. Sekä tehtävänantoon 10 että 12 vastanneet kokelaat ovat saaneet otsikoida itse tekstinsä.

Syksyn 2012 esseekokeesta aineistossani on tehtävänantoihin 7 ja 11 vastanneita esseetekstejä. Tehtävänannossa seitsemän kysytään: ”Voiko Suomi selvitä ilman muita maita?” Tehtävää ei ole pohjustettu enempää, eikä siihen ole liitetty aineistoa. Tähän tehtävänantoon vastanneita tekstejä, joissa maahanmuuttoaihetta sivutaan, on aineistossani yhteensä kuusi kappaletta. Tehtävänanto 11 on jälleen aineistopohjainen: ”Mikä on vihapuhetta? Pohdi esimerkkiaineiston (s. 7) avulla, miksi sitä ei voida yhteiskunnassa hyväksyä.” Aineistona tämän tehtävänannon yhteydessä on *Keskisuomalainen*-lehdessä 31.7.2011 julkaistu teksti, jossa Ihmisoikeusliiton pääsihteeri Kristiina Kouros ja Hommaforum-sivuston perustajajäsen Matias Turkkila puhuvat maahanmuuttoa käsittelevistä verkkokeskustelukommenteista. Verkkokeskustelukommentit ovat myös esillä tekstissä. Koska tässä tehtävänannossa aineistona on maahanmuuttoa käsittelevä teksti, myös siihen vastanneissa esseeteksteissä puhutaan kaikissa maahanmuutosta ja niitä on aineistossani yhteensä 14 kappaletta. Myös tehtävistä 7 ja 11 kirjoitetut esseet kokelaat ovat saaneet otsikoida itse.¹

Olen aineistoesimerkkien kohdalla tuonut esiin, mistä esseetekstistä esimerkki on peräisin merkkiaamalla esimerkin loppuun tutkintokerran, tehtävänannon numeron sekä esseiden otsikon (esim. kevät 2012, tehtävänanto 10, Maailma muuttuu ja minä myös). Esseiden otsikot saattavat kertoa koko esseetekstin näkökulmasta tai ne voivat tuoda itsessään esiin suhtautumista, joten pidän niiden esilletuomista kiinnostavana. Kevään 2012 kokeen tehtävään seitsemän vastanneissa esseeteksteissä on kaikissa sama otsikko (”Miten terrorismin uhka vaikuttaa elämäämme?”), koska se on tehtävänannossa annettu valmiiksi. Näistä esseeteksteistä käsittelemieni esimerkkikatkelmien kohdalla käytän koodia ”Essee S” ja juoksevaa numerointia otsikon sijaan (esim. kevät 2012, tehtävänanto 7, Essee S2).

Olennaista tutkittavan aineiston kannalta on se, että tekstit ovat lukioikäisten kirjoittamia koevastauksia, jolloin on otettava huomioon kirjoittajien kompetenssi. Kompetenssiin kuuluu sekä kirjoittajan abstrakti tieto ja intuitiivinen kielikyky että empiirisesti hankittu osaaminen (Makkonen-Craig 2011:63). Kirjoittajien kompetenssit vaihtelevat, eivätkä kirjoittajat ole esimerkiksi työkseen kirjoittavia toimittajia, jolloin esseevastauksia ei voi tulkitella samalla tavalla kuin lehtiartikkeleja tai muita mediatekstejä. Aineiston teksteissä on kielien tasolla ongelmia sekä oikeinkirjoituksessa että rakenteessa, jolloin ajatus ei välttämättä

¹ Kaikki tehtävänannot aineistoinen sekä alkuperäisistä koevihoista löytyvä ohjeteksti ovat liitteessä.

välity täysin siten, kuin kirjoittaja on ehkä tarkoittanut. Näin ollen teksteistä välittyvä suhtautuminen saattaa olla ikään kuin tahatonta ainakin osittain.

Kokeen tehtävänanto myös ohjaa kokelaita tietyn tyyppisen tekstin tuottamiseen. Jotkin tehtävänannot voivat sitoa kirjoittajaa enemmän, jos niissä on selvästi rajattu näkökulma, kun taas toisissa tehtävissä kirjoittaja voi itse valita näkökulman (Kauppinen 2011: 102). Aineistoni teksteissä on sekä sellaisia vastauksia, joissa näkökulmaa on ohjattu tarkemmin, että sellaisia, joissa kirjoittaja on voinut valita näkökulmansa vapaammin. Esimerkiksi syksyn 2012 tehtävänannossa 11 kehoitetaan pohtimaan vihapuhetta siltä kannalta, miksi sitä ei voida hyväksyä yhteiskunnassa. Kevään 2012 tehtävänannossa 10 taas kysytään ainoastaan sitä, millaisia ajatuksia muuttovirrat kokelaassa herättävät. Näin ollen näistä ensimmäinen ohjaa rajaamaan tekstin näkökulmaa enemmän kuin jälkimmäinen. On siis syytä ottaa huomioon, että tehtävänannot ovat saattaneet ohjata kirjoittamaan tietynlaisia vastauksia. Tämä näkyy aineiston teksteissä esimerkiksi siten, että niissä käytetään samanlaisia termejä ja ilmaisuja kuin tehtävänannossa tai oheisaineistossa. Tehtävänannon näkökulma on toisin sanoen voinut ohjata kokelaiden tapaa käsitellä aihetta, mikä vaikuttaa osaltaan suhtautumisen välittymiseen.

2.2 Teoriatausta

Keskityn tässä luvussa pääosin suhtautumisen teoriaan (luvut 2.2.1 ja 2.2.2), jota käytän tukena aineistoesimerkkien analyysissä, mutta tuon aluksi esiin muuta teoreettista viitekehystä, johon tutkielmani liittyy. Suhtautumisen teoria perustuu M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan eli SF-teoriaan, johon liittyy käsitys kielen käytöstä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa näille tilanteille ominaisella tavalla. Perusajatuksena on siis kielen funktionaalisuus. Systeemis-funktionaalisessa teoriassa olennaisia ovat niin kutsutut metafunktiot, joita on yhteensä kolme. Ideationaalinen metafunktio on kielen käyttöä kokemusmaailman ja mielikuvitusmaailman konstruoimiseen. Interpersoonaisessa tai toiselta nimeltään intersubjektiivisessä metafunktiossa on kyse siitä, kuinka kieltä käytetään luomaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita sekä ilmaisemaan suhtautumista niin omiin kuin toistenkin sanomisiin. Tekstuaalisen metafunktion kohde on itse kieli. (Shore 2012a: 131, 145–147.) Suhtautumisen teoria sijoittuu näin ollen näistä kolmesta interpersoonaisen metafunktion tasolle.

Suhtautumisen teoriassa on keskeistä se, millaisilla kielellisillä keinoilla pu-

huja tai kirjoittaja asennoituu tekstissä viitattuihin arvopositioihin ja suhteessa puhuttelemaansa yleisöön. Martinin ja Whiten käsittelytapa lähtee traditiosta, jonka mukaan kaikki sanottu tai kirjoitettu nähdään jollain lailla asenteellisena. Tähän liittyy Bahtinin ja Vološinovin käsitys kaiken puhutun ja kirjoitetun kielenkäytön dialogisuudesta ja heteroglossiasta. (Martin ja White 2005: 92.) Bahtinin ja Vološinovin käsityksen mukaan yksittäinen kieli on heteroglossia, millä tarkoitetaan erilaisista ideologisista kielistä tai kielimuodoista koostuvaa kielten moninaisuutta. Dialogisuudella tarkoitetaan taas sitä, että tekstit viittaavat aina edeltävään diskurssiin ja ovat suuntautuneita vastaanottajaan ja tämän potentiaaliisiin reaktioihin. (Lähteenmäki 2002: 186, 196.) Bahtinilainen käsitys kielenkäytön moniäänisyydestä on vaikuttanut kielitieteeseen, vaikka Bahtin sovelsikin sitä erityisesti kaunokirjallisuuden tutkimukseen (Kalliokoski 2005a: 10).

Kirjoitetuissa teksteissä näkyvää suhtautumista tutkittaessa olennaisia käsitteitä ovat myös sisäistekijä ja -lukija, jotka ovat tekstin osallistujarooleja. Osallistujarooli on systeemis-funktionaalisisessa teoriassa käytetty termi. Kirjoittajan ja lukijan osallistujarooleilla tarkoitetaan niille tekstiin konstruoituja rooleja, eikä siis tekstin todellista kirjoittajaa tai todellisia lukijoita. Näistä abstrakteista, tekstiin koodatuista kirjoittajasta ja lukijasta on käytetty kaunokirjallisuuden tutkimuksen termejä sisäistekijä ja sisäislukija. (Shore 2012a: 135; Shore 2012b: 160.) Martin ja White (2005) puhuvat suhtautumisen teoriassa sisäistekijästä tekijän äänenä (*authorial voice*) ja sisäislukijasta konstruoituna lukijana (*construed reader*) ja oletettuna lukijana (*putative reader*).

Sisäistekijän ja -lukijan tason ymmärtäminen on olennaista ylioppilasesseiden kohdalla, sillä vaikka äidinkielen ylioppilasesseissä yleensä oletetaan kokelaiden ilmaisevan omia mielipiteitään, on teoriassa täysin mahdollista, että kokelas kirjoittaa omista mielipiteistään poikkeavan tekstin. Ei siis ole takeita siitä, että tekstin todellinen kirjoittaja on samaa mieltä oman tekstinsä kanssa tai ilmaisisi juuri omia mielipiteitään ja asenteitaan. Näin ollen, kun puhun tässä tutkielmassa tekstin kirjoittajasta, tarkoitan tekstin sisäistekijää, joka on konstruoitu tekstiin joko tiedostaen tai tiedostamatta. Myös äidinkielen ylioppilasesseiden todellinen lukija on harvoin sama kuin tekstin sisäislukija, kuten analyysissäni myöhemmin osoitan, sillä teksteihin on usein konstruoitu jokin laajempi yleisö kuin pelkkä äidinkielenopettaja ja sensori, jotka reaali maailmassa ovat esseiden ainoat lukijat.

Tutkielmani aiheen kannalta on syytä tuoda esiin myös diskurssintutkimus, sillä maahanmuuttoaihe, jota aineiston esseeteksteissä käsitellään, on tietyllä tavalla osa laajempaa diskurssia. Diskurssintutkimuksessa lähdetään kielenkäytöstä valintoina eli siitä,

mitkä kielenkäyttömuodot ovat mahdollisia tai tarkoituksenmukaisia jossakin tietyssä tilanteessa tai laajemmassa kontekstissa. Olennaista on myös kielellisten valintojen liittyminen sosiaalisen toiminnan käytänteisiin. Kyse on siis vakiintuneista kielellisistä, semioottisista ja kulttuurisista tavoista toimia tietyssä kielenkäyttötilanteessa. Näistä tavoista voidaan puhua diskursiivisina käytänteinä. (Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 41–42.) Voidaan miettiä, millaisia diskursiivisia käytänteitä liittyy sekä äidinkielen ylioppilasesseisiin että maahanmuuttodiskurssiin ylipäänsä. Voiko maahanmuuttoa käsittelevissä äidinkielen ylioppilasesseissä havaita maahanmuuttokeskustelulle tyypillisiä diskursiivisia käytänteitä? Tällaisen seikan selvittäminen vaatisi tietysti ensin näiden tyypillisten diskursiivisten käytänteiden määrittelemistä, mikä ei tässä tutkielmassa ole mahdollista. Aineistoesimerkkejä tarkasteltaessa voidaan kuitenkin pitää mielessä yleinen maahanmuuttokeskustelu ja se, millaisia piirteitä siihen on havaittu liittyvän (ks. esim. Lahti 2014; Keskinen et al. 2009a).

2.2.1 Suhtautumisen teoria

J. R. Martinin ja P. R. R. Whiten kehittämä suhtautumisen teoriaa on sovellettu melko vähän suomenkielisessä tutkimuksessa, joten olen käyttänyt tutkielman päälähteenä Martinin ja Whiten teosta *The Language of Evaluation: Appraisal in English* (2005), jossa teoriaa esitellään. Jo Martinin ja Whiten teoksen nimestä käy ilmi, että suhtautumista tarkastellaan siinä nimenomaan englannin kielessä. Suhtautumisen teorian käsitteistöä on kuitenkin mahdollista soveltaa myös suomen kielen tutkimukseen. Salokannon (2017: 16) mukaan suhtautumisen teoria soveltuu systeemilähtöisyytensä ansiosta myös suomenkielisen aineiston tarkasteluun, vaikka se onkin englannin kielen pohjalta rakennettu.

Suhtautumisen teoriaa on hyödyntänyt muun muassa Inka Mikkonen (2010) väitöskirjassaan, joka tutkii lukiolaisten yleisönosastotekstien argumentointia ja rakennetta. Mikkonen (2010: 40) kuvaa suhtautumisen teoriaa seuraavasti: ”Suhtautumisen teoriassa eritellään tapoja ja kielellisiä resursseja, joilla kirjoittaja osoittaa positiivisen tai negatiivisen asennoitumisen henkilöä, paikkaa, aikaa, tapahtumaa tai asian tilaa kohtaan.” Näin ollen suhtautumisen teoria tarjoaa hyviä välineitä äidinkielen ylioppilasesseissä näkyvän suhtautumisen tarkastelemiseen. Suhtautumisen teoriaa on käyttänyt muun muassa myös Heli Katajamäki (2006 ja 2007) taloussanomalehtien pääkirjoitusten tutkimuksessa sekä Riitta Juvonen (2011 ja 2014) ylioppilasaineen dialogisuuden hallintaa käsittelevässä tutkimuksessa, ja sitä on sovellettu viime vuosina tehdyissä pro gradu -tutkielmissa (ks. esim. Antikainen 2015; Hämäläinen 2016; Penttilä 2015; Romppanen 2015; Salokanto 2017). Ruotsalaisten

koululaisten teksteissä ilmenevää suhtautumista on tarkastellut Jenny Wiksten Folkeryd (2006) väitöskirjatutkimuksessaan.

Suhtautumisen teoria perustuu M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan ja kuuluu interpersoonaiseen metafunktoon, joka on yksi systeemis-funktionaalisen teorian kolmesta metafunktiosta. Interpersoonaisen metafunktion aluetta ovat vuorovaikutussuhteet sekä mielipiteiden, arvostuksien ja tunteiden ilmaiseminen. (Juvonen 2007: 431.) Suhtautumisen teoria sijoittuu systeemis-funktionaalisen kieliteorian interpersoonaisessa systeemissä diskurssisemantiikan tasolle. Suhtautuminen on yksi kolmesta laajasta diskurssisemanttisesta resurssista, jotka konstruoivat interpersoonaista merkitystä. (Martin ja White 2005: 33–35.) Suhtautumisen teoria on vahvasti sidoksissa tekstien moniäänisyyteen. Ajatuksena on, että monologiseksikin mielletty teksti on aina suhteessa aikaisemmin sanottuun, ja sillä on aina jonkinlainen oletettu vastaanottaja (Juvonen 2007: 431).

Pohjimmiltaan suhtautumisen teoriassa on kyse siitä, kuinka puhuja tai kirjoittaja evaluoi eli arvioi tekstissään käsittelemiään entiteettejä, tapahtumia ja asiointiloja joko myönteisesti tai kielteisesti. Tällaisia seikkoja on useimmiten käsitelty affektin käsitteen alla. (Martin ja White 2005: 1–2.) Isossa suomen kieliopissa affektiset ilmaukset määritellään sellaisiksi konstruktioiksi ja kielenaineiksiksi, joiden avulla puhuja tai kirjoittaja osoittaa suhtautumista tai asennoitumista käsittelemäänsä asiaan tai puhekumppaniinsa (VISK § 1707). Kuten Riitta Juvonen (2007: 431) toteaa Martinin ja Whiten teosta käsittelevän artikkelinsa alussa, arvottavaa, asennoituvaa ja affektista kielenkäyttöä on tutkittu monista eri näkökulmista. Näin ollen suhtautumisen teoria ei välttämättä tuo täysin uudenlaista näkökulmaa aiheeseen, mutta se tarjoaa melko laajan käsitteistön, jonka avulla tekstien ilmaisee suhtautumista voidaan analysoida.

Suhtautumisen teoria ei käsittele ainoastaan sitä, kuinka puhuja tai kirjoittaja ilmaisee omia asenteitaan, vaan myös sitä, kuinka puhuja tai kirjoittaja aktivoi arvottavia asenteita lukijassa tai kuulijassa. Suhtautumisen teoria on siis kiinnostunut siitä, mitä suhtautumisen ilmaiseminen kertoo kirjoittajan tekstiin konstruoidusta statuksesta tai auktoriteetista sekä siitä, kuinka suhtautumisen ilmaiseminen toimii retorisenä välineenä kirjoittajan ja todellisen tai potentiaalisen vastaanottajan välisen yhteisymmärryksen muodostamisessa. Suhtautumisen teoria keskittyy toisin sanoen myös siihen, kuinka tekstin ääni asennoituu tekstissä kuuluviin toisiin ääniin ja mielipiteisiin. Puhuja tai kirjoittaja voi esimerkiksi ilmaista joko tunnustavansa tai haastavansa todellisten tai potentiaalisten keskustelukumppanien edustamia arvoasenteita. (Martin ja White 2005: 2.)

Suhtautumisen teoria käsittelee myös modaalisuuteen liittyviä kielen ilmiöitä,

etenkin episteemistä modaalisuutta ja evidentialisuutta (Martin ja White 2005: 2). Ison suomen kieliopin (VISK § 1556) mukaan ”[e]pisteeminen modaalisuus liittyy puhujan uskoon, tietoon tai päätelmiin asiointilan mahdollisuudesta, todennäköisyydestä tai varmuudesta.” Evidentialisuus on puolestaan yksi episteemisyden laji, jolla ilmaistaan sitä, kuinka puhuja (tai kirjoittaja) on saanut tietonsa eli osoitetaanko tieto esimerkiksi toisen käden tiedoksi tai itse pääteltyksi (VISK § 1557). Lisäksi suhtautumisen teoria käsittelee intensiteetin ja epämääräisyyden ilmaisuja, joilla puhuja tai kirjoittaja vahvistaa tai heikentää väitteitään ja ”terävöittää tai hämärtää” käyttämiänsä semanttisia kategorisointeja (Martin ja White 2005: 2).

Suhtautumisen teoria koostuu kolmesta systeemistä: asennoitumisesta (*attitude*), sitoutumisesta (*engagement*) ja intensiteetin ilmaisemisesta (*graduation*). Asennoituminen jakautuu edelleen kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat tunteiden ilmaiseminen (*affect*), inhimillisen toiminnan arvottaminen (*judgement*) ja asia-arvottaminen (*appreciation*). (Martin & White 2007: 35.) Sitoutumisen osa-alueeseen kuuluvat puolestaan kirjoittajan ja lukijan (tai puhujan ja kuulijan) dialogiset ja intertekstuaaliset suhteet sekä tekstin dialogisen supistamisen (*dialogic contraction*) ja laajentamisen (*dialogic expansion*) käsitteet. Intensiteetin ilmaiseminen liittyy sekä asennoitumiseen että sitoutumiseen, sillä molempia voidaan vahvistaa asteittain. (Mikkonen 2010: 66.) Käsitteiden suomenkieliset käännökset ovat Katajamäen (2006 ja 2007), kuten myös termin *appraisal theory* suomennos suhtautumisen teoria. Esittelen seuraavaksi tarkemmin suhtautumisen teorian systeemit.

2.2.2 Suhtautumisen teorian systeemit

Asennoituminen on suhtautumisen teorian ensimmäinen systeemi. Se koskee tunteita, emotionaalisia reaktiota, käytöksen arvioimista ja asioiden arvottamista (Martin ja White 2005: 35). Asennoitumisen systeemiin sisältyy kolme semanttista aluetta, joista on perinteisesti puhuttu käsitteillä *emootio* (eli tunne), *etiikka* (eli eettiset normit) ja *estetiikka* (Martin ja White 2005: 42). Asennoituminen jakautuu kolmeen alasysteemiin: tunteiden ilmaisemiseen, inhimillisen toiminnan arvottamiseen ja asia-arvottamiseen.

Asennoitumisen alasysteemeistä tunteiden ilmaiseminen käsittelee emotionaalisten reaktioiden konstruoinnin välineitä (Martin ja White 2005: 35–36). Keskiössä on toisin sanoen se, kuinka teksteissä ilmaistaan positiivisia ja negatiivisia tunteita. Tunteiden ilmaiseminen näkyy luonnollisesti hyvin monenlaisissa kieliopillisissa rakenteissa. (Martin ja White 2005: 42–45.)

Inhimillisen toiminnan arvottaminen käsittelee välineitä käytöksen arvioimiseen erilaisten normatiivisten periaatteiden mukaisesti (Martin ja White 2005: 35–36). On siis kyse käytökseen kohdistuvista asenteista, jotka voivat olla esimerkiksi ihailevia tai kritisoivia, ylistäviä tai tuomitsevia (Martin ja White 2005: 42). Inhimillisen toiminnan arvottamisen systeemissä arvotetaan toisin sanoen ihmisiä, heidän toimintaansa ja persoonaansa. Martin ja White jakavat sen sosiaaliseen arvonantoon (*social esteem*), johon liittyy normaaliuden (*normality*), kyvykkyyden (*capacity*) ja sinnikkyuden (*tenacity*) arvioiminen, sekä sosiaaliseen hyväksyntään (*social sanction*), johon taas liittyy rehellisyyden (*veracity*) ja säädyllisyyden (*propriety*) arvioiminen.² Sosiaalista arvostamista pidetään yllä yleensä puhkielessä esimerkiksi erilaisilla juoruilla, vitseillä ja tarinoilla, kun taas sosiaalinen sanktio kodifioidaan yleensä kirjoitetussa kielessä esimerkiksi määräyksissä, säännöissä ja laeissa. (Martin ja White 2005: 52.)

Asia-arvottaminen tarkastelee puolestaan asioiden arvon konstruoinnin välineitä. Se keskittyy siihen, kuinka sekä semioottisia että luonnollisia ilmiöitä arvotetaan teksteissä eli kuinka evaluoimme niin tekemiemme asioiden ja suoritusten kuin luonnonilmiöidenkin arvoa (Martin ja White 2005: 35–36, 43, 56). Vaikka asia-arvottamisen systeemi on lähellä inhimillisen toiminnan arvottamisen systeemiä, Martin ja White (2005: 58) pitävät hyödyllisenä jakoa käyttäytymisen arvioimisen sekä asioiden arvioimisen välillä.

Martinin ja Whiten mukaan inhimillisen toiminnan arvottaminen ja asia-arvottaminen voidaan nähdä institutionalisoituneina tunteina yhteisön jakamassa arvomaailmassa. Inhimillisen toiminnan arvottamisen systeemissä voidaan arvioida sitä, kuinka ihmisten tulisi tai ei tulisi käyttäytyä, ja osa näistä käytösmalleista formalisoituu esimerkiksi valtion tai kirkon asettamiksi säännöiksi ja määräyksiksi. Asia-arvottaminen liittyy puolestaan asioiden arvon määrittelymiseen, mikä saattaa formalisoitua esimerkiksi erilaisten palkintojen muodossa. (Martin ja White 2005: 45.)

Sitoutuminen, joka on suhtautumisen teorian toinen systeemi, käsittelee asenteiden lähteitä ja eri äänten kuulumista diskurssissa, jossa ilmaistaan mielipiteitä. Sitoutumista ilmaistaan muun muassa modaalisuudella, polaarisuudella, myönnytyksillä sekä useilla kommenttiadverbiaaleilla, jotka asemoivat puhujan tai kirjoittajan suhteessa esitettyyn arvoasemaan sekä mahdollisiin reaktioihin, joita arvoasema herättää. Puhuja tai kirjoittaja voi esimerkiksi lainata tai selostaa asioita tai vahvistaa, tunnustaa, kieltää tai myöntää

² Käytän näistä termeistä Inka Mikkosen (2010) tutkimuksessaan käyttämiä suomennoksia, paitsi termien *tenacity* ja *veracity* kohdalla, joiden suomennotkin sinnikkyys ja rehellisyys sopivat paremmin omaan aineistooni. Katajamäki (2007) käyttää termiä rehellisyys, termin *tenacity* olen kääntänyt itse sinnikkyudeksi.

jonkin mahdollisuuden olemassaolon. (Martin ja White 2005: 35–36.) Toisin sanoen sitoutumisen systeemissä keskitytään aikaisempiin lausumiin (*utterance*), vaihtoehtoihin näkemyksiin ja ennakoituihin vastauksiin, jotka muodostavat yhdessä tekstin taustan. Sitoutuminen jakautuu moniääniseen (*heteroglossic*) ja yksiääniseen (*monoglossic*) sitoutumiseen, joista moniääninen voi olla joko dialogisesti laajentavaa tai supistavaa. (Martin ja White 2005: 97–100).

Suhtautumisen teorian kolmas systeemi, intensiteetin ilmaiseminen, koskee asteittaisuutta. Esimerkiksi asennoitumisen systeemiin kuuluvaa arvottamista ilmaistaan eriasteisesti eli voidaan kysyä, kuinka vahva tai heikko tunne on. Tällaista intensiteetin ilmaisemista kutsutaan voimakkuudeksi (*force*). Voimakkuutta ilmaistaan esimerkiksi intensiteettimääritteillä, komparatiivijohdoksilla ja toistolla. Fokuksessa (*focus*) taas on kyse kategorioiden välisten rajojen asettamisesta. (Martin ja White 2005: 37.) Fokuksella tarkoitetaan toisin sanoen sitä, kuinka prototyyppiseksi jokin asia määritetään suhteessa johonkin semanttiseen kategoriaan, jota pidetään asian tyypillisenä edustajana (Martin ja White 2005: 137).

Asteittaisuus on kaikkia suhtautumisen ilmaisuja luonnehtiva ominaisuus. Näin ollen intensiteetin ilmaiseminen on ikään kuin päällekkäinen asennoitumisen ja sitoutumisen systeemien kanssa. Asennoitumisen ilmaisut ovat enemmän tai vähemmän positiivisia tai negatiivisia, kun taas sitoutumisen ilmaisut vaihtelevat sen mukaan, kuinka paljon puhuja tai kirjoittaja investoi lausumaansa tai kuinka kiihkeästi hän siihen suhtautuu. (Martin ja White 2005: 135–136.)

Olen koonnut alla olevaan taulukkoon suhtautumisen teorian systeemit ja liittänyt niihin aineistostani poimitut esimerkit. Keskityn tässä tutkielmassa analysoimaan äidinkielen ylioppilasessseissä näkyvää suhtautumista asennoitumisen ja sitoutumisen systeemien kautta. Koska intensiteettiä ilmaistaan molempien näiden systeemien sisällä, ei sitä ole tutkimuksen aiheen kannalta relevanttia käsitellä omana kokonaisuutenaan. Luvussa 3 käsittelen asennoitumista maahanmuuttoon sekä inhimillisen toiminnan arvottamisen, asia-arvottamisen että tunteiden ilmaisun alasysteemien kautta. Luvussa 4 käsittelen, millaisilla sitoutumisen systeemin keinoilla aineiston teksteissä sitoudutaan erilaisiin näkemyksiin maahanmuutosta.

TAULUKKO Suhtautumisen teorian systeemit (Martin ja White 2005)

SYSTEEMI	ALASYSTEEMI	AINEISTOESIMERKKI
asenneoituminen (<i>attitude</i>)	tunteiden ilmaiseminen (<i>affect</i>)	Esimerkiksi kun viereesi lentokoneessa istuu arabi valtaa sinut pelko ja olet varuillasi – –. (kevät 2012, tehtävänanto 7, Essee S4)
	inhimillisen toiminnan arvottaminen (<i>judgement</i>)	He [osa maahanmuuttajista] ovat ahkeria työntekijöitä, eivätkä laiskoja kuten osa suomalaisista . (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomen maahanmuuttajat)
	asia-arvottaminen (<i>appreciation</i>)	Vaikken ole maahanmuutto vastainen ihminen, pidän silti maahanmuuttoa kasvavana terroriuhkana – –. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi maahanmuuttokohteena)
sitoutuminen (<i>engagement</i>)	moniääninen sitoutuminen (<i>heteroglossic</i>)	Toisaalta Suomessa väitetään myös, että maahanmuuttajat tulevat ja vievät kaikki avoimet työpaikat. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Kaikki erilaisia, kaikki eriarvoisia?)
	yksiääninen sitoutuminen (<i>monoglossic</i>)	Uudet ja erilaiset olosuhteet ovat haasteita maahanmuuttajille. Heidän on – – vaikeaa hypätä porskuttavan junan kyytiin – –. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Siirtolaiset globalisaation toteuttajina)
intensiteetin ilmaiseminen (<i>graduation</i>)	voimakkuus (<i>force</i>)	Ennakkoluulot on erittäin suuri ongelma – –. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Muutos maahanmuuttajan silmissä)
	fokus (<i>focus</i>)	Tämän voi tulkita jokseenkin uhkaukseksi tai kansankiihottamiseksi maahanmuuttajia vastaan. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Vihapuheen käyttö yhteiskunnassa)

3 Asennoituminen maahanmuuttoon

Tässä analyysiluvussa käsittelen suhtautumisen teorian asennoitumisen systeemin käsitteistön avulla sitä, kuinka asennoituminen maahanmuuttoon näkyy aineiston esseeteksteissä. Kuten luvussa 2 esittelin, asennoitumisen systeemin alla on kolme osa-aluetta: inhimillisen toiminnan arvottaminen, asia-arvottaminen ja tunteiden ilmaiseminen (Martin & White 2005: 35). Arvottamisella on aina jokin kohde, ja kirjoittajan suhtautuminen tähän kohteeseen muodostuu tekstiin arvotusten kautta (Katajamäki 2006: 100). Tässä luvussa analysoin maahanmuutosta ja maahanmuuttajista esitettyjä arvotuksia, jotka tuovat esille suhtautumista eri tavoilla.

Teksteissä ilmaistaan arvotuksia joko eksplisiittisesti sanoilla, jotka ovat leksikaaliselta merkitykseltään arvottavia, tai implisiittisesti, jolloin arvotuksella on muitakin merkityspiirteitä kuin pelkkä arvottaminen. Eksplisiittinen arvottaminen syntyy evaluoivasta eli arvottavasta leksikosta, joka on merkitykseltään tai konnotaatioltaan selkeästi joko positiivista tai negatiivista. (Katajamäki 2006: 100–101.) Vaikka kielessä on sanoja, joiden merkitys on kiteytynyt positiiviseksi tai negatiiviseksi (kuten adjektiivit *huono/paha* ja *hyvä*), sanan asenteellinen merkitys voi vaihdella sen käyttökontekstin mukaan (Martin & White 2005: 52). Sellaiset sanat, joilla useimmissa asiayhteyksissä on selkeästi joko positiivinen tai negatiivinen merkitys, tuovat eksplisiittisesti esiin asennoitumista. Arvottavia merkityksiä luodaan etenkin adjektiiveilla, vaikka arvottaminen onkin mahdollista monenlaisilla kielellisillä keinoilla ja eri sanaluokkiin kuuluvilla sanoilla (Katajamäki 2006: 102).

Aineiston esseeteksteissä maahanmuuttajia arvotetaan melko eksplisiittisesti sanoilla, jotka ovat merkitykseltään selkeästi joko positiivisia tai negatiivisia. Esimerkissä 1 maahanmuuttajia arvotetaan sekä positiivisesti että negatiivisesti evaluoivalla leksikolla:

1. Vastaanottajamaalle maahanmuuttajat voivat olla suuri taloudellinen **taakka**, mutta he voivat myös olla **ratkaisu** maan työvoimapulaan. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Maailma muuttuu ja minä myös)

Esimerkissä yhdistetään maahanmuuttajiin sekä merkitykseltään negatiivinen substantiivi *taakka* että positiivinen substantiivi *ratkaisu*.

Kuten Katajamäki (2006: 102) toteaa, on arvottavien kielen keinojen tarkasteleminen aina tulkintaa. Esimerkiksi johonkin asiaan liitetty adjektiivi voi olla kohteen objektiivinen ominaisuus tai puhujan subjektiivinen asenne tähän kohteeseen, mutta sama sana

voi olla jossain kontekstissa objektiivinen ja toisessa asenteellinen (Halliday 1994: 184). Esimerkiksi omassa aineistossani sanaa *pakolainen* voidaan käyttää asenteellisesti, vaikka yleismerkitykseltään se yksinkertaisesti tarkoittaa sodan tai muun vastaavan syyn vuoksi paennutta henkilö (KS s.v. *pakolainen*).

2. Usein päädymme ajattelemaan negatiivisesti maahanmuuttajista. Joillekin ihmisistä tulee mieleen maahanmuuttajista **vain pakolaiset**. Pakolaisuus on eri asia kuin maahanmuuttajuus. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Kansainvälistyvä Eurooppa)

Esimerkissä 2 pakolaisuus nähdään jollain lailla huonompana verrattuna muuhun maahanmuuttoon. Kirjoittaja implikoi negatiivisen suhtautumisen maahanmuuttajiin johtuvan siitä, että jotkut ajattelevat maahanmuuttajien olevan ”vain pakolaisia”. Sanalla *pakolaiset* ei siis tässä tekstikontekstissa yksinomaan kuvailla henkilöitä, vaan sitä käytetään asenteellisesti. Konteksti ohjaa siis olennaisesti jonkin sanan tai muun kielellisen keinon tulkitsemista arvottavaksi.

Asennoitumisen analyysiluku rakentuu seuraavasti: Luvussa 3.1 käsittelen sekä maahanmuuttajien ja heidän toimintansa arvottamista että maahanmuuton arvottamista. Luvussa 3.1.1 keskityn maahanmuuttajien arvottamiseen inhimillisen toiminnan arvottamisen systeemin näkökulmasta. Analysoin esimerkkejä sosiaalisen arvonnannon ja sosiaalisen hyväksynnän käsitteitä, jotka ovat osa inhimillisen toiminnan arvottamisen systeemiä. Luvussa 3.1.2 käsittelen maahanmuuton arvottamista asia-arvottamisen systeemin näkökulmasta. Olennaista tässä luvussa on se, kuinka maahanmuuttoon asennoidutaan asalähtöisesti ihmislähtöisyyden sijaan. Luvussa 3.2 käsittelen tunteiden ilmaisemista maahanmuutosta ja lopuksi luvussa 3.3 sitä, kuinka maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia käsitellään teksteissä hyötynä tai uhkana.

3.1 Arvottaminen

Inhimillisen toiminnan arvottaminen käsittelee suhtautumista ihmisiin ja heidän käyttäytymiseensä. (Martin & White 2005: 52). Näin ollen aineiston teksteissä esiintyviä arvotuksia maahanmuuttajista voidaan tarkastella inhimillisen toiminnan arvottamisen alasysteemin avulla. Esimerkiksi seuraavassa esseen lopetuskappaleessa arvotetaan maahanmuuttajia:

3. Yhteenvetona voidaan kuitenkin todeta että maahanmuuttajat **rikastavat kulttuuriamme, parantavat valtion statusta, tuovat töitä ja työpaikkoja** monen eri alan

edustajille sekä **tuovat vaihtelua** harmaaseen arkeen ja katukuvaan. Toisaalta maahanmuuttajat **aiheuttavat paineita** eri ihmisryhmien ja uskontojen edustajien välille lisäksi maahanmuuttajat sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt **päätyvät syntyperäisiä Suomen kansalaisia helpommin rikolliselle polulle**. Väite perustuu tilastoihin, joita löytää internetin ihmeellisestä maailmasta. Kuitenkin voidaan todeta että **maahanmuuttajissa on hyviä sekä huonoja puolia**. Maahanmuutto vaikuttaa maahamme ja muuttaa meidän maata. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi maahanmuut-
tokohteena)

Esimerkissä 3 tuodaan esille maahanmuuttajien toimintaa sekä positiivisesti että negatiivisesti arvottaen. Tekstin mukaan maahanmuuttajat ”rikastavat kulttuuriamme” ja ”parantavat valtion statusta”, mitä voidaan pitää positiivisina arvotuksina. Siinä kuvaillaan maahanmuuttajien myös tuovan ”töitä ja työpaikkoja” sekä ”vaihtelua harmaaseen arkeen ja katukuvaan”. Näissäkin väitteissä on positiivisesti arvottava sävy, sillä työpaikkojen tuomista pidetään yleisesti hyvänä asiana samoin kuin vaihtelun tuomista, etenkin kun se asetetaan vastakkain harmaan arjen kanssa.

Esimerkissä 3 arvotetaan maahanmuuttajia kuitenkin myös negatiivisesti. Tekstissä todetaan, että ”maahanmuuttajat aiheuttavat paineita eri ihmisryhmien ja uskontojen edustajien välille”. Paineiden aiheuttajiksi nimetään maahanmuuttajat, mitä voidaan pitää negatiivisena arvotuksena. Lauseen subjekti *maahanmuuttajat* on semanttiselta rooliltaan agentti, jonka yksi ominaisuus on toiminnallisuus (VISK § 912). Maahanmuuttajat ovat siis lauseessa aktiivisina toimijoina aiheuttamassa paineita. Esimerkissä 3 todetaan maahanmuuttajien myös päätyvän ”syntyperäisiä Suomen kansalaisia helpommin” rikolliseen toimintaan, mitä myös voidaan pitää negatiivisena arvotuksena, vaikka lauseen subjekti *maahanmuuttajat sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt* onkin semanttiselta rooliltaan vähemmän agenttiivinen *päätyä*-verbistä johtuen. Päätyminen tarkoittaa joko tulemistä tai joutumista lopulta johonkin tulokseen, tavoitteeseen, tilaan tai muuhun vastaavaan (KS s.v. *päätyä*). Maahanmuuttajien päätyminen rikolliseen toimintaan ei siis ole täysin aktiivista toimintaa. Joka tapauksessa tekstiin syntyy negatiivinen arvotus maahanmuuttajista, kun heihin yhdistetään rikollinen toiminta. Maahanmuuttajien yhdistämistä rikollisuuteen käsitelen enemmän luvussa 3.1.1.

Negatiivisen arvotuksen tulkintaa korostaa myös maahanmuuttajien vertaaminen suomalaisiin. Edeltävässä esimerkissä todetaan maahanmuuttajien päätyvän rikollisiksi helpommin kuin suomalaisten, mikä arvottaa maahanmuuttajat vähemmän lainkuuliaisiksi

kuin suomalaiset. Inka Mikkonen (2010: Liite 2) on luokitellut lukiolaisten yleisönosastotekstien rakennetta ja argumentointia käsittelevässä väitöskirjassaan Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan (1971) argumentointitekniikoita, joista yksi on vertailu. Esimerkin 3 vertailun (”maahanmuuttajat sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt päätyvät syntyperäisiä Suomen kansalaisia **helpommin** rikolliselle polulle”) pohjana on Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan (1971) luokituksen mukaan vertailuaste, jossa käytetään kieliopillisia vertailumuotoja (Mikkonen 2010: Liite 2). Esimerkissä käytetään komparatiivimuotoista adjektiivia *helpommin* osoittamaan, että ”rikolliselle polulle” päätyminen on tavallisempaa maahanmuuttajien keskuudessa verrattuna suomalaisiin.

Lopuksi esimerkissä 3 maahanmuuttajia arvotetaan sekä positiivisesti että negatiivisesti eksplisiittisesti arvottavilla adjektiiveilla *hyvä* ja *huono* toteamalla, että ”maahanmuuttajissa on hyviä sekä huonoja puolia”. Tällä voidaan tulkita kirjoittajan pyrkivän ilmaisemaan suhtautumisensa maahanmuuttajiin olevan ikään kuin puolueetonta. Aineiston esseeteksteistä voidaan yleisesti todeta, että suurimmassa osassa esiintyy sekä negatiivisia että positiivisia arvotuksia maahanmuuttajista. Esittämällä molemman tyyppisiä arvotuksia kirjoittajat mahdollisesti pyrkivät lieventämään tekstiensä asenteellisuutta tai välttämään jyrkkien mielipiteiden korostumista. Lisäksi äidinkielen esseekokeen arviointikriteereissä edellytetään aiheiden monipuolista käsittelyä (ks. *Ylioppilastutkintolautakunnan äidinkielen kokeen määräykset 2017*), ja näin ollen teksteissä eri puolien esille tuomiseen kiinnitetään varmastikin huomioita myös äidinkielen opetuksessa. Kirjoittajat saattavat siis negatiivisten ja positiivisten arvotusten vaihtelulla pyrkiä teksteissään monipuolisuuteen. Kuten tutkielman aineistoa käsittelevässä luvussa totesin, äidinkielen ylioppilasesseet ovat yleensä argumentoivia. Tämän tyyppisissä teksteissä subjektiivisuus ja arvotusten esittäminen ja näin ollen myös suhtautumisen ilmeneminen on väistämätöntä. Äidinkielen ylioppilasesseissä esitetyt arvotukset maahanmuuttajista tuovat siis esille suhtautumista maahanmuuttoaiheeseen.

Suhtautumisen teoriassa ihmisten arvottaminen ja asioiden arvottaminen on jaettu eri alasysteemeihin. Tämän tutkielman kannalta jakoa inhimillisen toiminnan arvottamisen ja asia-arvottamisen välillä voidaan pitää silloin relevanttina, kun pohditaan, kuinka äidinkielen ylioppilasesseissä arvotetaan maahanmuuttoa aiheena. Martinin ja Whiten (2005: 56) mukaan asia-arvottamisen systeemissä keskitytään tekemiemme asioiden ja suoritusten sekä luonnonilmiöiden arvottamiseen. Tämän määritelmän kannalta maahanmuuton arvioimisen yhdistäminen asia-arvottamisen systeemiin vaikuttaa ongelmalliselta, sillä maahanmuuttoa ei voida pitää ihmisten tekemänä tuotoksena tai suorituksena, eikä se myöskään

ole verrattavissa luonnonilmiöön, vaikka siitä puhutaankin joissain teksteissä samankaltaisilla termeillä (ks. luku 3.3).

Raja inhimillisen toiminnan arvottamisen ja asia-arvottamisen välillä onkin usein varsin häilyvä. Jos tekstissä esimerkiksi esitetään maahanmuuton olevan jollain lailla haitaksi yhteiskunnalle, oletusarvoista on, että tämä haitta syntyy jollain tavalla maahanmuuttajien toiminnasta. Tällöin rajanveto inhimillisen toiminnan arvottamisen ja asia-arvottamisen välillä tuntuu melko hankalalta. Häilyvää rajanvetoa voidaan havainnollistaa esimerkillä 4:

4. Nykyajan väestörakenteeltaan ikääntyvässä Suomessa **maahanmuutto ja maahanmuuttajien kotoutuminen** ovat äärimmäisen tärkeitä asioita. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Kieli maahanmuuttajan kotoutumisen osana)

Esimerkissä maahanmuuttoon ja maahanmuuttajien kotoutumiseen viitataan substantiivilla *asioita*, mikä näin ollen tukee tulkintaa asia-arvottamisesta. On kuitenkin syytä miettiä tarkemmin, mitkä ovat näitä asioita, joita esimerkissä arvotetaan.

Sanat *maahanmuutto* ja *kotoutuminen* ovat verbikantaisia substantiivijohdoksia eli teonnimiä, joilla ilmaistaan kantaverbien tarkoittamaa tekemistä (VISK § 223). Kantaverbeinä ovat siis *(maahan)muuttaa* ja *kotoutua*. Koska substantiivijohdos *kotoutuminen* saa tekstissä liitteekseen ihmistarkoitteisen substantiivin (*maahanmuuttajien*), herää kysymys, onko kyseessä kuitenkin inhimillisen toiminnan arvottaminen, eikä asia-arvottaminen. Jos esimerkissä sanottaisiin, että maahanmuuttajat ovat äärimmäisen tärkeitä, tulkittaisiin se inhimillisen toiminnan arvottamiseksi, koska siinä arvotettaisiin maahanmuuttajia. *Maahanmuutto* sen sijaan ei kuitenkaan ole ihmistarkoitteinen sana, vaikka muuton suorittavatkin ihmiset, maahanmuuttajat. Esimerkissä 4 aiheen käsitteleminen asialähtöisesti on kielellisesti konstruoitu, sillä siinä käytetään deverbali johdoksia *maahanmuutto* ja *kotoutuminen* sekä substantiivia *asia*. Maahanmuuton arvottaminen on positiivista, koska tekstissä sanotaan maahanmuuton olevan ”äärimmäisen tärkeää”.

Katajamäen (2006: 99) mukaan tekstit voidaan jakaa karkeasti ihmis- ja asiakkeisiin teksteihin. Tekstissä painottuu siis yleensä joko inhimillisen toiminnan arvottaminen tai asia-arvottaminen. Tämän tutkielman aineiston tekstien ihmis- tai asiakkeisyyttä ohjaa luonnollisesti tehtävänanto, johon tekstillä pyritään vastaamaan. Esimerkiksi kevään 2012 tehtävänannosta 12 kirjoitetuissa esseevastauksissa painottuu ihmiskeskeisyys, mihin

tehtävänanto on oletettavasti kokelaita ohjannut. Tehtävänannossa pyydetään pohtimaan koutumista, joka on inhimillistä toimintaa, ja myös pohjatekstiksi annettu yleisönosastokirjoitus on ihmiskeskeinen. Vaikka edeltävässä esimerkissä 4, joka on kyseiseen tehtäväänantoon vastanneesta esseetekstistä, aihetta lähestytään asiakaskeisesti, painottuu koko esseetekstissä kuitenkin ihmiskeskeisyys.

Kuten luvussa 2 toin esiin, inhimillisen toiminnan arvottaminen on Martinin ja Whiten (2005: 52) teoriassa jaettu sosiaaliseen arvontoon ja sosiaaliseen hyväksyntään. Käsittelen luvussa 3.1.1 maahanmuuttajien arvottamista sosiaaliseen arvontoon liittyvien kyvykkyyden, normaaliuden ja sinnikkyyden sekä sosiaaliseen hyväksyntään kuuluvien rehellisyyden ja säädyllisyyden arvioinnin kautta. Luvussa 3.1.2 palaan maahanmuuton arvottamiseen asia-arvottamisen näkökulmasta.

3.1.1 Maahanmuuttajien arvottaminen

Tarkastelen tässä luvussa esimerkkejä maahanmuuttajien ja heidän toimintansa arvottamisesta. Inhimillisen toiminnan arvottaminen jakautuu suhtautumisen teoriassa sosiaaliseen arvontoon ja sosiaaliseen hyväksyntään (Martin ja White 2005: 52–53). Aineiston teksteistä nousee selkeästi esille sosiaalisen arvonnin osa-alueista henkilön kapasiteetin eli kyvykkyyden arvioiminen. Esseevastauksissa toisin sanoen käsitellään sitä, kuinka kykeneviä maahanmuuttajat ovat. Katajamäki (2007: 102) olettaa, että ihmisten arvottaminen kyvykkyyden kannalta perustuu yleiseen arvopohjaan, joka määrittää, minkälainen ihminen yleensä nähdään kyvykkäänä. Maahanmuuttajat arvioidaan aineiston teksteissä usein esimerkiksi koulutukseltaan ja lukutaidoltaan riittämättömiksi. Myös Martinin ja Whiten (2005: 53) listauksessa on mainittu kyvykkyyden arvioimisen kohdalla sanat *educated* (koulutettu) ja *literate* (lukutaitoinen) positiivisena arvottamisena ja sanat *uneducated* (kouluttamaton) ja *illiterate* (lukutaidoton) negatiivisena arvottamisena. Adjektiivien *lukutaidoton* ja *kouluttamaton* kohdalla jo sanan johdinaines (*tOn-*) kertoo sen, että niillä kuvaillaan puuttuvia ominaisuuksia (VISK § 292).

Esimerkissä 5 esitetään näkemys siitä, miksi moni maahanmuuttaja päätyy yrittäjäksi:

5. Monissa maissa maahanmuuttajien osuus maan yrittäjistä on suuri. Heidän on vaikea löytää töitä **vailla hyvää koulutusta**, minkä seurauksena yrittäjyys näyttää hyvältä vaihtoehdolta. Yrittäjyyden eli itsensä työllistämisen ohella he oppivat maan tapoja,

työllistävät muita sekä kokevat itsensä tärkeiksi. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Molemmat muokkaavat toisiaan)

Esimerkissä kuvaillaan maahanmuuttajien olevan vähemmän kyvykkäitä työllistymään kouluttamattomuutensa takia. Vaikka kirjoittaja suhtautuukin positiivisesti maahanmuuttajien yksityisyrittäjyyteen, hän esittää ennakko-oletuksen, että maahanmuuttajat ajautuvat perustamaan oman yrityksen koulutuksen puutteen takia. Näin ollen hän esittää arvotuksen maahanmuuttajien kyvykkyyttä.

Myös esimerkissä 6 esitetään oletus, että maahanmuuttajilla ei ole koulutusta. Esimerkissä ei puhuta maahanmuuttajista, mutta käytetään substantiivia *siirtolainen*, kuten tehtävänannon aineistoartikkelissa. Käytännössä sanoilla *maahanmuuttaja* ja *siirtolainen* viitataan samoihin henkilöihin. Siirtolaisella tarkoitetaan ihmistä, joka muuttaa pysyvässä tarkoituksessa toiseen maahan ja maahanmuuttajalla maahan muuttanutta tai muuttavaa henkilöä (KS s.v. *maahanmuuttaja* ja *siirtolainen*). Näin ollen siirtolaiset ja maahanmuuttajat ovat ikään kuin samoja henkilöitä, ja termin valinta on kiinni siitä, katsotaanko asiaa maasta lähtemisen vai maahan tulemisen näkökulmasta.

6. Ihmisten muuttaessa harvoille hyvälle seudulle, missä tila voi olla jo ennestään vähissä, voi siirtolaisten olettaa tuovan ongelmia. Artikkelin mukaan sotaa ja ihmisoikeusloukkauksia pakenee kaikista siirtolaisista noin seitsemän prosenttia, joka tarkoittaa noin 50 miljoonaa ihmistä. Usein **he ovat kouluttamattomia**, jolloin **he voivat olla suuri taakka** jopa rikkaille valtioille huolehdittavaksi. Nämä ovat ongelmia, joita ei tule väheksyä. Kuitenkin **siirtolaiset voidaan nähdä mahdollisuutenakin**. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Muuttava väestö ratkaisu läntisen maailman talousongelmiin?)

Esimerkin 6 kirjoittajan mukaan siirtolaiset, jotka pakenevat sotaa ja ihmisoikeusloukkauksia, ovat usein kouluttamattomia. Käytännössä kirjoittaja ei siis yhdistä kouluttamattomuutta kaikkiin maahanmuuttajiin, mutta hän yhdistää sen useisiin pakolaisiin. Hän arvottaa näiden ihmisten kyvykkyyttä negatiivisesti ensinnäkin esittämällä oletuksen koulutuksen puutteesta ja toiseksi ilmaistemalla heidän tällöin voivan olla ”suuri taakka jopa rikkaalle valtiolle huolehdittavaksi”. Esimerkissä 6 käytetään esimerkin 1 tavoin merkitykseltään negatiivista substantiivia *taakka*, jota vahvistetaan intensiteetin ilmauksella *suuri*. Puhumalla kouluttamattomista siirtolaisista ”suurena taakkana” kirjoittaja arvottaa heidän kyvykkyyttään, sillä jos ihminen on valtiolle taakka, on hän oletettavasti jollain lailla kyvytön esimerkiksi elättämään

itsensä.

Toisaalta kirjoittaja toteaa esimerkin 6 lopussa, että ”siirtolaiset voidaan nähdä mahdollisuutenakin”, mitä voidaan pitää kyvykkyyden positiivisena arvottamisena. Substantiivi *mahdollisuus* on tässä kontekstissa merkitykseltään positiivinen. Esseetekstissä, josta esimerkki 6 on peräisin, siirtolaisuusaihetta käsitellään paljon siitä näkökulmasta, kuinka siirtolaiset voivat hyödyttää valtioiden taloutta (aiheesta lisää luvussa 3.3).

Myös esimerkissä 7 arvioidaan siirtolaisten kyvykkyyttä kouluttamattomuuden näkökulmasta:

7. Lähes jokaisesta kehitysmaasta lähtevät **siirtolaiset ovat joko kouluttamattomia tai vähän koulutettuja**. Tämä on suuri ongelma heidän muuttaessaan kehittyneisiin maihin, joissa koulutus on hyvin tärkeää. Lisäksi monilla tulee vastaan kielimuuri. Näiden puute voi johtaa syrjäytymiseen ja rikollisuuteen. Koulutuksen puute kehitysmaissa on suurta ja sitä pitäisi kehittää entistä enemmän. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Värrikäs maailma)

Esimerkin kirjoittaja arvioi kehitysmaista lähtevien siirtolaisten olevan ”kouluttamattomia tai vähän koulutettuja”. Hän ei siis ota kantaa kaikkien maahanmuuttajien kyvykkyyteen, mutta yleistää kehitysmaista tulevat kouluttautumattomiksi eli kyvyiltään heikommiksi. Kirjoittaja pitää vähemmän kouluttautuneiden maahanmuuttajien tulemistä niin sanottuihin kehittyneisiin maihin ongelmallisena, ja hän korostaa tätä väitettä intensiteettiä ilmaisevalla adjektiivilla *suuri* (”Tämä on suuri ongelma”).

Kuten edeltävistä esimerkeistä käy ilmi, maahanmuuttajien kyvykkyyttä arvotetaan aineiston esseevastauksissa ainakin koulutuksen suhteen usein negatiivisesti. Esimerkissä 8 kuitenkin esitetään maahanmuuttajien kyvykkyydestä positiivinen arvio:

8. Suurten ikäluokkien eläkkeiden maksaminen vaatii nuoria työntekijöitä maksamaan veroja. Syntyvyyden laskun myötä näitä nuoria on valitettavasti liian vähän. Apu saattaa löytyä maahanmuutosta, joka parhaimmillaan tuo Suomeen **osaavia ja korkeasti koulutettuja** työntekijöitä. (syksy 2012, tehtävänanto 7, Avoin Suomi – onnellinen Suomi)

Esimerkissä maahanmuuttajien kyvykkyyttä arvioidaan positiivisesti, sillä heihin yhdistetään korkea koulutus sekä merkitykseltään positiivinen partisiippi *osaava*. Näkökulmana on

se, että maahanmuutto voi olla apu Suomen työvoimapulaan, mitä voidaan myös pitää positiivisena arvotuksena. Esimerkissä ei kuitenkaan arvoteta kaikkia maahanmuuttajia, sillä siinä ilmaistaan maahanmuuton tuovan Suomeen tällaisia kyvykkäitä henkilöitä ”parhaimmillaan”. Näin ollen syntyy oletus siitä, että kirjoittaja ei arvioi kaikkia maahanmuuttajia yhtä kyvykkäiksi.

Toinen sosiaalisen arvonannon osa-alue on niin sanotun normaaliuden arvioiminen eli sen ilmaiseminen, kuinka normaali tai epänormaali joku on (Martin ja White: 2005: 52). Aineiston teksteissä käsitellään normaaliutta maahanmuuttoteeman kannalta kiinnostavalla tavalla. Esimerkissä 9 adjektiivi *normaali* liitetään suomalaisiin:

9. Omasta mielestäni maahanmuuttajat ovat ihan okei kunhan he tekevät töitä **normaalien suomalaisten ihmisten** tapaan. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi maahanmuuttokohteena)

Liittämällä adjektiivin *normaali* lausekkeeseen *suomalaiset ihmiset* synnyttää tekstin kirjoittaja mielikuvan siitä, että muut kuin suomalaiset ihmiset ovat jollain tavalla epänormaaleja. Näin ollen arvottamalla suomalaiset normaaleiksi kirjoittaja arvottaa muut kuin suomalaiset, tässä kontekstissa maahanmuuttajat, epänormaaleiksi. Kun suomalaiset edustavat tietynlaista normaalia, kuten tässä aineistoesimerkissä, syntyy oletus jostakin ei-suomalaisesta epänormaalista.

Esimerkki 9 voidaan toisaalta tulkita myös niin, että normaalit suomalaiset ovat sellaisia suomalaisia, jotka tekevät töitä. Tällöin yleistys normaalista tarkoittaisi ylipäänsä työssäkäyviä ihmisiä. Toisin sanoen syntyy oletus, että töitä tekemätön ihminen, oli hän sitten suomalainen tai maahanmuuttaja, on jollain lailla epänormaali. Normaalia edustaisi siis työssä käyvä ihminen ja epänormaalia ihminen, joka ei käy töissä.

Esimerkissä 10 puhutaan vähemmistöistä, joilla tekstikontekstin perusteella tarkoitetaan maahanmuuttajia. Esimerkissä on kiinnostavaa substantiivijohdoksen *normalisoituminen* käyttö vähemmistöistä puhuttaessa:

10. **Vähemmistöjen normalisoituminen enemmistön silmissä** yleensä auttaa ehkäisemään syrjäytymistä vähemmistöjen joukossa ja se tapahtuu yleensä yllättävän nopeasti. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Muuttavatko maahanmuuttajat maata?)

Esseetekstissä, josta esimerkki 10 on peräisin, on melko paljon ongelmia kielen tasolla, mikä vaikeuttaa hieman asian välittymistä. Esimerkkikatkelma voidaan kuitenkin tulkita siten,

että sen mukaan vähemmistöjen muuttuminen enemmistön näkökulmasta niin sanotusti normaaleiksi vähentää vähemmistöjen syrjäytymistä. Näin ollen myös tässä esimerkissä luodaan oletus jostakin olemassa olevasta normaalista, tässä tapauksessa enemmistöstä eli valtaväestöstä, josta vähemmistöt (tässä kontekstissa eri kulttuurista tulevat) poikkeavat.

Aineiston esseevastauksissa otetaan myös kantaa väitteisiin maahanmuuttajien niin sanotusta epänormaaliudesta. Esimerkissä 11 kirjoittaja tehtävänannon ohjaamana kommentoi verkkokeskustelukommentteja, joista hänen mukaansa tulee ilmi, että maahanmuuttajiin suhtaudutaan vihamielisesti ja heitä pidetään jollain lailla normaalista poikkeavina.

11. Keski-suomalaiseen kotoista verkkokeskustelukatkelmista on selvästi havaittavissa vihamielistä suhtautumista maahanmuuttajiin: he ajelevat hienoilla autoilla tekevä töitä, **eikä heitä pidetä tavallisina ihmisinä**. Ihmisille on jäänyt ehkä muinaisista ajoista asti tapa pitää kaikkea vierasta jollain tavalla uhkaavana ja pelottavana. Maahanmuuttajien ja tummaihoisten määrä on viime vuosikymmeninä alkanut kasvaa Suomessa, mikä on voinut aktivoida tämän alkukantaisen vaiston meissä. Uudesta ja oudosta asiasta voitaisiin ehkä selvittää paremmin, jos siihen suhtauduttaisiin avoimemmin. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Kaikki erilaisia, kaikki eriarvoisia?)

Esimerkissä otetaan kantaa siihen, miksi mahdollisesti ajatellaan, että maahanmuuttajat eivät ole tavallisia ihmisiä. Tekstissä puhutaan alkukantaisesta vaistosta, joka synnyttää pelkoa vierasta kohtaan. Esimerkkikatkelman lopussa kirjoittaja tuo esiin avoimemman suhtautumistavan kannattavuuden uusia ja outoja asioita kohdatessa, mikä viittaisi siihen, että hän ei itse pidä maahanmuuttajia uhkana, mutta suhtautuu heihin kuitenkin jollain lailla vieraina (kirjoittaja käyttää adjektiivia *outo* viitatessaan maahanmuuttajiin). Toisaalta kirjoittaja kuitenkin me-pronominia käyttämällä jollain lailla samaistuu myös tähän vierauden herättämään pelkoon (”on voinut aktivoida tämän alkukantaisen ajatuksen **meissä**”). Käyttämällä me-retoriikkaa, jota käsittelem tarkemmin luvussa 4.3, kirjoittaja kutsuu lukijaa jakamaan ajatuksensa.

Kolmas sosiaalisen arvonannon kategoria on sinnikkyuden arvioiminen, jolla tarkoitetaan arvioinnin kohteena olevan toimijan määrätietoisuuden tai peräänantamattomuuden arvioimista (Martin ja White 2005: 52). Maahanmuuttajien sinnikkyyttä ei arvioida aineiston esseeteksteissä yhtä paljon kuin kyvykkyyttä tai normaaliutta, mutta ainakin seuraava esimerkki 12 voidaan tulkita sinnikkyuden arvioimiseksi:

12. Voisin kuvitella, että maahanmuuttajien tuoma muutos yhteiskuntaamme näkyy enemmän positiivisena vaikutuksena, kuin negatiivisena. Heille tarjotaan turvaa, lämpöä sekä oikeutta elää turvallista ja normaalia arkielämää. Uskoisin heidän tuoman panoksen muutoksiin olevan samanlainen, mitä meillä kotimaisillakin on. Mutta mikä heistä erottuu, on **ahkera ja kunnianhimoinen yritys, sekä halu saada yritykset saavutuksiksi**. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maan muuttaja vai maassa muuttaja)

Esimerkissä puhutaan ensinnäkin maahanmuuttajien tuomasta panoksesta yhteiskuntaan, jonka kirjoittaja uskoo olevan samanlainen kuin ”millä kotimaisillakin”. Maahanmuuttajien sinnikkyyttä kirjoittaja arvioi positiivisesti etenkin esimerkkikatkelman lopussa, missä hän liittää maahanmuuttajiin yrittämisen ja halun saavuttaa. Substantiivilla *yritys* voidaan tarkoittaa päämäärään tähtäävää toimintaa (KS s.v. *yritys*), mikä tukee tulkintaa sinnikkyuden arvioimisesta. Adjektiivit *ahkera* ja *kunnianhimoinen* ovat yleisesti merkitykseltään positiivisia. Sinnikkyuden positiiviseen arvottamiseen viittaisi lisäksi se, että kirjoittaja yleistää maahanmuuttajiin halun saada yritykset myös saavutuksiksi.

Toinen inhimillisen toiminnan arvottamisen osa-alue, sosiaalinen hyväksyntä, jakautuu rehellisyyden ja säädyllisyyden arvioimiseen (Martin ja White 2005: 52). Näiden kahden osa-alueen välinen raja on melko häilyvä eivätkä ne ole kovinkaan yksiselitteisiä. Esimerkiksi Inka Mikkonen (2010: 74) mainitsee inhimillisen toiminnan arvottamisen resursseja kuvaavassa taulukossaan adjektiivin *epärehellinen* sekä rehellisyyden että säädyllisyyden arvioimisen kohdalla. Rehellisyyden arvioimisessa on kuitenkin kyse esimerkiksi sen määrittelemisestä, onko joku uskottava tai luotettava, epäuskottava tai epäluotettava, kun taas säädyllisyyden arvioimisessa käsitellään henkilön toimintaa sosiaalisen systeemin ja sen normiston kannalta (Mikkonen 2010: 73). Säädyllisyydellä tarkoitetaan siis tässä kontekstissa eettistä tai moraalista käytöstä.

Esimerkin 13 tekstikatkelma on sisältönsä perusteella maahanmuuttajataustaisen kokelaan kirjoittamasta esseevastauksesta. Tekstissä ilmaistaan, että kirjoittajan perhe joutuu kohtaamaan epäluottamusta ulkomaisen sukunimen takia:

13. Perheelläni on ulkomaalainen sukunimi, sillä isäni on ulkomaalainen. **Meihin kohdistuu aina lentokentillä ennakkoluuloja**, sillä yleensä terroristit ovat tummia ja kotoisin Lähi-Idästä. Vaikka isäni ei ole kotoisin Lähi-idästä silti **meihin ei luoteta**

ja meidät tutkitaan tarkoin lentokentillä. Terrorismi on vaikuttanut niin paljon ihmisiin, ettei kehenkään enää luoteta. Ihmisillä on ennakkoluuloja Lähi-idästä kotoisin olevia ja muslimeja kohtaan. (kevät 2012, tehtävänanto 7, Essee S2)

Esimerkissä ei siis suoranaisesti esitetä arvioita maahanmuuttajien luotettavuudesta tai rehellisyydestä, mutta siinä tuodaan esiin, että ulkomaalaiset joutuvat usein kohtaamaan luotettavuutensa negatiivista arvioimista. Kirjoittaja siis tietyllä tavalla arvioi omaa luotettavuuttaan ulkomaalaistaustaisena henkilönä muiden näkökulmasta.

Toisin kuin edellisessä esimerkeissä, esimerkissä 14 kirjoittaja itse arvioi maahanmuuttajien ja etenkin pakolaisten rehellisyyttä:

14. On keksitty kestävä käyttötermi, pakolainen. Se kelpaa laatusanaksi kenelle tahansa lämpimiltä leveysasteilta matkustaneelle. Vaan täällä päinhän noin määritellään. Alkujaan lähtijä on vain lähtijä tai karkulainen. Keskenään liikaväestön maissa maasta toiseen siirtyvät ovat sinne apua ja elatusta antaville pakolaisia, vaikka **todella eivät ole paenneet mitään**. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Väestö liikkeellä – kulttuurit kohtaavat)

Kirjoittajan mukaan kotimaastaan paennut ”on vain lähtijä tai karkulainen”. Viittaamalla pakolaiseen substantiivilla *karkulainen*, jolla tarkoitetaan karkumatkalla olijaa (KS s.v. *karkulainen*), syntyy miellejohdos esimerkiksi vankikarkuriin, mikä luo pakolaisista epärehellistä kuvaa. Tämän lisäksi tekstissä todetaan, että pakolaiset ”todella eivät ole paenneet mitään”. Kirjoittaja siis arvioi pakolaisten rehellisyyttä vihjaamalla, että he eivät ole todellisuudessa olleet hädänalaisia kotimaassaan. Esimerkki 14 on aineistossani poikkeuksellinen, sillä siinä maahanmuuttajia arvotetaan epärehellisiksi hyvin suoraan. Esseetekstissä, josta esimerkki 14 on peräisin, painottuu maahanmuuton ja maahanmuuttajien negatiivinen arvottaminen.

Maahanmuuttajien säädylisyyttä arvioidaan aineiston teksteissä melko paljon etenkin lainkuuliaisuuden näkökulmasta. Monissa esseevastauksissa rikollinen toiminta yhdistetään maahanmuuttajiin. Myös Emmi Lahti (2014: 28) on todennut maahanmuuttoaiheisia verkkokeskusteluja käsittelevässä pro gradu -tutkielmassaan, että rikollisuus nousee esiin maahanmuuttokeskustelussa usein.

15. Prosentuaalisesti suhteutettuna väkilukuun ulkomaalaiset sekä ulkomaalaistaustaiset henkilöt **tekevät enemmän rikoksia** kuin kotimaamme kansalaiset. Mikä mahtaa

aiheuttaa kyseisen ilmiön. **Rikollisten maahanmuuttajien** lisäksi löytyy myös **järjestelmän hyväksikäyttäjiä**, jotka nostavat sosiaaliturvatoimistosta ilmaista rahaa ajattelematta edes töiden hakua saati sinne menoa. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi maahanmuuttokohteena)

Esimerkissä 15 kirjoittaja esittää suoraan, että maahanmuuttajat tekevät rikoksia ja hän vertaa heitä ”kotimaamme kansalaisiin”, jotka hänen mukaansa tekevät vähemmän rikoksia suhteutettuna väkilukuun. Esimerkissä argumentoidaan siis samaan tyyliin kuin aikaisemmassa esimerkissä 3, joka onkin samasta esseevastauksesta kuin esimerkki 15. Esimerkissä 15 maahanmuuttajiin liitetään merkitykseltään hyvin negatiivinen määrite *rikollinen*. Mikkonen (2010: 74) luokittelee itsekkyyden ja epäitsekkyyden arvottamisen säädylisyyden arvioimisen alasysteemiin kuuluvaksi. Esimerkissä 15 yhdistetään maahanmuuttajiin rikollisuuden lisäksi myös itsekkyyden ominaisuus. Tekstikatkelmassa mainitaan maahanmuuttajien niin sanotusti käyttävän järjestelmää hyväkseen, mikä voidaan tulkita maahanmuuttajien toiminnan arvottamiseksi itsekkääksi.

Myös esimerkissä 16 epärehellinen toiminta yhdistetään maahanmuuttajiin, mutta siinä ei anneta väitteelle lähdettä. Oletukset esitetään faktatietona suorilla väitelauseilla:

16. Esimerkiksi Suomessa ja varsinkin rannikkokaupungeissamme asuu maahanmuuttajia. Osa heistä käy päivittäisessä ansiotyössä, mutta silti harmittavan moni on ajautunut työttömyyden kierteeseen. Yhteiskunnalle **harmillinen joukko harjoittaa esimerkiksi veronkiertoa** jättämällä ilmoittamatta verottajalle pullonkeräystulonsa tai todellisen työmääränsä. **Osa on jopa mukana jossain suuremmassa rikollisessa toiminnassa** turvatakseen toimeentulonsa. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Siirtolaiset globalisaation toteuttajina)

Esimerkin mukaan ”harmillinen joukko” maahanmuuttajia harjoittaa veronkiertoa, mikä on lainvastaista toimintaa. Tähän kirjoittaja vielä lisää, että osa maahanmuuttajista on osallisena ”jossain suuremmassa rikollisessa toiminnassa”. Maahanmuuttajien lainvastainen toiminta tuodaan esiin väitelauseilla, eikä kirjoittaja ilmaise väitteissään olevan mitään epävarmuutta. Esimerkissä arvioidaan siis varsin suoraan maahanmuuttajien säädylisyyttä negatiivisesti, vaikka epärehellistä toimintaa ei yhdistetäkään kaikkiin maahanmuuttajiin, vaan ainoastaan osaan. Esimerkissä 16 on kyse yksinäisestä sitoutumisesta, jota käsittelen tarkemmin luvussa 4.

Esimerkissä 17 rikollinen ominaisuus yhdistetään maahanmuuttajiin kollektiivisesti, eikä ainoastaan osaan heistä:

17. Kaikilla ovat omat tapansa hoitaa ja tehdä asioita tässä yhteiskunnassa, kuten myös maahanmuuttajilla. Jokaisella on myös pahoja sekä hyviä tapoja elämässä. **Maahanmuuttajien huonoksi puoleksi mainittakoon kasvava rikollisuus. Maahanmuuttajat tekevät prosentuaalisesti rikoksia huomattavan paljon** heidän lukumääräänsä verrattuna. **He tekevät pääosin väkivaltaan pohjautuvia henkirikoksia. Maahanmuuttajat osallistuvat yleensä tappeluihin** porukalla ja mukiloivat joko toisiaan tai tuntemattomia henkilöitä. Tällainen työllistää virkavaltaa ja median kautta saa joko lukea tai kuulla maahanmuuttajien tekosista. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomen maahanmuuttajat)

Esimerkissä arvioidaan eksplisiittisesti maahanmuuttajia merkitykseltään negatiivisella adjektiivilla *huono*. Kirjoittajan mukaan maahanmuuttajien huono puoli on kasvava rikollisuus. Tällöin tekstissä yhdistetään rikollinen toiminta kaikkiin maahanmuuttajiin, eikä esimerkiksi osaan heistä, kuten esimerkissä 16. Maahanmuuttajat näyttäytyvät ikään kuin kollektiivina, jonka huonona puolena voidaan pitää kasvavaa rikollisuutta. Esimerkkikatkelmassa jatketaan samalla linjalla seuraavissakin virkkeissä, jotka ovat suoria väitelauseita: ”Maahanmuuttajat tekevät – – rikoksia huomattavan paljon – –. He tekevät – – henkirikoksia. Maahanmuuttajat osallistuvat – – tappeluihin – – ja mukiloivat joko toisiaan tai tuntemattomia henkilöitä.” Esimerkissä siis kuvaillaan maahanmuuttajien toimintaa, eikä tästä toiminnasta anneta kovinkaan lainkuuliaista kuvaa. Näin ollen maahanmuuttajien säädyllisyyttä arvioidaan negatiivisesti.

Kuten edeltävistä esimerkeistä käy ilmi, maahanmuuttajia ja heidän toimintaansa arvioidaan aineiston esseeteksteissä monelta kannalta. Suhtautuminen maahanmuuttoon näkyy äidinkielen ylioppilasesseissä ainakin maahanmuuttajien kyvykkyyden ja säädyllisyyden negatiivisina arvotuksina. Maahanmuuttajien kyvykkyyttä arvioidaan etenkin oppineisuuden ja lukutaidon näkökulmasta negatiivisesti, ja monissa teksteissä kuvaillaan maahanmuuttajien toimintaa rikolliseksi, mikä taas on maahanmuuttajien säädyllisyyden negatiivista arvioimista. Alhainen koulutus ja rikollisuus ovat siis ominaisuuksia, jotka aineistossa yhdistetään useammassa eri tekstissä maahanmuuttajiin. Kuten esimerkeistä käy ilmi, maahanmuuttajia arvioidaan kyllä esseeteksteissä myös positiivisesti, mutta positiivinen arvottaminen ei vaikuta yleistyneen tiettyihin ominaisuuksiin.

3.1.2 Maahanmuuton arvottaminen

Maahanmuuttoon asennoitumista on kiinnostavaa pohtia myös asia-arvottamisen systeemin kautta, sillä joissain aineiston esseevastauksissa arvotetaan maahanmuuttajien sijaan (tai ohella) maahanmuuttoa, mikä saattaa kertoa siitä, kuinka aiheeseen pyritään asennoitumaan. Jako inhimillisen toiminnan arvottamisen ja asia-arvottamisen välillä voi toisin sanoen auttaa suhtautumisen hahmottamista siltä kannalta, asennoidutaanko tekstissä aiheeseen ihmis- vai asialähtöisesti, kuten esimerkiksi Penttilä (2015: 22) on havainnut pro gradu -tutkielma- saan. Näin ollen suhtautumista maahanmuuttoon voidaan tarkastella myös asia-arvottamisen systeemin kautta.

Kiinnostavaa aineiston tekstien asia- ja ihmiskeskeisyyden kannalta on muun muassa se, että syksyn 2011 tehtävänannossa kysytään, muuttavatko maahanmuuttajat maata, mutta monissa esseevastauksissa asiaa käsitellään siltä kannalta, muuttaako maahan- muutto maata vai ei. Teksteissä ei siis välttämättä arvioida maahanmuuttajien toimintaa, vaan puhutaan maahanmuuton aiheuttamista muutoksista ikään kuin maahanmuutto itses- sään olisi jollain lailla aktiivinen toimija.

18. **Maahanmuutto muuttaa Suomea** sekä parempaan, että huonompaan suuntaan.

Tärkeää on säilyttää suomalainen kulttuuriperintö, mutta myös vaihtaa perinteinen negatiivinen asenne hieman optimistisempaan asenteeseen. Suomalaiseen kulttuuriin on jäänyt hieman karkea asenne kaikkea uutta ja erilaista kohtaan. Perussuomalainen ajatustapa ei kanna kovin pitkälle... (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuutto – hyoty vai haitta?)

Esimerkissä 18 maahanmuuttoa ei arvoteta selkeästi positiivisesti tai negatiivisesti, vaan to- detaan, että ”maahanmuutto muuttaa Suomea sekä parempaan, että huonompaan suuntaan”. Esimerkkikatkelma on esseevastuksen lopetuskappale, jossa kirjoittaja pyrkii mahdollisesti ottamaan maahanmuuttoaiheeseen neutraalin näkökannan, eikä hän esimerkiksi sano, että maahanmuuttajat muuttaisivat Suomea paremmaksi tai huonommaksi. Maahanmuutosta pu- humisella maahanmuuttajien sijaan voidaan pyrkiä välttämään arvotusten esittämistä ihmi- sistä. Aikaisemmin tekstissä puhutaan sekä maahanmuutosta että maahanmuuttajista enim- mäkseen positiivisesti arvottavaan sävyyn, mutta kirjoittaja haluaa ehkä lopetuskappaleessa korostaa ajattelevansa asioita usealta eri kannalta ilmaiseamalla maahanmuuton vaikutusten olevan sekä positiivisia että negatiivisia.

Ylioppilasaineiden aloitusten ja lopetusten tekstityyppiä tutkineen Uurtamon (1999: 44) mukaan lopetuksen yhtenä tarkoituksena voi olla saada lukija suhtautumaan kirjoittajaan suopeasti (ks. myös Aristoteles 1997: 155). Esimerkissä 18 kirjoittaja mahdollisesti pyrkii ottamaan neutraalilta kuulostavan suhtautumistavan, jotta myös potentiaalinen vastahakoinen lukija saataisiin kirjoittajan kanssa samalle kannalle. Jos tarkastellaan esimerkiksi 18 viimeisiä virkkeitä, kallistuu kirjoittaja sille kannalle, että maahanmuuttoon tulisi suhtautua Suomessa positiivisemmin (”- - vaihtaa perinteinen negatiivinen asenne hieman optimistisempaan asenteeseen”). Kirjoittaja lieventää väitteidensä intensiteettiä käyttämällä kahteen kertaan kvanttoriadverbia *hieman*. Tässä intensiteetin lieventämistä käytetään samaan tyyliin kuin harkitsemisen ilmaisuja, joilla osoitetaan, että kirjoittajan positio ei ole ainoa mahdollinen (Matin ja White 2005: 104, ks. myös tämän tutkielman luku 4.1.2). Näin ollen esimerkissä 18 kirjoittaja tiedostaa, että kaikki eivät suhtaudu maahanmuuttoon positiivisesti, ja näin ollen hän ikään kuin houkuttelee näitäkin lukijoita kannalleen sanomalla maahanmuuton muuttavan Suomea sekä paremmaksi että huonommaksi.

Myös esimerkki 19 on peräisin esseestä, joka on kirjoitettu samasta tehtävänannosta. Tässäkin esimerkkikatkelmassa pyritään antamaan tehtävänannossa esitettyyn kysymykseen neutraali vastaus, mikä käy ilmi jo esseen otsikosta ”Maahanmuuttaja sekä ottaa että antaa”. Esseetekstissä, josta esimerkki 19 on peräisin, arvioidaan maahanmuuttajia sekä negatiivisesti että positiivisesti. Tämä korostuu esseen lopetuskappaleen alussa:

19. Ei siis voida sanoa, että maahanmuuttajan vaikutukset olisivat joko hyviä tai huonoja, mutta **maahanmuutto kuitenkin muuttaa maata**. – – **Maahanmuutto on Suomelle tarpeellista ja välttämätöntä**, kunhan asiaa vain katsoo oikein. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuuttaja sekä ottaa että antaa)

Esimerkin alussa arvioidaan maahanmuuttajia neutraalisti ilmaisemalla, että maahanmuuttajan vaikutuksia ei voida pitää joko hyvinä tai huonoina. Erikoista verrattuna aineiston muihin teksteihin on se, että kirjoittaja puhuu maahanmuuttajasta yksikössä eikä maahanmuuttajista monikossa. Useimmissa aineiston teksteissä arvioidaan maahanmuuttajia kollektiivisesti tai puhutaan vähintäänkin osasta maahanmuuttajia, mutta esimerkissä 19 puhutaan maahanmuuttajasta.

Esimerkissä 19 kirjoittaja esittää *mutta*-konstruktiolla vastauksen tehtävänannon kysymykseen: *mutta maahanmuutto kuitenkin muuttaa maata*. Konjunktio *mutta* on adversatiivinen eli sillä kontrastoidaan lauseita tai lausekkeita ominaisuuksien suhteen (VISK

§ 1102). Näin ollen kirjoittaja asettaa *mutta*-konjunktiivin avulla vastakkain lauseet *Ei siis voida sanoa, että maahanmuuttajan vaikutukset olisivat joko hyviä tai huonoja* lauseen *maahanmuutto kuitenkin muuttaa maata* kanssa. Esimerkissä 19 pyritään siis ilmaisemaan maahanmuutosta aiheutuvan muutoksia huolimatta siitä, että maahanmuuttajan vaikutuksia ei voida pitää yksinomaan hyvinä tai huonoina. Kirjoittaja ei myöskään sano, että maahanmuuttajat muuttaisivat maata, vaan hän käyttää substantiivijohdosta *maahanmuutto*. Häivytämällä muutoksen inhimilliset toteuttajat, maahanmuuttajat, välttään jälleen esittämästä selkeitä arvotuksia ihmisistä. Toteamalla, että maahanmuutto muuttaa maata, ei varsinaisesti esitetä positiivista tai negatiivista arvotusta maahanmuutosta, sillä kirjoittaja ei sano tämän muutoksen olevan joko hyvää tai huonoa. Näin ollen kyse on oikeastaan maahanmuuton arvioinnista, joka ei tässä kontekstissa sisällä arvottavia merkityksiä.

Esimerkin 19 lopussa arvotetaan maahanmuuttoa kuitenkin myös positiivisesti toteamalla maahanmuuton olevan ”tarpeellista ja välttämätöntä” Suomelle. Adjektiivi *tarpeellinen* on merkitykseltään positiivinen. Sen avulla ilmaistaan, että maahanmuuttoa tarvitaan. Adjektiivi *välttämätön* puolestaan voi olla merkitykseltään joko positiivinen tai negatiivinen: sillä voidaan tarkoittaa joko ehdottoman tarpeellista tai jotakin, jota ei voida välttää, väistämätöntä (KS s.v. *välttämätön*). Koska se esimerkkitekstissä esiintyy adjektiivin *tarpeellinen* yhteydessä, on se sävyltään tässä kontekstissa enemmän positiivinen.

Maahanmuuttoa arvotetaan monissa aineiston teksteissä myös kohtuullisuuden näkökulmasta. Niin sanotun liiallisen maahanmuuton vaikutuksia pidetään negatiivisina:

20. **Hallitsematon maahanmuutto** saattaa aiheuttaa syrjäytymistä, jos asioita ei olla mietitty laaja-alaisesti. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Muuttavatko maahanmuuttajat maata?)
21. Saksa on myös virallisesti tunnustanut epäonnistuneensa maahanmuuttajien integroimisessa valtaväestöön. Mielestäni tämä on yksi elävän elämän esimerkki, johon **liika maahanmuutto** voi johtaa. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Merta edemmäs pakoon)
22. Väärin olisi myös väittää, ettei **runsas maahanmuutto** toisi mukanaan hyvien puolensa lisäksi myös tiettyjä etnisiä ja kulttuurillisia ristiriitoja ja erimielisyyksiä. (syksy 2012, tehtävänanto 7, Ryysyrannan Joosepin paluu)

Esimerkissä 20 todetaan, että syrjäytymistä saattaa aiheuttaa ”hallitsematon maahanmuutto”. Substantiivin *maahanmuutto* etuliitteenä oleva adjektiivi *hallitsematon* on merkitykseltään

negatiivinen, sillä se synnyttää mielikuvan hallinnan puutteesta. Näin ollen esimerkissä ar-
votetaan ensinnäkin maahanmuuttoa negatiivisesti ilmaisemalla sen olevan hallitsematonta.
Toiseksi, tätä hallitsematonta maahanmuuttoa arvotetaan negatiivisesti sillä perusteella, että
se mahdollisesti saa aikaan syrjäytymistä. Kirjoittaja kuitenkin lieventää arvottamistaan
käyttämällä modaaliverbiä *saattaa* ("saattaa aiheuttaa syrjäytymistä"). Tällaisia harkitse-
mista osoittavia ilmauksia käsittelen tarkemmin luvussa 4.

Myös esimerkeissä 21 ja 22 puhutaan nimenomaan liiallisen maahanmuuton
negatiivisista vaikutuksista. Esimerkissä 21 käytetään esimerkkinä Saksassa epäonnistunutta
maahanmuuttajien kotoutumista, ja tekstin mukaan tähän ongelmaan voi johtaa "liika maa-
hanmuutto". Esimerkissä 22 puolestaan todetaan, että "runsas maahanmuutto" tuo muka-
naan "tiettyjä etnisiä ja kulttuurillisia ristiriitoja ja erimielisyyksiä". Tekstissä ilmaistaan
kyllä, että runsaalla maahanmuutolla on hyvät puolensa, mutta ristiriitojen ja erimielii-
syyksien katsotaan myös aiheutuvan siitä. Esimerkeissä 20–22 "hallitsemattomasta", "lii-
asta" ja "runsaasta" maahanmuutosta puhuminen synnyttää mielikuvan maahanmuuttajista
jonkinlaisena uhkaavana massana. Outi Blomqvist (1992 ja 1996) on havainnut samaan tyy-
liin puhuttavan pakolaisista suomalaisissa sanomalehdissä. Luvussa 3.3 analysoin enemmän
aineistoesimerkkejä, joissa maahanmuuttajat näyttäytyvät uhkana.

Aineiston teksteissä ilmaistaan maahanmuutolla olevan yhteiskunnallisena il-
miönä niin positiivisia kuin negatiivisiakin seurauksia. Esimerkiksi esimerkissä 23 arvote-
taan maahanmuutto ongelmalliseksi:

- 23. Maahanmuutto on ongelmallista monelta osin**, mutta silti, länsimaissa on paljon
halua auttaa köyhien maiden ihmisiä. Mielestäni oikea tapa auttaa olisi lopettaa nii-
den asioiden tekeminen, jotka vahingoittavat maailman köyhimpiä alueita. (kevät
2012, tehtävänanto 10, Ongelmat ajavat liikkeelle)

Esimerkissä maahanmuuttoon suhtaudutaan ongelmana, johon tulisi löytää jokin ratkaisu.
Kirjoittajan mukaan länsimaissa halutaan "auttaa köyhien maiden ihmisiä" siitä huolimatta,
että maahanmuutto on monelta osin ongelmallista. Adjektiivi *ongelmallinen* on merkityk-
seltään negatiivinen. Tekstin mukaan "oikea tapa auttaa" köyhistä maista tulevia ihmisiä
olisi lopettaa köyhiä alueita vahingoittavat toimet. Näin ollen maahanmuutto nähdään lähtö-
kohtaisesti ongelmana, joka on seurausta lähtömaiden ongelmista, jotka tulisi ratkaista, jotta
ihmiset eivät muuttaisi kotimaastaan. Tästä ajattelutavasta kertoo jo esseen otsikkokin: "On-
gelmat ajavat liikkeelle".

Esimerkissä 24 puolestaan arvotetaan maahanmuutto positiiviseksi ilmiöksi yhteiskunnan kannalta, mikä on ajatuksena lähes päinvastainen kuin edellisessä esimerkissä.

24. Rikkaiden teollisuusmaiden lähitulevaisuuden ongelmana on sen sijaan vanhusten määrän huomattava lisääntyminen työssäkäyviin verrattuna. Ne tarvitsevat lisää nuoria asukkaita, ja **maahanmuutto on tapa jolla se onnistuu**. On siis niin rikkaiden kuin köyhienkin maiden etu, että kehittyvistä maista on muuttovirtaa teollisuusmaihin. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Muuttovirrat – koko ihmiskunnan haaste)

Esimerkin tekstikatkelmassa lähdetään liikkeelle teollisuusmaiden ongelmasta, väestön ikääntymisestä aiheutuvasta työvoimapulasta ja huoltosuhteen epätasapainosta. Esimerkissä esitetään maahanmuuton olevan ratkaisu tähän ongelmaan (”maahanmuutto on tapa jolla se onnistuu”). Esimerkissä vielä lisätään, että maahanmuutto köyhistä maista rikkaisiin maihin hyödyttää sekä tulo- että lähtömaata. Näin ollen esimerkissä 24 arvotetaan maahanmuuttoa positiivisesti ja asennoituminen on lähes päinvastaista verrattuna esimerkkiin 23, jossa maahanmuutto nähdään ratkaisua kaipaavana ongelmana. Esseevastauksessa, josta esimerkki 24 on peräisin, tuodaan esiin myös maahanmuuton haittapuolia, mutta maahanmuuttoon kokonaisuutena ei kuitenkaan suhtauduta sellaisena ongelmana, joka tulisi täysin poistaa.

Aineiston esseevastauksissa tiedostetaan, että maahanmuutto aiheena on herättänyt paljon keskustelua ja eriäviä mielipiteitä, ja tämä tuodaan myös joissain teksteissä esiin.

25. Maahanmuutto on saanut aikaan paljon julkista keskustelua. Syystäkin, sillä **siirtolaisuus on globaali ongelma**, joka koskettaa kaikkia, myös meitä suomalaisia. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Ongelmat ajavat liikkeelle)

Esimerkki 25 on samasta esseevastauksesta, josta esimerkki 23 on peräisin. Esimerkissä 25 tuodaan esiin syy, miksi maahanmuutto on niin paljon keskustelua herättävä aihe. Esimerkissä todetaan, että maahanmuutto herättää keskustelua syystä, koska siirtolaisuus on kirjoittajan mukaan ”globaali ongelma”. Näin ollen tässäkin esimerkissä arvotetaan maahanmuuttoa negatiivisesti ilmaisemalla sen olevan ongelma. Lisäksi myös tässä esimerkissä sana *maahanmuutto* on subjektina, joka on semanttiselta rooliltaan agenttiivinen. Näin ollen maahanmuutto näyttäytyy jälleen itsellisenä toimijana. Esimerkin 25 kohdalla tekstin asiapainotteisuus ihmispainotteisuuden sijaan on jälleen suhtautumista lieventävä tekijä, sillä jos

tekstissä arvotettaisiin inhimillistä toimintaa, vaikuttaisi suhtautuminen jyrkemmältä (vertaa: *Maahanmuuttajat ovat saaneet aikaan paljon julkista keskustelua, siirtolaiset ovat globaali ongelma*).

Esimerkissä 26 ei varsinaisesti arvoteta maahanmuuttoa, vaan maahanmuuttovastaisuutta. Maahanmuuttovastaisen ilmiön arvottaminen typeräksi tuo esiin myös tekstin suhtautumista maahanmuuttoon:

26. **Maahanmuuttovastainen ilmio on typerä**, minkä takia sen leviäminen niin laajalle on huolestuttavaa. Verkkokeskusteluissa riehuvan sikalauman takia on ennen kaikkea vaikea keskustella maahanmuuton eduista ja haitoista järkevästi, ilman kommentteja raiskaavista mustista miehistä ja tulevaisuuden postapokalyptisesta Euroopasta, jossa islam on ottanut vallan. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Saatana saapuu Suomeen)

Esimerkissä arvotetaan maahanmuuttovastaisuutta adjektiivilla *typerä*, joka on merkitykseltään negatiivinen. Kirjoittajan mukaan maahanmuuttovastaisen ajattelutavan laajuus on esteenä järkevälle keskustelulle maahanmuutosta. Esimerkkikatkelmassa myös havainnollistetaan, millaista maahanmuuttovastainen ”typerä” keskustelu on (”kommentteja raiskaavista mustista miehistä ja tulevaisuuden postapokalyptisesta Euroopasta, jossa islam on ottanut vallan”). Maahanmuuttoa ei pidetä ainakaan yksinomaan negatiivisena asiana, koska maahanmuuttovastaisuutta kuvaillaan typeräksi.

Esimerkin 27 kirjoittaja puolestaan kokee maahanmuuttokeskustelun olevan yksipuolista, ja että maahanmuutosta ei voida puhua lainkaan negatiivisesti:

27. Ikävä kyllä artikkelin mukaan **ironia ja vitsit ei kuulu yhteiskunnassamme maahanmuuttoon**, vaikka pätkän kirjoittanut ”Esko” haluaisi.

Vaikka kuinka pyristelen yhteiskunnan näkemyksiä vastaan minä en voi voittaa, emme saa puhua negatiivisesti **aroista asioista kuten maahanmuutto**. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Vihamme historia)

Esimerkin tekstikatkelma on esseevastauksesta, joka on kirjoitettu vihapuhetta käsittelevästä tehtävänannosta. ”Eskon” kirjoittama pätkä, johon kirjoittaja viittaa, on tehtävän oheisaineiston artikkelista, jossa käsitellään nettikommenttien vihapuhetta. Esimerkin 27 kirjoittaja on tulkinut Esko-nimimerkillä kirjoitetun, maahanmuuttajiin vihamielisesti suhtautuvan kommentin ironiseksi. Kirjoittaja kritisoi oheisaineiston artikkelia siitä, että kommenttia ei

ole siinä tulkittu ironisesti ja että ironia ja vitsailu eivät ”ikävä kyllä” kuulu maahanmuutto-keskusteluun.

Seuraavan tekstikappaleen alussa esimerkin 27 kirjoittaja jatkaa samasta aiheesta toteamalla, että ”emme saa puhua negatiivisesti aroista asioista kuten maahanmuutto”. Esimerkissä arvioidaan siis maahanmuuton olevan arka aihe, jota ei voida käsitellä ironiseen tai negatiiviseen sävyyn. Kun tarkastellaan koko tekstiä, josta esimerkki 27 on peräisin, estää maahanmuutosta negatiivisesti puhumisen sen mukaan yhteiskunta (”Vaikka kuinka pyristelen yhteiskunnan näkemyksiä vastaan minä en voi voittaa”). Tekstissä on näkökulmana se, että vihapuheen tulisi olla hyväksyttyä, joskaan kirjoittaja ei ehkä ole täysin ymmärtänyt, mitä vihapuheella tarkoitetaan. Esseen lopetuskappaleessa sanotaan esimerkiksi seuraavaa: ”Vaikka yhteiskunta ei hyväksykkään vihapuheita jo mainittujen syiden perusteella, minä hyväksyn.”

Kuten aikaisemmin totesin, on maahanmuuton ja maahanmuuttajien arvottamisen välille ajoittain hankala tehdä eroa. Jos *maahanmuutto*-sana esiintyy tekstissä aktiivisen toimijan asemassa, kuten osassa edellä käsitellyistä esimerkeistä, ovat toiminnan takana ikään kuin epäsuorasti maahanmuuttajat, jolloin ihmisiä arvotetaan implikoidusti. Toisaalta arvotusten esittäminen nimenomaan maahanmuutosta eikä maahanmuuttajista korostaa sitä, että aiheeseen suhtaudutaan asia- tai ilmiölähtöisesti eikä henkilöiden toimintaa kritisoidusti. Kyse on siis siitä, että kielellisin keinoin konstruoidaan maahanmuutto ikään kuin joksikin asiaksi tai kollektiiviseksi toiminnaksi. Suhtautuminen voi näyttäytyä erilaisena esimerkiksi silloin, kun puhutaan maahanmuuton ongelmallisuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä, jos verrataan maahanmuuttajien ongelmallisuudesta puhumiseen yksilöinä.

3.2 Tunteiden ilmaiseminen maahanmuutosta

Martin ja White (2005: 46) kutsuvat tunteiden ilmaisun systeemin yhteydessä tekstin tietoista tunteen kokijaa tuntijaksi (*emoter*) ja tämän tunteen aikaansaavaa elementtiä laukaisijaksi (*trigger*). Isossa suomen kieliopissa puhutaan tunne- ja tuntemusverbien kohdalla kokijasta ja ärsykkeestä. Kokijalla tarkoitetaan elollista ja aistimiskykyistä tuntijaa, joka on lauseessa olemassa, vaikka ei olisikaan ilmipantu, ja ärsykkeellä taas tunteen aiheuttajaa. (VISK § 465.) Ison suomen kieliopin termit kokija ja ärsyke, joita käytän tässä tutkielmassa, voidaan siis rinnastaa suhtautumisen teorian englanninkielisiin käsitteisiin *emoter* ja *trigger*.

Aineiston esseeteksteissä maahanmuutosta ja maahanmuuttajista ilmaistaan monenlaisia tunteita. Maahanmuutto tai maahanmuuttajat ovat siis usein joko suoraan tai välillisesti ärsykkeen roolissa. Tällöin on kiinnostavaa tarkastella, kuka tai ketkä saavat kokijan roolin. Ilmaiseeko kirjoittaja itsensä vai jonkun muun kokemia tunteita? Joissain esimerkkitapauksissa myös maahanmuuttajien kokemia tunteita tuodaan esille, jolloin kokijoina ovat maahanmuuttajat ja ärsykkeenä erinäiset muut tekijät.

Maahanmuuton ja sen seurauksien herättämä pelon tunne mainitaan useammassa tekstissä, mutta yleensä kirjoittajat eivät ilmaise omaa pelkoaan. Esimerkeissä 28 ja 29 puhutaan suomalaisten peloista.

28. Tosin maahanmuuttajien työllistymisestäkin on löydetty negatiivinen puoli, **osa suomalaisista pelkää** jäävänsä toiseksi työmarkkinoilla. Ajatellaan, että tulevaisuudessa työpaikat tulevat täyttymään ulkomaalaisilla ja suomalaiset jäävät useammin työttömiksi. On vaikea kuvitella, että näin tulisi käymään, mutta parempaa maahanmuuttajien työllistymistä voi kyllä olla luvassa, kunhan vanhanaikaiset ennakkoluulot ja tavat väistyvät. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuuttaja sekä ottaa että antaa)
29. On osin ymmärrettävää, että **jotkut suomalaiset pelkäävät** maahanmuuttajien vaikuttavan maamme kulttuuriin huonolla tavalla, mutta loppujen lopuksi yhteiskunnat aina muuttuvat. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Viha on este)

Esimerkissä 28 sanotaan, että maahanmuuttajien työllistyminen on herättänyt pelkoa osassa suomalaisista, jotka ajattelevat maahanmuuttajien vaikeuttavan heidän omaa työllistymistään. Kirjoittaja ei ilmaise itse kokevansa maahanmuuttajien työllistymistä uhkana, mikä tulee ilmi heti esimerkkikatkelman alun passiivimuotoisesta lauseesta: *maahanmuuttajien työllistymisestäkin on löydetty negatiivinen puoli*. Jos lause olisi aktiivissa (*maahanmuuttajien työllistymisestäkin löytyy negatiivinenkin puoli*), voisi sen tulkita siten, että kirjoittaja ilmaisee myös omaa pelkoaan. Myös seuraava lause alkaa passiivimuotoisella *ajatella*-verbillä. Esimerkissä ei siis tuoda esiin kirjoittajan omia tuntemuksia. Esimerkissä 28 pelon kokijana on osa suomalaisista ja ärsykkeenä työttömäksi jääminen maahanmuuttajien videssä työpaikat.

Myös esimerkissä 29 tuodaan esiin suomalaisten pelkoja. Esimerkissä ärsyk-

keenä eli pelon aiheuttajana on maahanmuuttajien vaikutus suomalaiseen kulttuuriin huonolla tavalla ja kokijana ovat ”jotkut suomalaiset”. Tässäkään esimerkissä ei siis puhuta kaikista suomalaisista. Esimerkissä 29 kirjoittaja ilmaisee pelon olevan jossain määrin ymmärrettävää (”On osin ymmärrettävää, että jotkut suomalaiset pelkäävät”), mutta ei kuitenkaan täysin samaistu pelon tunteeseen, sillä hän toteaa *mutta*-konstruktiolla yhteiskuntien muutoksen olevan tavallista (”mutta loppujen lopuksi yhteiskunnat aina muuttuvat”). Martin ja White (2005: 124–125) puhuvat sitoutumisen systeemin yhteydessä myöntämisen ja vastakohdan esittämisen yhdistelmästä, joka konstruoi tekstin oletetun lukijan jossain määrin kirjoittajan positiota vastustavaksi. Esimerkissä 29 kirjoittaja siis esittää myönnötyksen ikään kuin lieventääkseen lukijan vastustusta. Käsittelen sitoutumisen ilmiötä tarkemmin luvussa 4. Näin ollen esimerkissä 29 kirjoittaja ei vaikuta itse lukeutuvan ”joihinkin suomalaisiin”, jotka pelkäävät maahanmuuttajien mahdollisesti aiheuttamia huonoja vaikutuksia suomalaiseen kulttuuriin, mutta myöntää jossain määrin ymmärtävänsä, miksi tällaista pelkoa koetaan.

Myös esimerkissä 30 tuodaan esille pelko maahanmuuton vaikutuksista kulttuuriin:

30. Suomen maahanmuuttajien prosenttiluku on pieni verrattuna vaikka naapurimaamme Ruotsiin. Silti Suomessa maahanmuuttajien kritisointi on kovaa ja luultavasti vain pahe[ne]maan päin. **Monet ihmiset pelkäävät** kulttuuriperinteiden katoamista, eikä huoli ole täysin tuulesta temmattu, sillä joissain kouluissa on lopetettu esimerkiksi joulujuhlan pito eri uskovaisten ja joulujuhlaa pitämättömien vuoksi. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi tarvitsee maahanmuuttajia)

Esimerkissä 30 kokijana ovat monet ihmiset ja ärsykkeenä kulttuuriperinteiden katoaminen (mikä tekstissä liitetään maahanmuuttoon). Toisin kuin esimerkeissä 28 ja 29, joissa puhuttiin osasta suomalaisista ja joistakin suomalaisista, esimerkissä 30 puhutaan monista ihmisistä, jotka pelkäävät. Tekstissä käytetään ensinnäkin suomalaisia geneerisempää substantiivia *ihmiset*, jota lisäksi määrittää kvanttoripronomini *moni*, jolla ilmaistaan suurta määrää. Esimerkin 30 kirjoittaja samaistuu jossain määrin itsekin tähän pelkoon kulttuuriperinteiden katoamisesta maahanmuuton takia toteamalla, että ”huoli ei ole täysin tuulesta temmattu”. Esimerkissä 30 kirjoittaja samaistuu pelkoon enemmän kuin esimerkissä 29, sillä esimerkin 30 kirjoittaja ei kumoa pelon tunteen aiheellisuutta *mutta*-lauseella, vaan hän esittää perus-

telun sille, miksi se on aiheellinen (”sillä joissain kouluissa on lopetettu esimerkiksi joulujuhlan pito –”).

Aineiston esseeteksteissä kirjoittajat tuovat esiin myös omia tunteitaan maahanmuutosta ja maahanmuuttajista. Kokijana on siis tällöin tekstin sisäistekijä. Esimerkissä 31 käytetään tunnekausatiiviverbiä *pelottaa*, eli jälleen ilmaistaan pelon tunnetta. Esimerkissä 31 tunnekausatiivilauseen objektina eli kokijana eivät kuitenkaan ole esimerkiksi suomalaiset vaan minä eli kirjoittaja itse.

31. Suomalaiset eivät ehkä uskalla puhua ulkomaalaisten kanssa, koska saattavat luulla, että eivät ymmärrä mitä ulkomaalainen sanoo. Minä itsekkin tiedän muutamia Suomeen muuttaneita ulkomaalaisia ja **minuakin ”pelottaa” välillä** kun juttelen heidän kanssaan suomea, että ymmärränpö mitä he sanovat. Yritän kuitenkin ymmärtää heitä, koska tiedän suomen kielen olevan vaikeaa ulkomaalaisille. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Kotoutuminen on kahden kauppa)

Esimerkin alussa tuodaan kyllä ilmi myös suomalaisten kokema pelko keskustella maahanmuuttajien kanssa (”Suomalaiset eivät ehkä uskalla puhua ulkomaalaisten kanssa”), mutta myös kirjoittaja itse ilmaisee pelkäävänsä toisinaan, että ei ymmärrä, mitä ulkomaalaiset yrittävät suomeksi sanoa. Esimerkkikatkelmassa tätä pelon tunnetta kuitenkin lievennetään ensinnäkin käyttämällä sanassa *pelottaa* lainausmerkkejä. Toiseksi lauseessa käytetään adverbia *välillä*, jolla ilmaistaan, että kirjoittajaa pelottaa asia ainoastaan joskus. Esimerkissä 31 ärsykkeenä eivät ole maahanmuutto tai maahanmuuttajat yleensä, vaan suomen puhuminen maahanmuuttajien kanssa ja siihen liittyvä väärinymmärtämisen riski.

Kirjoittajat ilmaisevat omia tunteitaan myös maahanmuuttajien huonosta kohtelusta. Esimerkissä 32 kirjoittaja pitää surullisena maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja:

32. **Surullisinta on kyllä se**, että edelleen suomessa on samat ennakkoluulot maahanmuuttajista, lukuunottamatta sitä, että kaikki maahanmuuttajat eläisivät suomalaisten verorahoilla. Tämähän on osittain totta, mutta asiaa on kuitenkin liioiteltu. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Muutos maahanmuuttajan silmissä)

Esimerkki alkaa yhdyslauseella, jonka päälause (*surullisinta on kyllä se*) ikään kuin kehystää sivulauseetta (*että edelleen suomessa on samat ennakkoluulot maahanmuuttajista*). Riitta Ju-

vonon (2014: 6) kutsuu suomenkielisen ylioppilasaineen dialogisuuden hallintaa käsittelevässä väitöstutkimuksessaan tällaisia yhdyslauseita kehystämisen yhdyslauseiksi. Hänen mukaansa kehyslause (eli päälause) osoittaa, mistä näkökulmasta komplementtia (eli sivulausetta) tulee tarkastella ja millainen näkökulma siihen luodaan. Tämän lisäksi kehyslauseella voidaan osoittaa näkökulman lähde. Esimerkin 32 alun kaltaista kehystämisen yhdyslausetta voidaan Juvosen luokittelun perusteella kutsua tarkemmin evaluoivaksi *että*-yhdyslauseeksi, johon kuuluu evaluoiva kehyslause ja sitä seuraava *että*-lause. Kyseisessä konstruktiossa kehyslauseeseen kuuluu *olla*-verbi, evaluoiva AP tai NP sekä mahdollisesti tuki-pronomin *se*. *Että*-lauseessa ilmaistaan evaluoitu asiointila. (Juvonen 2014: 6–7.)

Kun tarkastellaan esimerkin 32 alun yhdyslausetta, täyttää se kaikki edellä mainitut evaluoivan *että*-yhdyslauseen kriteerit. Puhutun kielen tutkimuksessa evaluoivan *että*-yhdyslauseen on todettu liittyvän muun muassa puhujan asennoitumisen ilmaisemiseen (Juvonen 2014: 7; Laury 2012). Näin ollen voidaan olettaa esimerkin 32 tuovan esiin kirjoittajan suhtautumista maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin, mitä hän kehyslauseen perusteella pitää surullisena. Tunteen voimakkuutta korostaa adjektiivin *surullinen* esiintyminen superlatiivissa (*surullisinta*). Esimerkkikatkelmasta käy kuitenkin ilmi, että ilmeisesti kaikkia ennakkoluuloja ei nähdä täysin perusteettomina. Kirjoittaja pyrkii esimerkin lopussa ilmaisemaan, että maahanmuuttajien eläminen suomalaisten verorahoilla on ”osittain totta”.

Esimerkissä 33 tuodaan esille yksittäinen tapaus, jota kirjoittaja pitää surullisena. Esimerkkikatkelma on peräisin kielen oppimiseen ja kotoutumiseen liittyvästä essee-tekstistä, jossa kirjoittaja puhuu jalkapallojoukkueensa maahanmuuttajataustaisesta pelaajasta ja tämän kohtaamasta syrjinnästä.

33. Paikallisen kielen oppiminen on avainasemassaa, kun maahanmuuttaja saapuu uuteen kotimaahansa. Paikallisen kielen puhumisen avulla hän tuntee itsensä kotoiseksi, hyväksytyksi ja tasavertaiseksi muiden kansalaisten kanssa. Ilman kielitaitoa hänen todellinen minänsä jää piiloon. Hänet saatetaan helposti mieltää yksinkertaiseksi ja töiden saaminen on todella vaikeaa. **On surullista nähdä**, että ihmiset vielä monien pelivuosien jälkeenkin pitävät ghanalaispelaajaa huvittavana kummajaisena. Häntä ei oteta tosissaan. Aina kun hän saapuu kentälle, pelaajat sekä katsojat pidättelevät vain nauruaan. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Muutos alkaa pienistä asioista)

Esimerkissä sanotaan melko kärjistetysti, että ghanalaiselle pelaajalle nauretaan ilman mitään muuta selkeää syytä kuin se, että hän on ulkomaalainen. Kirjoittaja kuvailee ihmisten pitävän hänen joukkueensa ei-suomalaista pelaajaa ”huvittavana kummajaisena”, minkä hän ilmaisee olevan surullista. Myös esimerkin 33 konstruktio voidaan luokitella evaluoivaksi *että*-yhdyslauseeksi kuten esimerkissä 32. Kokijana on siis jälleen implikoidusti tekstin säistekijä.

Myöskään esimerkin 34 kirjoittaja ei pidä yleisesti negatiivista suhtautumista ulkomaalaisiin hyvänä asiana, mutta surun sijaan hän ilmaiseekin ärtymyksen tunnetta:

34. **Minua on aina ärsyttänyt** suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin. Maahanmuuttajien kotoutumisesta tehdään liian suuri ongelma. – – Mielestäni ihmisten pitäisi muuttaa asenteitaan avoimempaan suuntaan maahanmuuttajia kohtaan. Miksi heidän kotoutumisestaan tehdään niin vaikeaa? (kevät 2012, tehtävänanto 12, Maahanmuuttajat – etu vai ongelma)

Esimerkissä ilmaistaan negatiivisia tunteita suomalaisten suhtautumisesta ulkomaalaisiin, mikä kirjoittajan mukaan vaikeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista. Kokija on tuotu esiin myös lauseen tasolla partitiivimuotoisen *minä*-pronominin (*minua*) avulla. Ärsytyksen kokijana on siis kirjoittaja itse ja ärsykkeenä suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin. Tällaista suhtautumista on kirjoittajan mukaan esimerkiksi syrjiminen, mikä ilmenee esseetekstissä myöhemmin.

Esimerkissä 35 ei varsinaisesti ilmaista tunteita liittyen maahanmuuttoon, vaan pakolaisuuteen. Esimerkissä kirjoittaja kuitenkin ilmaisee selkeästi omia tunteitaan:

35. **Mielestäni** muuttovirta, joka aiheutuu luonnonkatastrofeista, sodasta tai väkivallasta **on surullista. Tuntuu kamalalta**, että tilaston mukaan Afganistanissa 2,8 miljoonaa ihmistä joutuu jättämään kotinsa vasten tahtoaan. **On kuitenkin hyvä** että pakolaiset otetaan muissa maissa vastaan ja heille tarjotaan turvapaikka. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Luontainen tarve muuttaa)

Nimenomaan kirjoittajan omien tunteiden ilmaisua korostaa esimerkin aloittava *mielestäni*-ilmaus, minkä sisältämä yksikön 1. persoonan omistusliite tuo kirjoittajaa esiin (Solin 2009: 255). Suhtautumisen teoriassa tämä lukeutuu sitoutumisen systeemiin ja tarkemmin oman kannan osoittamiseen (Martin ja White 2005: 127, ks. myös tämän tutkielman luku 4.2.2). Näin ollen heti esimerkin alusta käy ilmi, että kokijana on kirjoittaja itse. Myös esimerkissä

35 kirjoittaja ilmaisee surun tunnetta, kuten esimerkeissä 32 ja 33. Ärsykkeenä eli tunteen aiheuttajana on tekstin mukaan se, että suuri joukko ihmisiä joutuu muuttamaan pakoon joko luonnonkatastrofeja, sotaa tai väkivaltaa. Negatiivista tunnetta korostetaan vielä seuraavassa virkkeessä, joka alkaa tunnekausatiivisella kehyslauseella *tuntuu kamalalta*. Esimerkkikatkelman lopussa kirjoittaja toteaa, että turvapaikan tarjoaminen pakolaisille on hyvä asia. Näin ollen hän ilmaisee positiivisia tunteita pakolaisten vastaanottamisesta.

Esimerkin 35 tavoin myös esimerkki 36 on vastannut muuttovirtoja pohtimaan ohjaavaan tehtävänantoon. Esimerkissä 36 ei kuitenkaan ilmaista surua pakon edessä muuttamaan joutuneiden ihmisten puolesta, vaan ollaan huolissaan muuttovirroista.

36. Muuttovirrat **herättävät minussa huolta**. Liiallinen siirtolaisuus **on harmillista** ja sitä tulisi mielestäni tiukentaa. Jos maahanmuuttoa tiukennettaisiin, tulisi paikallista tukea kriisimaille parantaa. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Merta edemmäs pakoon)

Esimerkissä ilmaistaan tunteita muuttovirroista ja siirtolaisuudesta, mihin tehtävänanto ja sen aineisto ohjaavat. Samassa katkelmassa kirjoittaja käyttää myös termiä maahanmuutto (”Jos maahanmuuttoa tiukennettaisiin”). Esimerkissä 36 kirjoittaja rinnastaa muuttovirrat, siirtolaiset ja maahanmuuton ja viittaa niillä ikään kuin samaan entiteettiin. Teemaa kuljetaan tekstissä siten, että kaikki nämä sanat saavat saman merkityksen. Lauseen teema on se, mitä lause koskee (Halliday 1994:34). Teemankulun avulla teemat sidotaan aiemmin sanottuun, ja niin sanottu pysyvä teema on sellainen, jossa teemat tulevat edeltävän lauseen teemasta. Suomen kielen lauseissa teema toteutuu usein verbinetisessä paikassa. (Shore 2008: 38–40.) Esimerkissä 36 teema *Muuttovirrat* tulee esiin ensimmäisessä lauseessa, jossa se esiintyy verbin (*herättävät*) edellä. Seuraavassa kaksilauseisessa virkkeessä tähän samaan teemaan viitataan ensin NP:llä *Liiallinen siirtolaisuus* ja seuraavaksi partitiivimuotoisella *se*-pronominilla (*sitä*). Seuraavassa lauseessa samaan teemaan viitataan partitiivisijaisella substantiivilla *maahanmuuttoa*.

Esimerkissä 36 kokijana on jälleen kirjoittaja itse, mitä korostaa yksikön ensimmäisen persoonan käyttö lauseessa: *muuttovirrat herättävät minussa huolta*. Ärsykkeenä eli huolen aiheuttajina ovat muuttovirrat, mikä on rinnastettu maahanmuuttoon. Tekstissä arvotetaan myös liiallista siirtolaisuutta konnotaatioltaan negatiivisella adjektiivilla *harmillinen*. Lisäksi kirjoittaja ilmaisee, että liiallista siirtolaisuutta tulisi tiukentaa ja mikäli näin tehdään, tulisi parantaa olosuhteita sellaisissa maissa, joista ihmiset joutuvat lähtemään. Näin ollen esimerkin 36 näkökulma poikkeaa esimerkin 35 näkökulmasta, sillä kirjoittaja

pitää lähtömaiden tukemista parempana ratkaisuna kuin pakolaisten vastaanottamista.

Koska aineistona on nimenomaan suomen äidinkielenkokeen esseevastauksia, on valtaosa teksteistä oletusarvoisesti äidinkieleltään suomenkielisten, ei-maahanmuuttajataustaisten kokeilaiden kirjoittamia (vaikka muutamissa esseevastauksissa kirjoittajat ilmaisevatkin olevansa taustaltaan maahanmuuttajia). Tästä huolimatta teksteissä asetutaan myös maahanmuuttajien asemaan. Kirjoittajat toisin sanoen ilmaisevat myös maahanmuuttajien kokemia tunteita, mikä tuo myös esiin teksteissä ilmenevää suhtautumista maahanmuuttoon.

Aineiston esseeteksteissä tuodaan esiin maahanmuuttajien tunteita sellaisissa tilanteissa, joissa he joutuvat kohtamaan syrjintää tai rasismia suomalaisessa yhteiskunnassa, kuten esimerkissä 37:

37. Maahanmuuttajia on monenlaisia. Suurin osa sopeutuu tai ainakin yrittää sopeutua uuden kotimaansa tapoihin. Pieni vähemmistö maahanmuuttajista aiheuttaa ongelmia ja valitettavasti juuri heidän takia melkein kaikki maahanmuuttajat joutuvat kokemaan jossakin elämänvaiheessa rasismia. Rasismi ei ainakaan edistä maahanmuuttajien oloja uudessa maassa. Tästä löytyykin varmasti yksi selitys siihen, miksi maahanmuuttajat muuttavat maata niin hyvässä kuin pahassa. Uudessa maassa, jossa itseä ei toivoteta tervetulleeksi **tuntuu väistämättäkin epämukavalta**. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi tarvitsee maahanmuuttajia)

Kirjoittaja tuo maahanmuuttajien tunteita esiin nollasubjekttilauseen *tuntuu väistämättäkin epämukavalta* avulla. Kokijaa ei siis syntaktisella tasolla tuoda esiin, mutta kontekstin perusteella voidaan tulkita kirjoittajan tarkoittavan maahanmuuttajien kokemaa epämukavuutta. Lauseessa voisi nollasubjektin sijaan olla substantiivi *maahanmuuttajat* ilman, että sen merkitys muuttuisi: *uudessa maassa, jossa itseä ei toivoteta tervetulleeksi tuntuu **maahanmuuttajista** väistämättäkin epämukavalta*. Nollasubjekttilauseetta käytetään yleensä silloin, kun viitataan kehen tahansa ihmiseen, ja usein sanottu koskee myös kirjoittajaa itseään (VISK § 1347). Näin ollen esimerkin 37 nollasubjekttilauseesta syntyy vaikutelma, että kirjoittaja samaistuu maahanmuuttajien kokemaan tunteeseen.

Esimerkissä 38 puhutaan myös maahanmuuttajien sopeutumattomuuden tunteesta, joka yhdistetään suomalaisten toimintaan. Siinä tuodaan myös syntaktisella tasolla ilmi lauseen kokija.

38. Suomeen muuttaneet ulkomaalaiset **eivät tunne oloaan kotoisaksi**, jos suomalaiset väheksyvät vain heitä. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Kotoutuminen on kahden kauppa)

Myös esimerkissä 38 käytetään verbiä *tuntea*, ja lauseen kokijasybjektina on substantiivilause *suomeen muuttaneet ulkomaalaiset*. Lause on kieltomuotoinen eli sillä ilmaistaan, mitä ulkomaalaiset eivät tunne. Kirjoittajan mukaan ulkomaalaiset ”eivät tunne oloaan kotoisaksi”, jos suomalaiset suhtautuvat heihin väheksyvästi. Tämän perusteella tekstistä välittyy negatiivinen suhtautuminen ulkomaalaisiin kohdistuvaan väheksyvään käyttäytymiseen ja näin ollen positiivinen suhtautuminen itse maahanmuuttoon.

Suhtautumisen teoriassa tunteiden ilmaisemisen systeemiin voidaan liittää myös intentioiden ilmaiseminen (Martin ja White 2005: 45). Puhujan tahdon tai aikeiden ilmaisut voidaan luokitella myös modaalisuuden käsitteen alle (VISK § 1551). Esimerkissä 39 kirjoittaja puhuu ensin Suomen velvollisuudesta auttaa hädänalaisia siirtolaisia sekä siitä, kuinka sekä suomalaiset että Suomeen muuttavat ihmiset voivat olla hyödyksi toisilleen. Tämän jälkeen kirjoittaja tuo esiin varsinaisen intentionsa.

39. Suomi on osa Euroopan Unionia. Suomen tehtäviin kuuluu Saksan tavoin auttaa ihmisiä, jotka eivät pysty elämään inhimillistä elämää kotimaassaan. Samalla kun me suomalaiset autamme siirtolaisia, auttaisivat siirtolaiset osaltaan meitä ikärakenteen muutoksen tuomien ongelmien kanssa. **Haluaisin tulevaisuudessa nähdä Suomen suvaitsevana kansainvälisenä yhteiskuntana**, jonka elinkeinoelämään olennaisesti kuuluu siirtolaisten tuomat innovaatiot, näkemykset ja etenkin vahva työpanos. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Muuttava väestö ratkaisu läntisen maailman talousongelmiin?)

Esimerkissä 39 kirjoittajan ilmaisema intentio tuo esiin hänen suhtautumistaan. Kirjoittaja toteaa haluavansa ”nähdä Suomen suvaitsevana kansainvälisenä yhteiskuntana”, mikä viestii positiivisesta suhtautumisesta maahanmuuttoon. Vaikka kirjoittaja korostaakin maahanmuuttajien hyötyä yhteiskunnalle, hän tuo myös esille humanitaarisen puolen, velvollisuuden auttaa ihmisiä, jotka eivät voi elää kotimassaan.

Esimerkin 39 kirjoittaja ilmaisee tuntemuksensa verbillä *haluta*, joka esiintyy esimerkissä konditionaalimuotisena yksikön ensimmäisessä persoonassa (*haluaisin*). Ison suomen kielipopin mukaan verbialkuinen konditionaali-ilmaus on vakiintunut tavaksi vetoomusten, pyyntöjen ja ehdotusten esittämiseen, ja konditionaalin käyttö suuntaa ilmauksen

vastaanottajalle (VISK § 1660). Näin ollen tekstissä esiintyvällä konditionaalimuotoisella *haluta*-verbillä omien intentioiden ilmaisemisen lisäksi vedotaan myös lukijaan. Erityisen olennaista kirjoittajan mukaan on siirtolaisten tuottama työ: ”Haluaisin tulevaisuudessa nähdä Suomen —, jonka elinkeinoelämään olennaisesti kuuluu siirtolaisten tuomat innovaatiot, näkemykset ja etenkin työpanos.” Työnteon tärkeyttä kirjoittaja korostaa vahvistamalla substantiivia *työpanos* fokuspartikkelilla *etenkin*.

Aineiston esseeteksteissä kirjoittajat eivät juurikaan ilmaise omia intentioitaan suhteessa maahanmuuttoon. Useammassa tekstissä tuodaan kuitenkin esiin maahanmuuttajien intentioita *haluta*-verbiä käyttäen:

40. Kansalaisille maahanmuuttaja usein näyttäytyy vain rikollisena, väärän värisenä tai väärää kieltä puhuvana kummajaisena, mutta loppujen lopuksi jokaisella heistä on sama päämäärä. **He haluavat olla Suomen kansalaisia** aivan kuten mekin. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuuttaja sekä ottaa että antaa)
41. **Suurin osa maahanmuuttajista haluaa oppia, kouluttautua ja tehdä töitä.** Näin ollen maat saavat hyvää työvoimaa ja erilaista osaamista. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Molemmat muokkaavat toisiaan)

Esimerkissä 40 ilmaistaan suomalaisten usein pitävän maahanmuuttajia rikollisina tai ”kummajaisina”, mutta kirjoittajan mukaan maahanmuuttajien päämääränä on kuitenkin sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Näin ollen kirjoittaja kumoaa ennakkoluuloisen ja negatiivisen käsityksen maahanmuuttajista tuomalla esiin heidän intentionsa olla Suomen kansalaisia.

Myös esimerkissä 41 puhutaan maahanmuuttajien halusta sopeutua. Kirjoittajan mukaan maahanmuuttajien intentiona on ”oppia, kouluttautua ja tehdä töitä”, mitä kirjoittaja pitäneenä positiivisena, sillä hän toteaa kohdemaan hyötyvän maahanmuuttajien tuomasta työvoimasta ja osaamisesta. Toisin kuin esimerkissä 40, jossa kirjoittaja korostaa kaikkien maahanmuuttajien halua sopeutua (”jokaisella heistä [maahanmuuttajista] on sama päämäärä”), esimerkissä 41 rajataan maahanmuuttajista joukko (”Suurin osa”), jolla tällainen intentio on. Esimerkissä 41 maahanmuuttajien aikeita ei siis kuvata niin kollektiivisesti kuten esimerkissä 40.

Myös esimerkissä 42 todetaan maahanmuuttajien haluavan yleensä sopeutua. Esimerkkikatkelmassa tuodaan ensin esiin sopeutumishalu ja myöhemmin tarkennetaan maahanmuuttajien haluavan oppia paikallista kieltä.

42. Kun joku muuttaa ulkomailta Suomeen – oli syynä sitten työperäinen maahanmuutto tai pakolaisuus – **hän haluaa yleensä sopeutua**; Oppia kieltä, hankkia asunnon, opiskella tai käydä töissä. Jostain syystä meidän suomalaisten tuntuu olevan vaikea uskoa tätä. – –.

[useampi kappale muuta tekstiä]

Maahanmuuttoon on lukuisia syitä, joten mukaan mahtuu monenlaisia ihmisiä, Myös niitä, jotka eivät koe tarpeelliseksi opetella uuden kotimaansa kieltä. **Suurin osa tulijoista kuitenkin haluaa.** (kevät 2012, tehtävänanto 12, Kotoutuminen vaatii ympäristön hyväksynnän)

Esimerkissä todetaan suomalaisten kyseenalaistavan maahanmuuttajien sopeutumishalun: ”Jostain syystä meidän suomalaisten tuntuu olevan vaikea uskoa tätä.” Tässäkin esimerkissä pidetään siis maahanmuuttajien intentiota sopeutua positiivisena ja suomalaisten yleistä suhtautumista negatiivisena. Kirjoittaja toteaa, että on myös sellaisia maahanmuuttajia, jotka ”eivät koe tarpeelliseksi” opetella suomea, mutta hänen mukaansa ”Suurin osa” haluaa. Näin ollen kirjoittaja esittää maahanmuuttajien intentiot pääosin positiivisina, mikä viittaisi myös suhtautumisen maahanmuuttoon olevan myönteistä.

Maahanmuuttoon liittyvien tunteiden ilmaisusta voidaan sanoa ainakin se, että pelon tunteen tiedostetaan olevan olemassa, vaikka kirjoittajat eivät omia pelkojaan suhteessa maahanmuuttoon ainakaan suoraan tuo esiin. Kuten edeltävistä esimerkeistä käy ilmi, suomalaisten tai muiden ihmisten pelkoa kuitenkin käsitellään useammassa tekstissä ja näissä esimerkeissä ärsykkeenä eli tunteen aiheuttajana on maahanmuuttoon tai maahanmuuttajien toimintaan liittyviä seikkoja. Omien tunteiden sijaan ilmaistaan siis ihmisten pelkoja yleisemmin. Kun kirjoittajat ilmaisevat omia tunteitaan, kuten surua, ärtymystä tai huolta, on useammassa esimerkissä ärsykkeenä maahanmuuton tai maahanmuuttajien sijaan maahanmuuttajiin kohdistuva syrjintä. Toisaalta yhdessä esimerkissä (esimerkki 36) kirjoittaja itse on huolissaan ”muuttovirroista”. Omien tunteiden esille tuominen maahanmuuttoaiheesta ei kuitenkaan vaikuta olevan aineiston ylioppilasesseissä kovinkaan yleistä. Maahanmuuttajien asemaan sen sijaan on pyritty jossain määrin samaistumaan, sillä useammassa eri tekstissä tuodaan esiin maahanmuuttajien kokemaa sopeutumattomuutta ja halua sopeutua. Tunteiden ilmaisu aineiston teksteissä vaikuttaa tuovan esiin pääosin positiivista suhtautumista maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin sekä kielteistä suhtautumista maahanmuuttajien syrjintään.

3.3 Maahanmuutto ja maahanmuuttajat hyötynä tai uhkana

Sekä inhimillisen toiminnan arvottamisen että asia-arvottamisen kannalta olennaisessa osassa arvotusten muodostuksessa ovat sanavalinnat, joita kirjoittajat teksteissään käyttävät. Kuten muutamien edeltävienkin esimerkkien perusteella voidaan todeta, aineiston teksteissä on havaittavissa kaksi vastakkaista sanastollista käsittelytapaa, jotka vaikuttavat siihen, millainen kuva maahanmuuttajista tekstien kautta syntyy. Aihetta käsitellään monissa teksteissä siitä näkökulmasta, millaista hyötyä maahanmuutto voi tuoda tullessaan, mutta toisaalta maahanmuutto voi teksteissä näyttäytyä myös uhkana. Kiinnostavaa näissä molemmissa tapauksissa on se, että niitä tarkastellaan tavallisesti Suomen tai suomalaisten näkökulmasta. Onko maahanmuutto uhka vai hyödyksi Suomelle?

Hyödyn ja uhkan näkökulmasta aihetta käsitellään aineiston teksteissä sekä ihmis- että asialähtöisesti, sillä vaikka monissa esimerkeissä puhutaankin maahanmuuttajista, heidän inhimillisyytensä on jossain määrin häivytetty, kun heistä puhutaan hyödyn tuottajina tai uhkan aiheuttajina. Näin ollen tässä luvussa analysoitavien esimerkkien kohdalla ei ole niin selkeää jakoa inhimillisen toiminnan arvottamisen ja asia-arvottamisen välillä, vaan nämä kaksi arvottamisen tapaa ikään kuin limittyvät keskenään. Kaikissa esimerkeissä ei myöskään esiinny eksplisiittisesti arvottavia sanoja, joilla suoraan ilmaistaisiin maahanmuuttajien olevan esimerkiksi uhka, jolloin arvottaminen on implikoidumpaa kuin monissa aiemmissa esimerkeissä.

Aineistossa esiintyy runsaasti esimerkkejä, joissa maahanmuuttoa pidetään hyödyllisenä. Aihetta siis käsitellään monesti siitä näkökulmasta, kuinka maahanmuuttajat voivat olla hyödyksi Suomelle, Suomen kansalaisille, yhteiskunnalle tai valtiolle. Maahanmuuttokeskustelussa onkin usein yhtenä teemana maahanmuuttajien tuottama taloudellinen hyöty tai tappio (Keskinen, Rastas ja Tuori 2009b:14). Maahanmuuttajat nähdään aineiston teksteissä jonkinlaisena taloudellista hyötyä tuovana elementtinä. Esimerkissä 43 maahanmuuttoa lähestytään hyödyn kannalta ja hyötyjänä on Suomen valtio:

43. Vaikka monilla on epävarma olo maahanmuuttajia kohtaan ei se tarkoita sitä, **etteikö maahanmuuttajista olisi myös jotain hyötyä**. Kun Suomeen otetaan maahanmuuttajia, paranee valtion status maailmanlaajuisesti muiden maiden silmissä. Lisäksi maahanmuuttajat tuovat maahamme töitä, niin opettajille, sosiaalityöntekijöille kuin myös, ikävä kyllä poliisille. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi maahanmuuttokohteenä)

Esimerkissä maahanmuuttajat ovat hyödyn tuojina. Kirjoittaja kyseenalaistaa katkelman alussa maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluuloiset asenteet ja argumentoi maahanmuuttajista olevan ”myös jotain hyötyä”. (Tosin esimerkkikatkelman lopussa hän itse esittää hyvin räikeitä yleistyksiä siitä, että maahanmuuttajat työllistävät sosiaalityöntekijöitä ja poliiseja.) Hyötyjänä on Suomen valtio, jonka status kirjoittajan mukaan paranee, kun otetaan vastaan maahanmuuttajia ja joka hyötyy maahanmuuttajista myös työn tuottajina.

On melko erikoista, että esimerkin 43 alussa ensin kyseenalaistetaan monien maahanmuuttajiin kohdistamat ennakkoluulot, mutta heti sen lopussa kirjoittaja esittää itse oletuksen, että maahanmuuttajilla on sosiaalisia ongelmia ja että he tekevät rikoksia. Näin ollen tekstin voisi tulkita myös ironiseksi. Kun tekstiä lukee kokonaisuutena, siitä ei kuitenkaan synny ironista vaikutelmaa. Kirjoittaja ei myöskään ole saanut kovin hyviä pisteitä tekstistään (sensorin arvio 20 pistettä), mikä viitanee siihen, ettei myöskään sensori ole tulkinnut tekstiä ironiseksi. Kyseisessä esseevastauksessa esitetään runsaasti negatiivisia yleistyksiä maahanmuuttajista, mutta toisaalta pyritään tuomaan esiin myös maahanmuuton positiivisia vaikutuksia.

On vaikea sanoa, onko kirjoittaja pyrkinyt yleistyksillään ironisesti kritisoidaan maahanmuuttajista usein esiintyviä stereotypioita tai heihin kielteisesti suhtautuvia mielipiteitä. Kirjoittaja toteaa esseetekstissään muun muassa, että ”osa heistä [maahanmuuttajista] tulee valitettavasti vain käyttääkseen systeemia hyväksi”, ”Maahanmuuttajat näkyvät myös katukuvassa ja tuovat väriä valkoiseen massaansa” ja ”pidän silti maahanmuuttoa kasvavana terroriuhkana”. Viestin ironisuuden ratkaisee lopulta tulkitsija, joka tulkinnassaan lähtee tuottajan intentiosta. Tulkitsija yrittää ymmärtää viestin tuottajan tarkoitusta ja vasta varmistuttuaan siitä, että viesti on nimenomaan tarkoitettu ironiseksi tulkitsija pitää sitä varmasti ironisena. (Rahtu 2006: 48.) Tällaista varmuutta tekstin kirjoittajan pyrkimyksestä ironisoida ei ainakaan oman lukukokemuksen perusteella syntynyt.

Esimerkki 44 on esseen aloituskappaleesta. Katkelmassa ei oteta kantaa siihen, onko maahanmuuttajista hyötyä vai ei, mutta asian pohdiskelua pohjustetaan kysymyksellä:

44. Useimmilla paikkakunnilla, lähiöissä ja työpaikoilla rasismi rehottaa, mutta **onko maahanmuuttajista jotain hyötyä maalle** ja muuttavatko he maiden todellista kultuuria ja luonnetta? (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi tarvitsee maahanmuuttajia)

Myös esimerkissä 44 kysymykseksi muotoillussa virkkeessä hyödyn tuojina ovat maahanmuuttajat ja hyötyjänä maa, johon he muuttavat. Esimerkissä tuodaan esiin rasismi, mutta

siinä ei keskitytä sen ongelmallisuuteen maahanmuuttajien näkökulmasta, vaan sen sijaan kysytään, onko maahanmuuttajista jotain hyötyä. Esitetty kysymys on aloituskappaleen viimeinen virke, minkä jälkeen koko esseessä eritellään maahanmuuton hyötyjä ja haittoja. Tekstissä painottuu positiivinen suhtautuminen maahanmuuttoon ja aihetta käsitellään Suomen hyödyn näkökulmasta, mistä kertoo jo esseen otsikko: ” Suomi tarvitsee maahanmuuttajia”.

Esimerkissä 45 maahanmuuttajia arvotetaan siltä kannalta, kuinka suomalaiset ovat heistä hyötynet:

45. Maahanmuuttajat eri puolilta maailmaa, ovat tuoneet Suomeen paljon uusia asioita, joista **suomen kansalaiset ovat hyötynet**. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Muutos maahanmuuttajan silmissä)

Esimerkissä kirjoittaja ilmaisee, että maahanmuuttajien mukanaan tuomat asiat ovat olleet hyödyksi suomalaisille. Esimerkkikatkelmassa ei näitä hyödyllisiä asioita eritellä, mutta ne ilmenevät tekstikokonaisuudesta (esim. ”Maahanmuuttajat – – ovat auttaneet suomea kansainvälistymään ja tuoneet suomeen lisää elämää”). Maahanmuuttajien asemaa käsitellään siis jälleen siltä kannalta, kuinka he voivat tuoda suomalaisille hyötyä. Esseetekstissä, josta esimerkki 45 on peräisin, kirjoittaja antaa ymmärtää olevansa itse perhetaustaltaan maahanmuuttaja. Näin ollen myös maahanmuuttajataustainen kokelas käsittelee aihetta siltä kannalta, kuinka maahanmuuttajat voivat hyödyttää suomalaisia.

Esimerkissä 46 näkökulma on hieman erilainen. Siinä tuodaan esiin myös maahanmuuttajien omat motiivit muuttamiseen:

46. **Maahanmuuttajista on hyötyä Suomelle** etenkin työvoimana, kun suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle. Lisäksi he rikastuttavat arkielämäämme tuomalla siihen ripauksen omasta kulttuuristaan. Mielestäni on hauskaa käydä esimerkiksi kotipaikkakuntani kebab-pizzeriassa, jossa on hyvin paikalliseen elämään sopeutuneita turkkilaisia työntekijöitä. **Maahanmuuttajat eivät toisaalta tule Suomeen vain auttaakseen meitä, vaan auttaakseen etenkin itseään.** Monet tulevat tänne työn perässä, jotkut taas pakenevat kotimaansa epävakaina oloista. Heille täytyy tarjota uusi, rauhaisa ja turvallinen kotimaa, sillä sen takia he Suomeen ovat tulleet. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Maahanmuuttajat – etu vai ongelma)

Vaikka esimerkissä käsitelläänkin maahanmuuttoa ensin siitä näkökulmasta, kuinka maahanmuuttajat tuottavat hyötyä, esittää kirjoittaja myös maahanmuuttajien näkökulman. Esimerkki 46 tuo hyvin esiin kirjoittajan positiivista suhtautumista maahanmuuttoon, sillä hän ei selkeästikään pidä maahanmuuttajien oman hyödyn tavoittelua negatiivisena. Tuomalla esiin myös maahanmuuttajien näkökulman kirjoittaja korostaa suhtautumistaan maahanmuuttajiin ihmisinä.

Hyödyn tuottamisen näkökulman lisäksi maahanmuuttajat voidaan nähdä ongelmien ”paikkaajina”. Esimerkeissä 47–49 käytetään kaikissa *paikata*-verbiä:

47. Monet länsimaiset teollisuusvaltiot kärsivät matalasta syntyvyydestä, joka aiheuttaa työvoimapulaa. Tätä yritetään **paikata maahanmuutolla** erilaisin tuloksin. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Merta edemmäs pakoon)
48. Todennäköisesti Suomi tulee ratkaisemaan ongelman erilaisella maahanmuuttopoliitikalla. Tulevaisuudessa Suomi tulee vastaanottamaan entistä enemmän **maahanmuuttajia, jotka paikkaavat** työvajeen. Tällä ulkomaisella avulla turvataan Suomen veropohjan ja eläkkeiden riittävyys. (syksy 2012, tehtävänanto 7, Yksin avuton)
49. Artikkelin esitellessä useita muuttoliikkeiden negatiivisia faktoja on muistettava, että siirtolaisuus voi myös helpottaa tiettyjä ongelmia. **Siirtolaiset voivat hyvin paikata** monien teollisuusmaiden työvoimapulaa, joka syntyy ikärakenteen muutoksen seurauksena. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Yksi maapallo, monta maailmaa)

Esimerkissä 47–49 on kaikissa sama näkökulma: maahanmuuttajat voivat ”paikata” työvoimapulaa. Esimerkissä 47 paikkaaminen tapahtuu passiivissa ja maahanmuutto on väline, jolla ongelmaa paikataan. Esimerkeissä 48 ja 49 maahanmuuttajat (esimerkissä 49 sana *siirtolaiset*) ovat agenttiivisen subjektin roolissa paikkaajina.

Toinen näkökulma, mikä aineiston esseissä nousee esiin, on se, että maahanmuuttajat muodostavat teksteissä jonkinlaisen uhkan. Maahanmuuttajat esimerkiksi näyttäytyvät monissa aineiston teksteissä epäinhimillisenä massana. Samanlaisen ilmiön pakolaisista puhuttaessa on havainnut Outi Blomqvist (1992) pro gradu -tutkielmassaan, joka selvittää suomalaisten sanomalehtien tapaa käsitellä pakolaisaihetta 1990-luvun alussa. Blomqvist (1996) käsittelee samaa aihetta myös artikkelissaan.

Blomqvistin (1996: 132) mukaan pakolaisia käsitteleville kirjoituksille on tyyppillistä, että pakolaisten saapumista Suomeen kuvataan luonnonkatastrofien tavoin esimer-

kiksi pakolaistulvina tai pakolaisvirtoina. Myös aineistoni äidinkielen ylioppilasesseistä löytyy esimerkkejä, joissa maahanmuuttajien saapumista Suomeen kuvaillaan vastaavanlaisilla ilmauksilla. Maahanmuuttajista puhuminen tällaisena yhtenäisenä massana vähentää heidän inhimillisyyttään tekstissä ja korostaa kuvaa uhasta.

50. Maailman vauraus ei ole jakautunut tasaisesti, kuten ei ole elintasokaan. Tämän takia kehitysmaista on tullut ihmisiä länsimaihin **yhtenä virtana**. Tämä **virta** ulottuu myös pohjoiseen Suomeemme, mihin 70-luvulla tuli chileläiset, 90-luvulla somalit ja nyt virolaiset.

Moni suomalainen kokee yllämainitun **maahanmuuttajavirran** uhkana suomalaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuutto on voimavara)

51. Suomeen muuttaa ihmisiä sekä pakolaisina, että muista syistä. Nykypäivän **muuttovirtausta** aiheuttaa suurimmaksi osaksi työpaikka tai mieleisemmät elinolot. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuuttaja sekä ottaa että antaa)

Esimerkit 50 ja 51 eivät suinkaan ole aineiston teksteistä ainoita, joissa maahanmuutosta puhutaan virtana. Lisäksi kevään 2012 äidinkielen esseekokeen tehtävänannossa käytetään substantiivisia *muuttovirrat*. Pelkästään tehtävänanto ei kuitenkaan ohjaa kokelaita käyttämään virtaan tai virtaamiseen liittyvää sanastoa maahanmuuttoaiheen yhteydessä, sillä esimerkit 50 ja 51 eivät kumpikaan ole kyseiseen tehtävänantoon vastanneista teksteistä, eivätkä vastaukset ole edes samalta tutkintokerralta. *Virta* ja *virtaus* -sanojen käyttö vaikuttaa siis jossain määrin vakiintuneelta maahanmuutosta puhuttaessa. Vaikka virta tai virtaus ei ehkä herätäkään samankaltaista mielikuvaa luonnonkatastrofista kuin esimerkiksi sana tulva, tuo sana *maahanmuuttajavirta* mieleen jonkin yhtenäisen ja jatkuvana saapuvan joukon, josta yksilöt on häivytetty.

Esimerkissä 52 puhutaan myös muuttovirroista. Siinä tuodaan esiin pelko siitä, että muuttovirrat ”muuttuvat tulviksi”:

52. Pelkona onkin, että **muuttovirrat muuttuvat tulviksi** ja maahanmuuttajia kohtaan syntyy yhä hallitsemattomampaa vihaa. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Muuttovirrat uhkaavat paisua tulviksi)

Maahanmuuttajien saapumisen yhdistäminen sanaan *tulva* luo kuvaa uhkaavasta massasta, joka hukuttaa kaiken alle. Lisäksi esimerkissä 52 todetaan, että ”muuttovirtojen muuttuminen tulviksi” lisää vihaa maahanmuuttajia kohtaan. Tämä tuo esiin suhtautumista siinä mielessä, että vihan aiheuttajana nähdään maahanmuuttajien suuri joukko, eikä esimerkiksi ihmisten asenteet tai ennakkoluulot.

Maahanmuuttajista puhutaan aineiston esseissä myös taakkana, kuten jo aikaisemmista esimerkeistä on käynyt ilmi. Esimerkissä 53 korostuu suhtautuminen pakolaisiin haitallisena ja epäinhimillisenä joukkona:

53. Suomen tilanne pakolaisten suhteen on vielä siedettävä. Vain suurkaupunkien katukuvasta huomaa, että monikansallisuus on osana myös meidän maatamme. Yleisesti puhutaan avoimuudesta ja esimerkiksi Pekka Haaviston kampanjan yksi pääkohdista oli avoimuus. Mielestäni ovien laittaminen täysin auki ei ole hyvä asia, koska Suomi on pieni ja kehittynyt maa. Jokaisessa ihmisessä olisi hyvä olla pieni rasismipesäke sillä myös Suomeen muuttaa ihmisiä, jotka elävät valtion avustuksella. On myös niitä, jotka tulevat kehittämään maatamme viisaudellaan ja oppineisuudellaan. Tällaiset uudet tuulet ovat vain positiivista energiaa Suomen kansalle. Mihin sitten laitetaan nämä valtion **taakkana olevat pakolaiset**? Minun puolestani heidät voisi lähettää toiseen maahan, koska he eivät tee juurikaan mitään hyödyllistä Suomen kansalle. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Ihminen haluaa hyvän elämän)

Esimerkissä tuodaan esiin jälleen hyötyajattelu: pakolaiset, jotka ovat ”taakkana” valtiolle, voisi kirjoittajan mukaan ”lähettää toiseen maahan, koska he eivät tee juurikaan mitään hyödyllistä Suomen kansalle”. Kirjoittajan mukaan ”viisaudellaan ja oppineisuudellaan” Suomea kehittävät maahanmuuttajat ovat taas ”positiivista energiaa Suomen kansalle”. Näkökulma on siis ainoastaan suomalaisten saamassa hyödyssä, eikä kirjoittaja ainakaan tekstissään tuo esiin pakolaisten humanitaarisen avun tarvetta. Kirjoittajan negatiivinen suhtautuminen pakolaisiin ja ilmeisimmin yleisesti maahanmuuttoon korostuu myös esimerkin 53 alussa, kun hän toteaa Suomen tilanteen olevan monikulttuurisuuden esilläolon kannalta ”vielä siedettävä”. Kirjoittaja myös vihjaa jopa rasisen suhtautumisen olevan hyväksi sellaisia Suomeen muuttavia ihmisiä kohtaan, joita hän kuvailee taakaksi.

Esimerkissä 54 kuvaillaan maahanmuuttajia sekä taakkana että hyödyn tuojina. Lisäksi esimerkkikatkelman lopussa käytetyt sanavalinnat tuovat nekin esiin suhtautumista.

54. Vastaanottajamaiden kannalta **muuttajat ovat taakka** heidän tukemisensa pakosta.
- —. Hyvinvoivassa yhteiskunnassa, jonka työttömyysaste on kohtuullisen pieni, maahanmuuttajat ovat tervetulleita ja heidän nauttimansa etuudet ovat pientä verrattuna siihen **hyötyyn, jota he tuovat yhteiskunnalle**.

Maahanmuuttajat tulee valjastaa oikealla tavalla yhteiskunnan hyväksi tarjoamalla heille töitä, ja **aktivoimalla heidät**. Jos **heitä ei ajeta sisään** yhteiskunnan toimintaan, **heistä tulee heittiöitä, joiden holhous on rasite valtiolle**. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Siirtolaiset globalisaation toteuttajina)

Esimerkissä puhuttaessa maahanmuuttajien työllistämisestä käytetään verbiä *valjastaa*, joka ei yleisesti saa objektikseen ihmistarkoitteista sanaa. Maahanmuuttajien asemaa inhimillisinä toimijoina vähentää myös se, että esimerkissä 54 puhutaan maahanmuuttajien aktivoimisesta. Maahanmuuttajat eivät toimi semanttiselta rooliltaan agenttiivisena subjektina vaan aktivoinnin kohteena. Myöskään lauseessa *jos heitä ei ajeta sisään* maahanmuuttajiin viitattaava *he*-pronomini ei ole lauseen subjektina vaan objektina. Verbikonstruktiota *ajaa sisään* ei myöskään yleisesti käytetä ihmisistä puhuttaessa. Esimerkissä 54 kuvaillaan lisäksi yhteiskunnan ulkopuolelle jääviä maahanmuuttajia merkitykseltään negatiivisella sanalla *heittiö*, jonka synonyymeja ovat muun muassa *lurjus* ja *kelmi* (KS s.v. *heittiö*) ja heidän kuvataan olevan ”rasite valtiolle”. Myös sana *rasite* on merkitykseltään negatiivinen. Esimerkissä 54 on siis tekijöitä, joiden kautta suhtautuminen maahanmuuttoon näyttäytyy negatiivisena ja maahanmuuttajia epäinhimillistävänä.

Maahanmuuton käsitteleminen Suomen ja suomalaisten hyödyn kannalta korostaa suomalaisten ja maahanmuuttajien jakamista omiin ryhmiinsä. Lahti (2014: 57) toteaa, että hänen aineistossaan suomalaiset-ryhmällä muodostetaan vastakohta maahanmuuttajille. Esimerkissä 55 on saman kaltainen kahtiajako selvästi esillä:

55. Maahanmuuttajien tulo voi toisaalta aiheuttaa ongelmia myös kohdemaassa. Heidän syrjäytymisensä saattaisi synnyttää maahanmuuttajakortteita, mitä pelätään mahdollisten väkivaltaisuuksien vuoksi. Maahanmuuttajat vievät myös töitä valtion alkuperäisiltä kansalaisilta. Tällöin herää kysymys **kumpi onkaan tärkeämpi: vieraasta maasta muuttanut vai maan synnynnäinen kansalainen**. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Muuttovirrat – parempien elinolojen perässä)

Kirjoittaja esittää esimerkin lopussa kysymyksen, kumpi on tärkeämpi, maahanmuuttaja vai ”maan synnynnäinen kansalainen”. Tekstissä ei siis suoraan tehdä jakoa nimenomaan suomalaisten ja maahanmuuttajien välille, mutta kirjoittaja joka tapauksessa jakaa maahanmuuttajat omaksi ryhmäkseen ja maan syntyperäiset asukkaat omakseen. Kirjoittaja ei vastaa esittämäänsä kysymykseen, muuta jo pelkästään sen esittäminen ohjaa ajattelemaan maahanmuuttajia erillisenä joukkona, joka tulisi asettaa jonkinlaiseen arvojärjestykseen hänen ”maan synnynnäisiksi kansalaisiksi” kutsumansa ryhmän kanssa. Myös edeltävissä aineisto-esimerkeissä, joissa puhutaan maahanmuuton ja maahanmuuttajien tuomasta hyödyistä tai mahdollisesta uhkasta Suomelle ja suomalaisille, luodaan osaltaan tätä kahtiajakoa.

Kuten edeltävät esimerkit osoittavat, sanavalinnoilla on paljon vaikutusta siihen, millainen suhtautuminen maahanmuuttoon tekstistä välittyy. Monissakaan aineiston teksteissä tuskin on pyritty luomaan maahanmuuttajista esimerkiksi epäinhimillistä kuvaa, mutta sellainen syntyy helposti silloin, kun aihetta pyritään käsittelemään vähemmän yksilölähtöisellä tasolla. Maahanmuuton käsitteleminen Suomen ja suomalaisten hyödyn näkökulmasta vaikuttaa ainakin aineiston teksteissä olevan tapana melko yleinen. Tämä voi myös kertoa jotain siitä, miten asiasta on yleisesti totuttu keskustelemaan. Julkisessa keskustelussa maahanmuuttoa käsitellään usein taloudellisesta näkökulmasta, oli kyse sitten maahanmuuton positiivisista tai negatiivisista vaikutuksista (ks. esim. Keskinen et al. 2009b: 14; Lindström 2012; Simola 2008). Näin ollen sanavalinnat (esim. *hyöty*, *paikata*), joita kirjoittajat maahanmuutosta käyttävät aineiston esseeteksteissä, luovat osaltaan tätä yleistä diskurssia. Aineiston esimerkkien perusteella on kiinnostavaa myös se, että suhteessa Blomqvistin (1992 ja 1996) 1990-luvulla tekemään tutkimukseen, virroista ja tulvista puhutaan maahanmuuton yhteydessä edelleen ainakin äidinkielen ylioppilasesseissä. Aineiston teksteissä maahanmuuttoon suhtaudutaan siis jossain määrin myös uhkana.

4 Sitoutuminen erilaisiin näkemyksiin maahanmuutosta

Sitoutuminen (*engagement*) on suhtautumisen teorian alasysteemeistä se, joka keskittyy modaalisuuden ja referoinnin ilmiöihin. Sitoutumisen systeemeissä otetaan huomioon, kuinka kirjoittaja suhtautuu ja sitoutuu tekstissä kuuluviin muihin ääniin. Kirjoittaja voi siis osoittaa erilaisin keinoin olevansa joko samaa tai eri mieltä tekstin muiden äänien kanssa tai suhtautuvansa niihin epävarmasti tai neutraalisti. (Juvonen 2010: 66–68.) Toisin sanoen sitoutumisen systeemiin liittyvät tekstin intertekstuaaliset ja dialogiset suhteet (Mikkonen 2010: 68).

Martinin ja Whiten mukaan sitoutumisen systeemi niputtaa samaan modaalisuuden lisäksi muun muassa myös polaarisuuden ja evidentialisuuden ilmiöt, joiden avulla kirjoittaja voi asemoida itsensä suhteessa tekstiin konstruoituihin muihin ääniin ja vaihtoehtoisiiin positioihin (Martin ja White: 2005: 94).

Sitoutumisen systeemiin liittyy Bahtinin ja Vološinovin käsitys kielen dialogisuudesta. Puhuminen ja kirjoittaminen ovat tämän ajatuksen mukaan aina jollain lailla sidoksissa aikaisemmin sanottuun tai kirjoitettuun ja ennakoivat aina jollain lailla todellisen, potentiaalisen tai kuvitellun yleisön vastaanottoa. Martin ja White ovat kiinnostuneita siitä, kuinka kirjoittaja tai puhuja huomioi tämän dialogisuuden eli aikaisemmat lausumat ja kuinka hän sitoutuu niihin. Näyttäytyvätkö kirjoittajat samanmielisinä, erimielisinä, epävarmoina vai neutraaleina suhteessa toisiin puhujiin ja heidän esittämiinsä arvopositioihin? Entä kuinka kirjoittajat esittävät oman arvopositionsa suhteessa oletettuun yleisöön? Tällä tarkoitetaan sitä, esittääkö kirjoittaja oman arvopositionsa yleisölleen itsestäänselvänä, uutena, ongelmallisena tai kiistanlaisena vai esimerkiksi sellaisena, että se todennäköisesti kyseenalastetaan, sitä vastustetaan tai se torjutaan. Martinin ja Whiten lähestymistapa sitoutumiseen erittelee enemmänkin kontekstiin sidoksissa olevia merkityksiä ja retorisia vaikutuksia kielipillisten muodostelmien sijaan. (Martin ja White 2005: 92–94.)

Sitoutuminen voi olla joko moniäänistä (*heteroglossic*) tai yksiäänistä (*monoglossic*). Kun tekstissä ei viitata ollenkaan toisiin ääniin tai näkökulmiin, on kyse yksiäänisestä sitoutumisesta. Moniäänisessä sitoutumisessa puolestaan vedotaan toisiin dialogisiin vaihtoehtoihin tai sallitaan niiden näkyminen tekstissä. (Martin ja White 2005: 99–100.) Esimerkissä 56 väitteet esitetään yksiäänisesti, sillä niissä ei viitata toisiin ääniin eikä tuoda esille mahdollisia vaihtoehtoisia näkökulmia.

56. Miljoonien ihmisten muuttaessa mantereelta toiselle syntyy myös ongelmia. Toisesta kulttuurista tulevan ja paikallista kieltä osaamattoman on usein vaikea sopeutua uuteen yhteiskuntaan. Työttömyys ja yhteiskunnasta syrjäytyminen on maahanmuuttajien keskuudessa paljon kantaväestöä yleisempää. Yleensä vasta toisen polven maahanmuuttajat ovat yhteiskuntaan sopeutuneita. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Muuttovirrat – koko ihmiskunnan haaste)

Kirjoittaja esittää useita väitteitä koskien maahanmuuttajia. Esimerkkitekstistä ei käy ilmi, mistä nämä ajatukset ovat peräisin, vaan ne esitetään ikään kuin yleisinä faktoina. Martin ja

White puhuvat esimerkin 56 kaltaisten väitteiden yhteydessä niin sanotuista paljaista väitteistä (*bare assertions*). Paljaat väitteet eivät avoimesti viittaa toisiin ääniin tai tunnusta vaihtoehtoisia positioita, jolloin niin kutsuttu kommunikatiivinen konteksti muodostuu yksinääniseksi ainakin tällaisessa lyhyessä ja rajatussa tekstikatkelmassa. Martin ja White huomauttavat, että esimerkiksi koko tekstikokonaisuuden tavoite voi vaikuttaa position täsmälliseen tulkintaan. (Martin ja White 2005: 98–100.)

Esimerkin 56 kohdalla maahanmuuttoon suhtautumisen kannalta kiinnostavaa on se, millaiset väitteet aiheesta esitetään ikään kuin ”paljaina” ja ilman viittauksia vaihtoehtoisiin positioihin. Tekstissä esitettyjen väitteiden propositiot ovat yksinkertaistetusti seuraavat: ihmisten muuttaessa mantereelta toiselle syntyy ongelmia, maahanmuuttajien on usein vaikea sopeutua, maahanmuuttajat ovat työttömiä ja syrjäytyneitä yleisemmin verrattuna kantaväestöön sekä vasta toisen polven maahanmuuttajat ovat sopeutuneita. Kaikki esimerkin 56 lauseet ovat lausetyypiltään deklarativisia eli väitelauseita. Väitelauseella ilmaistaan ensisijaisesti asiointiloja, ja semanttisesta näkökulmasta väitelause tuo esiin proposition, joka voi olla tosi tai epätosi. (VISK § 887.) Koska kirjoittaja ei ota kantaa esimerkissä 56 esittämiensä propositioiden todenperäisyyteen eikä tuo esiin dialogisia vaihtoehtoja, hän näin ollen sitoutuu väitelauseilla esitettyihin propositioihin yksinäänisesti. Kirjoittaja esittää tavallaan itsestään selvänä sen, että maahanmuuttajilla on erilaisia ongelmia.

Esimerkki 57 puolestaan on moniääninen. Siinä kirjoittaja ei esitä puhtaita väitteitä, vaan hänen tekstissään on läsnä myös muita ääniä.

57. Maassa lisääntyvän rikollisuuden **syitä etsitään usein** maahanmuuttajista. Olen **kuullut sanottavan**, että ulkomaalaistaustaisella ei olisi muuta elinkeinoa, kuin rikollisuus. **Moni suomalainenkin voi kyllä todeta nähneensä tai kuulleen** ulkomaalaisen henkilön tekvän rikoksia. **Totta kyllä, mutta** vääristävä sivuseikka voi olla ihonväri, joka painuu mieleen tuntomerkinä. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuuttaja sekä ottaa että antaa)

Ensinnäkin esimerkin alussa kirjoittaja käyttää passiivimuotoista *etsiä*-verbiä (”syitä etsitään usein”). Kirjoittaja ei siis suoraan ilmaise, kuka etsii rikollisuuden syitä maahanmuuttajista, mutta hän ilmaisee tällaista tapahtuvan. Toiseksi kirjoittaja referoi kuulemaansa: ”Olen kuullut sanottavan”. Tässäkään kirjoittaja ei tarkemmin määrittele, kenen sanomisia hän tuo esiin, mutta esitetty propositio (ulkomaalaistaustaisella ei ole muuta elinkeinoa kuin rikollisuus) esitetään moniäänisesti, eikä esimerkiksi suoraan kirjoittajan omana. Ilmaisuuksien *olen*

kuullut sanottavan kuuluu evidentialisuuteen eli toisen käden tiedon ilmaisemiseen, jota käsittelen tarkemmin harkitsemisen ilmaisujen yhteydessä luvussa 4.1.2. Kolmanneksi esimerkissä 57 kirjoittaja tuo esiin, mitä ”moni suomalainen” hänen mukaansa ”voi kyllä todeta nähneensä tai kuullensa”. Näin ollen kirjoittaja tuo tekstiinsä jälleen toisia näkökulmia, tällä kertaa ”monien suomalaisten”. Esimerkin 57 lopussa kirjoittaja osoittaa jonkinasteista sitoutumista esittämiinsä propositioihin (”Totta kyllä”), vaikka hän *mutta*-lauseella tuokin esiin myös toisenlaisen näkökulman maahanmuuttajien yhdistämiseen rikollisuuteen. Esimerkissä 57 on useita seikkoja, jotka havainnollistavat tekstin moniäänisyyttä.

Tässä tutkielmassa keskityn analysoimaan moniääniseen sitoutumiseen kuuluvia dialogisen laajentamisen ja supistamisen ilmiöitä. Dialogisessa laajentamisessa on kyse siitä, kuinka tekstissä tehdään aktiivisesti tilaa dialogisesti vaihtoehtoisille positioille ja äänille. Dialogisessa supistamisessa taas näitä muita ääniä kyseenalaistetaan, torjutaan tai niiden alaa tekstissä rajoitetaan. (Martin ja White 2005: 102.) Luvussa 4.1 käsittelen dialogiseen laajentamiseen liittyviä esimerkkejä ja luvussa 4.2 dialogiseen supistamiseen. Lisäksi luvussa 4.3 käsittelen sitoutumista ilmaisevaa *me*-retoriikkaa, joka tuo esiin suhtautumista.

4.1 Oman tekstin dialoginen laajentaminen

Dialoginen laajentaminen jakautuu kahteen osa-alueeseen, lähteiden ilmaisemiseen (*attribute*) ja harkitsemiseen (*entertain*). Lähteiden ilmaiseminen on selkeästi dialogisesti laajentavaa, koska siihen liittyvät referoinnin ilmiöt. Tekstiin siis konkreettisesti tuodaan muita ääniä. Lähteiden ilmaisemisessa keskitytään sellaisiin rakenteisiin, jotka erottavat jollain tavalla proposition tekstin sisäisestä kirjoittajaäänestä osoittamalla sen tulevan jostakin ulkopuolisesta lähteestä. Tyypillisimmin se tehdään joko suoriin tai epäsuoriin lainauksiin liittyvin rakentein. (Martin ja White 2005: 111.)

Harkitsemisella tarkoitetaan taas sitä, kun tekstin kirjoittajaäni jollain lailla osoittaa oman positionsa olevan yksi mahdollinen positio muiden mahdollisten joukossa. Harkitseminen on dialogisesti laajentavaa siinä mielessä, että esittämällä oman positionsa olevan vaihtoehtoinen kirjoittaja antaa tekstissään enemmän tai vähemmän tilaa myös muille vaihtoehdoille. Martinin ja Whiten mukaan kirjoittaja siis ikään kuin harkitsee näitä dialogisia vaihtoehtoja. (Martin ja White 2005: 104.)

4.1.1 Lähteiden ilmaiseminen

Lähteiden ilmaiseminen on tässä tutkielmassa kiinnostavaa siitä näkökulmasta, millaisia lähteitä kirjoittajat referoivat maahanmuuttoaihetta käsitellessään sekä millaista sitoutumisen astetta he osoittavat näitä lähteitä referoidessaan. Keiden äänille ja millaisille positioille äidinkielen ylioppilasesseissä annetaan tilaa maahanmuuttokeskustelussa?

Aineiston teksteissä kirjoittajat ensinnäkin tekevät niin sanottuja neutraaleja lähdemainintoja (*acknowledge*). Täällä tarkoitetaan lähdemainintoja, jotka eivät sisällä ilmeisiä tai näkyviä viittauksia tekstin kirjoittajan näkökulmasta esitettyyn propositioon, tai näkökulmaa ei tuoda esiin ainakaan johtoilmauksessa. Muusta tekstistä voi toisaalta ilmetä jollakin toisella tavalla se, kuinka kirjoittaja suhtautuu esitettyyn arvopositioon. (Martin ja White 2005: 112) Esimerkissä 58 käytetään referoidessa verbejä *ajatella*, *uskoa* ja *nähdä*, joista ainakin *ajatella* ja *nähdä* -verbejä voidaan pitää neutraaleina:

58. Työperäinen maahanmuutto on yleisesti hyväksyttävää, vaikka **jotkut harvat ajattelevatkin** maahanmuuttajien tulevan ja vievän parhaat työpaikat nenän edestä. Suomi tarjoaa ilmaista koulutusta, mikä varmasti houkuttelee monia maahanmuuttajia. Hyvät sosiaalityöt viimeistelevät Suomen haluttavuuden maahanmuuttomarkkinoilla. Kaikki ei kuitenkaan ole niin hohdokasta kuin alunperin näyttää. Perussuomalaisen vaalivoitto kevään eduskuntavaaleissa vahvistaa sitä tosi asiaa, että kaikki suomalaiset eivät ole valmiita monikansalliseen Suomeen. **Osa ihmisistä uskoo**, että maahanmuuttajat eivät muuta maata, jos he saadaan elämään samanlaisilla arvoilla valtaväestön kanssa. **Muutoksia vastustavat ihmiset näkevät** maahanmuuton negatiivisena asiana, sillä pelko vanhoiksi hyvinä koettujen asioiden menettämisestä jyllää taustalla. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi tarvitsee maahanmuuttajia)

Esimerkissä kirjoittaja ensinnäkin toteaa ”joidenkin harvojen” ajattelevan, että maahanmuuttajat vievät parhaat työpaikat. Vaikka kirjoittaja käyttääkin johtoilmaisussa neutraalia *ajatella*-verbiä, hän toteaa vain harvojen ajattelevan maahanmuuttajien tekävän näin, mikä viittaisi siihen, ettei hän itse sitoudu tähän oletukseen.

Esimerkissä 58 referoidaan ”joidenkin harvojen” lisäksi ”osaa ihmisistä”. Kirjoittaja ei tuo esiin omia uskomuksiaan, vaan ilmaisee ”osan ihmisistä” uskovan, että maahanmuuttajat eivät muuta maata, mikäli heidät ”saadaan elämään samanlaisilla arvoilla valtaväestön kanssa”. Lisäksi kirjoittaja esittää ”Muutoksia vastustavien ihmisten” näkökulman: maahanmuutto on negatiivinen asia. Kirjoittaja käyttää näitä eri ääniä referoidessaan

sellaisia johtoverbejä, jotka eivät osoita sitoutumista esitettyihin propositioihin. Esimerkissä 58 tuodaan siis esiin erilaisia käsityksiä maahanmuutosta ilmaisemalla lähteitä, mutta niihin ei ainakaan tässä tekstin kohdassa osoiteta sitoutumista. Jos tarkastellaan kokonaisuutena esseetekstiä, josta esimerkki 58 on peräisin, voidaan todeta kirjoittajan suhtautuvan maahanmuuttoon enimmäkseen positiivisesti (mistä kertoo jo esseen otsikkokin: ”Suomi tarvitsee maahanmuuttajia”). Esittämällä neutraaleja lähdemainintoja kirjoittaja tuo tekstiinsä vaihtoehtoisia näkökulmia maahanmuutosta, vaikka ei niihin itse suoraan sitoudukaan.

Myös esimerkissä 59 tuodaan esille ”joidenkin” ajatuksia. Kirjoittaja esittää ensin väitteen, johon ei ilmaise itse sitoutuvansa:

59. **Joillakin saattaa olla** ennakkoluuloja ulkomaalaisia kohtaan, eikä siksi haluta puhua suomea. Ollaan epäluuloisia sen suhteen, että maahanmuuttajat oikeasti haluisivat oppia suomea. **Jotkut varmasti ajattelevat**, että ulkomaalaiset muuttavat Suomeen vain sen takia, että voisivat elää valtion maksamilla tuilla tekemättä töitä. **Tällaisia tapauksia on ollut** ja ne antavat kaikille maahanmuuttajille hieman huonon maineen vaikka useimmat tulevatkin tänne opiskelun tai töiden vuoksi. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Suomalaiset vastaan ulkomaalaiset)

Kirjoittaja referoi ensin ”joidenkin” mahdollisia ennakkoluuloja sekä ”joidenkin” ajattelevan, että Suomeen muutetaan vain hyvän sosiaaliturvan takia. Näissä molemmissa kohdissa ilmaistaan myös episteemistä modaalisuutta, jälkimmäisessä kirjoittajan varmuutta (”varmasti ajattelevat”) ja ensimmäisessä epävarmuutta (”saattaa olla”), joka kuuluu harkitsemisen ilmaisuihin. Käsittelen harkitsemisen ilmaisuja luvussa 4.1.2. Moniäänisestä ilmaisutavasta syntyy jälleen mielikuva siitä, että kirjoittaja ei sitoudu esitettyyn väitteeseen itse. Seuraava väite esitetään kuitenkin yksiaänisesti väitelauseen muodossa (”Tällaisia tapauksia on ollut”). Näin ollen voidaan olettaa, että kirjoittaja hyväksyy itsekkin ajatuksen siitä, että jotkut muuttavat Suomeen sosiaaliturvan takia.

Esimerkissä 60 on samantyylinen tapaus kuin edeltävässä esimerkissä:

60. **Joidenkin mielestä** myös maahanmuuttajat tuovat Suomeen levottomuutta tullessaan. **Kuten esimerkiksi Oulussa on ollut** turhan paljon ulkomaalaisten omistamien pikaruoka paikkojen väkivaltaisia välien selvittelyjä. (kevät 2012, tehtävänanto 7, Essee S17)

Esimerkissä esitetyn väitteen propositio on se, että maahanmuuttajat tuovat Suomeen levottomuutta. Tämän ajatuksen lähteeksi ilmaistaan ”jotkut”, mikä käy ilmi johtoilmaisusta *joidenkin mielestä*. Kirjoittaja siis viittaa toisiin ääniin. Seuraava väite, jonka kirjoittaja esittää (”Kuten esimerkiksi Oulussa on ollut turhan paljon ulkomaalaisten omistamien pikaruoka paikkojen väkivaltaisia välien selvittelyjä.”), on kuitenkin yksiaäninen. Tämä väite on kirjoittajan esimerkki maahanmuuttajien aiheuttamasta levottomuudesta. Näin ollen voidaan tulkita, että kirjoittaja on mahdollisesti samaa mieltä ensimmäisen väitteen ”joidenkin” kanssa.

Esimerkeissä 59 ja 60 esitetään ensin ”joidenkin” negatiivissävyisiä ajatuksia maahanmuutosta. Ensimmäisessä ajatuksena on se, että maahanmuuttajat muuttavat suomeen elämään valtion tuilla ja toisessa se, että maahanmuuttajat tuovat suomeen levottomuutta. Vaikka molemmat ajatukset esitetään muiden kuin kirjoittajien itsensä ajatuksina, eikä niihin osoiteta erityistä sitoutumista, kirjoittajat kuitenkin molemmissa esimerkeissä vaikuttavat jossain määrin olevan samaa mieltä niiden kanssa. Näin ollen on mahdollista tulkita, että negatiiviset ajatukset on haluttu esittää moniaänisesti ikään kuin joidenkin toisten ajatuksina, vaikka kirjoittaja olisikin niistä (ainakin osittain) samaa mieltä. Kirjoittajat mahdollisesti kokevat, että negatiivista suhtautumista maahanmuuttoon on syystä tai toisesta peiteltävä tai he haluavat osoittaa käsittelevänsä aihetta monesta näkökulmasta. Lähdemaininnat voivat myös olla etäännyttäviä (*distance*), jolloin kirjoittaja ikään kuin ottaa etäisyyttä referoituun asiaan esimerkiksi käyttämällä johtoverbinä sellaista verbiä, joka tuo esiin asenteellisuutta. Kirjoittajaa toisin sanoen asettaa itsensä selkeästi erilliseksi suhteessa tekstiin lainattuun ulkoiseen ääneen. (Martin ja White 2005: 113.) Inka Mikkonen (2010: 101) toteaa väitöstutkimuksessaan, että hänen lukiolaisten teksteistä koostuvassa aineistossaan kirjoittajat käyttävät etäännyttäviä lähdemainintoja ilmaisemaan suhtautumistaan, ja etäännyttäminen ilmenee usein johtolauseessa käytetystä niin sanotusta värittyneestä verbistä. (Mikkonen mainitsee esimerkkeinä muun muassa *väittää*, *syyttää* ja *valittaa*.) Myös omassa aineistossani esiintyy saman tyyllisiä verbejä johtolauseissa, joissa kirjoittaja etäännyttää itseään maahanmuuttoaiheisesta väitteestä.

Esimerkissä 61 johtoverbi osoittaa, että lähdemaininta on etäännyttävä. Kirjoittaja käyttää värittyntä verbiä *valittaa* neutraalin verbin sijaan:

61. Pieni tulomuutto onkin hyväksi länsimaille. Siirtolaisista saadaan halpaa veroamaksavaa työvoimaa. **Suomalaisilla on tapana valittaa**, kuinka maahanmuuttajat vievät

heidän työpaikkansa. Todellisuudessa työnantajat suosivat suomalaisia ja maahanmuuttajat sijoitetaan töihin, joita muut eivät huoli. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Uutta kotia etsimässä)

Esimerkissä referoidaan suomalaisia. Kirjoittaja ei sitoudu referoituun väitteeseen (”maahanmuuttajat vievät heidän [suomalaisten] työpaikkansa”), sillä hän käyttää etäännyttävää johtoilmausta *suomalaisilla on tapana valittaa*. Esimerkissä 61 kirjoittaja tuo siis tekstiinsä muita ääniä, mutta ei sitoudu näiden äänien edustamaan positioon.

Syksyn 2012 tehtävänannon 11 yhteydessä on aineistona vihapuhetta käsittelevä teksti, joka sisältää yksittäisiä kommentteja maahanmuuttoaiheisista verkkokeskusteluista. Tehtävänannossa kysytään, mikä on vihapuhetta, ja pyydetään pohtimaan aineiston pohjalta, miksi vihapuhetta ei voida hyväksyä yhteiskunnassa. Kokelaat, jotka kyseiseen tehtävänantoon ovat vastanneet, referoivat omissa teksteissään tehtävänannon aineiston verkkokeskustelukommentteja. Tästä tehtävänannosta kirjoitetuissa esseevastauksissa esiintyy etäännyttäviä lähdeviitteitä eli kirjoittajat osoittavat suhtautumistaan tehtävänannon aineiston maahanmuuttokommentteihin.

Esimerkissä 62 kirjoittaja tuo esiin kaikki neljä aineiston verkkokeskustelukommenttia. Ensimmäinen lähdeviite ei ole etäännyttävä, sillä johtoverbinä on neutraali *puhua*. Sen sijaan toisesta ja kolmannelta referaatista kirjoittaja etäännyttää itsensä.

62. Keskisuomalaisessa (31.7.2011) esitetään neljä esimerkkiä mahdollisesta vihapuheesta. **Yhdessä niistä puhutaan** ”islamin vallan lisääntymisestä”, **toisessa yleistetään** maahanmuuttajat ”mersuilla ajeleviksi työttömiksi” – loisiksi. **Kolmas maalaa synkkää kuvaa** Suomen tulevaisuudesta jos ”rajoja ei suljeta näiltä nk. pakolaisilta”. **Tässä kirjoittaja vihjaa** etteivät pakolaiset olisi pakolaisia – kuten Kristiina Kouron huomauttaa artikkelissa. **Neljäs kirjoitus ei tee muuta kuin** erittelee ”mamut” ja ”normaalit” ihmiset. Artikkelissa muistutetaan, että nämä esimerkit eivät täytä laillisia perusteluja, jotta niitä voisi kutsua vihapuheeksi. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Ei noin voi sanoa!)

Esimerkissä kirjoittaja käyttää verbiä *yleistää*, joka on kontekstissaan etäännyttävä. Kirjoittaja referoi verkkokeskustelijaa, jonka hän tulkitsee yleistävän maahanmuuttajat ”loisiksi”, eikä hän siis itse sitoudu tähän ajatukseen. Kirjoittaja ei myöskään sitoudu seuraavaksi esittämänsä referaattiin, sillä johtoilmauksena on etäännyttävä metaforinen ilmaus *maalaa synkkää kuvaa*. Ilmaisun käyttö kielii siitä, että kirjoittaja pitää kommentoijan näkemystä

liioittelevana. Lisäksi hän referoi saman kommentin kirjoittajaa johtoverbillä *vihjata*, joka on myös sävyltään etäännyttävä.

Viimeinen lähdeviittaus, jonka kirjoittaja tekee esimerkissä 62, on kiinnostava, sillä se ei ole selkeästi etäännyttävä, mutta ei myöskään täysin neutraali. Kirjoittaja toteaa, että neljäs kommentti ”ei tee muuta kuin erittelee ’mamut’ ja ’normaalit’ ihmiset”. *Tehdä*-verbi on sävyltään neutraali, ja koska kirjoittaja toteaa, että hänen referoimansa teksti ”ei tee muuta kuin erittelee”, voitaisiin lähdeviitettä pitää neutraalina. Asiat, jotka referoidussa tekstissä eritellään toisistaan, kirjoittaja on kuitenkin laittanut lainausmerkkeihin. Näin ollen hän mahdollisesti haluaa myös etäännyttää itseään referoimansa kommentin varsin kyseenalaisesta erittelystä osoittamalla sen olevan lainausta.

Esimerkki 63 on esseestä, joka on vastannut samaan tehtävänantoon kuin 62. Myös esimerkissä 63 on sävyltään etäännyttäviä lähdeviitteitä:

63. Nimimerkki Anne kirjoittaa Iltalehden keskustelufoorumilla, että ”maahanmuuttajat ajelevat mersuilla töitä tekemättä” samaan aikaan kun hänen äitinsä kituu vanhainkodissa. Maahanmuuttajien huhutuista tuhansien eurojen Kela-tuista ei ole kukaan kuitenkaan nähnyt konkreettisia todisteita. **Väitetään myös, että** nämä myyttiset tuet ovat maahanmuuttajille keskeinen motiivi tulla Suomeen ja nimimerkki vierailija samaisella Iltalehden foorumilla **vihjaakin**, että pakolaiset eivät ole oikeita pakolaisia lainkaan. Samassa viestissä **hän myös maalailee synkkiä tulevaisuudennäkymiä**, joissa ”Suomi on menetetty mamuille.” Perustelujen puute on ilmeinen ja ”maahanmuuttokriittinen” keskustelu onkin usein melkoista foliohattuilua: mikä vain väite vaikuttaa olevan uskottava, kunhan se on yleisen mielipiteen ja jopa järjen vastainen. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Saatana saapuu Suomeen)

Esimerkin kirjoittaja etäännyttää itseään sekä tehtävänannon aineiston verkkokeskustelukommenteista että yleisestä negatiivissävytteisestä maahanmuuttokeskustelusta. Aluksi kirjoittaja referoi Anne-nimimerkin kommenttia osittain suoralla lainauksella ja käyttää neutraalia johtoverbiä *kirjoittaa*. Tämän jälkeen hän tuo esiin yleisessä keskustelussa esiintyvän väitteen maahanmuuttajien saamista valtion tuista. Kirjoittaja ilmeisesti olettaa Anne-nimimerkin viittaavan kommentillaan tähän keskusteluun ja olevan samaa mieltä asiasta. Kirjoittaja kuitenkin etäännyttää itsensä tästä väitteestä puhumalla ”Maahanmuuttajien **huhutuista** tuhansien eurojen Kela-tuista”. Hän siis vähentää väitteen uskottavuutta käyttämällä määrit-

teenä *huhuta*-verbin TU-partisiippiä sekä toteamalla, että näistä huhutuista tuista ”ei ole kukaan kuitenkaan nähnyt konkreettisia todisteita”.

Esimerkissä 63 kirjoittaja jatkaa etäännyttämistä referoimalla jälleen yleistä keskustelua. Hän käyttää johtoilmauksena passiivimuotoista verbiä *väittää* (*väitetään*), joka on sävyltään etäännyttävä. Lisäksi hän referoi toista aineiston kommenttia, josta hän etäännyttää itsensä johtoilmauksessa verbillä *vihjata* (”nimimerkki vierailija samaisella Iltalehden foorumilla vihjaakin”). Samaisen kommentin referoimista kirjoittaja jatkaa käyttämällä myös aikaisemmassa esimerkissä 62 käytettyä metaforaa (”maalailee synkkiä tulevaisuudennäkymiä”), joka korostaa referoitavan ajatuksen liioittelevuutta ja on näin ollen myös etäännyttävä.

Edeltävät esimerkit osoittavat, että aineiston esseissä omaa tekstiä laajennetaan dialogisesti ilmaisemalla lähteitä. Kirjoittajat referoivat tehtävänantojen pohjatekstejä ja tietynlaista yleistä maahanmuuttodiskurssia. Lähteitä ilmaistaan aineistossa sekä etäännyttävästi että neutraalisti, mutta vahvasti negatiivisiin maahanmuuttokäsityksiin kirjoittajat eivät enimmäkseen vaikuta haluavan sitoutua. Negatiivisia käsityksiä tuodaan siis esiin etäännyttävästi, mikä havainnollistaa tekstien suhtautumista maahanmuuttoon.

4.1.2 Harkitseminen

Harkitseminen eli toinen dialogisen laajentamisen keino voi näkyä tekstissä monella tavalla. Perinteisesti harkitsemiseen luokiteltavia ilmiöitä on käsitelty episteemisen modaalisuuden ja siihen kuuluvan evidentialisuuden käsitteen alla (Martin ja White 2005: 104). Episteemisellä modaalisuudella tarkoitetaan modaali-ilmauksia, jotka osoittavat puhujan tai kirjoittajan uskoa, tietoa tai päätelmiä jonkin asian mahdollisuudesta, todennäköisyydestä tai varmuudesta, ja näissä ilmaisuissa on usein kyse nimenomaan puhujan varmuudesta tai epävarmuudesta jonkin asian suhteen. (VISK § 1556). Harkitsemiseen suhtautumisen teorian näkökulmasta liittyy luonnollisesti juuri epävarmuuden ilmaiseminen, sillä tällöin kirjoittaja jättää tilaa myös muille tulkintavaihtoehdoille. Evidentialisuus on episteemisen modaalisuuden laji, johon kuuluvat ilmaukset osoittavat miten puhuja on saanut tietonsa eli perustuuko tieto jollain lailla toisen käden tietoon tai puhujan päättelyyn (VISK § 1557).

Seuraavaksi käsiteltävät esimerkit 64–66 ovat kaikki samasta esseevastauksesta. Tekstissään kirjoittaja ilmaisee maahanmuuttoon olevan kaksi suhtautumistapaa, myönteinen ja kielteinen (”Ihmiset ottavat maahanmuuttajat vastaan joko positiiviseen, tai

negatiiviseen sävyyn”). Kirjoittaja etäännyttää itsensä aiheesta sekä oman mielipiteensä suorasta esiintumisesta esittelemällä kaksi suhtautumistapaa maahanmuuttoon, joiden kummankin kohdalla hän ilmaisee epävarmuutta. Esimerkissä 64 esittäessään toisen osapuolen näkemyksiä, kirjoittaja tuo harkitsemistaan esiin adverbilla *mahdollisesti*.

64. Maahanmuuttajista positiivisesti ajattelevat ihmiset pitävät heitä kotimaamme kansalaisina siinä missä muutkin. He **mahdollisesti** ajattelevat maahanmuuttajien tuovan positiivista muutosta suomalaisiin, –. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maan muuttaja vai maassa muuttuja)

Esimerkissä 64 kirjoittaja siis osoittaa epävarmuutta siitä, mitä maahanmuuttoon positiivisesti suhtautuvat ihmiset ajattelevat. Epävarmuuden ilmaisulla kirjoittaja osoittaa harkitsemista, antaa tilaa muille positioille ja lisäksi vähentää sitoutumistaan esittämäänsä väitteeseen.

Vaikka kirjoittaja etäännyttää itsensä molemmista näkökannoista, hän kuitenkin ilmaisee myöhemmin tekstissään kallistuvansa enemmän positiiviseen ajatteluun aiheesta. Myös esimerkissä 65 hän käyttää tästä huolimatta epävarmuuden paljastavia ilmaisuja, joilla hän ottaa jälleen etäisyyttä esitettyyn näkökulmaan:

65. **Voisin kuvitella**, että maahanmuuttajien tuoma muutos yhteiskuntaamme näkyy enemmän positiivisena vaikutuksena, kuin negatiivisena. – – **Uskoisin** heidän tuoman panoksen muutoksiin olevan samanlainen, mitä meillä kotimaisillakin on. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maan muuttaja vai maassa muuttuja)

Vaikka kirjoittaja onkin enemmän toisen näkökulman kannalla, lieventää hän sitoutumisensa astetta harkitsemista osoittavilla epävarmuuden ilmauksilla ja jättää jälleen tilaa myös muille tulkintavaihtoehdoille.

Esseeteksti, josta esimerkit 64–66 ovat peräisin, on jossain määrin ristiriitainen, sillä sen loppupuolella kirjoittaja ilmaisee kantansa huomattavasti selkeämmin. Tekstissä näkyy kirjoittajan mielipiteen muodostuminen ja sen muokkaantuminen epävarmasta varmempaan. Esimerkissä 66 kirjoittaja ei enää ilmaise mielipidettään epävarmasti, vaan vaikuttaa olevan erittäin varma näkökannastaan.

66. **Oma mielipiteeni** maahanmuutosta **on se**, että niin kuin maahanmuuttajat muuttavat maata, muuttaa maa myös maahanmuuttajia. Uskon vanhemman sukupolven ajattelevan maahanmuutosta eritavalla, mitä 1900-luvun loppupuolella syntynyt sukupolvi heistä ajattelee. Tähän vaikuttaa **selkeästi** se, että me olemme enemmän maahanmuuttajien kanssa yhteistyössä. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maan muuttaja vai maassa muuttaja)

Esimerkin alussa kirjoittaja sanoo suoraan, mikä hänen mielipiteensä asiasta on (”Oma mielipiteeni maahanmuutosta on se”). Mielipide tuodaan esille ilman epävarmuutta tai harkitsemista korostavia ilmauksia. Esimerkissä kirjoittaja käyttää myös adverbia *selkeästi* korostamaan omaa varmuuttaan. Kirjoittaja ei siis tekstinsä lopussa enää etäännytä itseään kahdesta eri näkökannasta, mikä ilmenee varmuuden ilmaisujen lisäksi *me*-pronominin käytöllä (meretoriikasta lisää luvussa 4.3). Näin ollen esimerkki 66 ei kuulu enää harkitsemisen ilmaise- misen piiriin, sillä siinä ei jätetä dialogista tilaa muille vaihtoehdoille, kuten esimerkeissä 64 ja 65. Esimerkissä 66 on oikeastaan kyse dialogiseen supistamiseen kuuluvasta oman kannan osoittamisesta, jota käsittelen luvussa 4.2.2. Kirjoittaja on mahdollisesti halunnut soittaa ajattelevansa maahanmuuttoaihetta monesta näkökulmasta antamalla ensin dialogista tilaa muille positioille harkitsemisen ilmausten kautta.

Esimerkissä 67 kirjoittaja osoittaa harkitsemista ensinnäkin modaaliverbeillä *voida* ja *saattaa*, jotka ilmaisevat mahdollisuutta:

67. Ulkopuolisen **voi olla** helppo sanoa koulutetulle maahanmuuttajalle, että miksei hän jäänyt kotimaahansa rakentamaan parempaa elintasoja. Todellisuudessa siellä **saattaa** kuitenkin vallita työttömyys, joka ajaa ihmiset pois. **Osittain** onkin hyvä, että alueilta, joissa on työttömyyttä, tapahtuu muuttovirtaa alueille, joissa on työvoimaa. Tasapainon kannalta olisi kuitenkin parempi, jos muuttoa tapahtuisi kaikista yhteiskuntaluokista. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Muuttovirrat – hyvä mittari maailman menosta)

Mahdollisuutta ilmaisevilla modaaliverbeillä kirjoittaja tuo esimerkissä 67 esiin näkökantansa sitoutumatta niihin täysin varmasti. Tietynlaista harkitsemista osoittaa myös *osittain*- sanan käyttö. Esimerkissä 67 kirjoittaja jättää väitteisiinsä harkitsemisen varaa eli antaa dialogista tilaa myös muille tulkinnoille. Kirjoittaja kritisoi ihmisiä, jotka syyttävät koulutettuja maahanmuuttajia oman kotimaansa hylkäämisestä, mutta hän ikään kuin lieventää tätä kritiikkiä harkitsemisen ilmauksilla.

Selkeä tapa ilmaista harkitsemista on *ehkä*-partikkeli, jota käytetään esimerkiksi 68:

68. Tänne tullessaan maahanmuuttaja saa uuden mahdollisuuden, ja tätä mahdollisuutta olisi sääli rajoittaa huono-osaisempien ongelmallisuuden vuoksi, sillä kyllä suomalaiset osaavat yksinkin rikoksia tehdä. **Ehkä** vain tarvitsemme jonkun, jota niistä syyttää. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuuttaja sekä ottaa että antaa)

Esseetekstissä, josta esimerkki 68 on peräisin, tuodaan useaan otteeseen esiin, että Suomessa maahanmuuttajia pidetään monesti rikollisina. Esimerkissä 68 kirjoittaja esittää, että maahanmuuttoa olisi ”sääli rajoittaa” sen takia, että huono-osaisemmat aiheuttavat ongelmia, sillä hänen mukaansa suomalaiset tekevät rikoksia itsekkin. Kirjoittaja esittää varovaisen oletuksen, että maahanmuuttajia pidetään ikään kuin syntipukkeina kaikkien tekemistä rikoksista. Tällaisen näkemyksen esittäminen ilman mitään harkintaa voisi tuntua kirjoittajasta mahdollisesti liian radikaalilta, joten hän tuo *ehkä*-partikkelin avulla esiin tiedostavansa vaihtoehtoisten näkemysten olemassaolon. Näin hän välttyy tekemästä ikään kuin liian vahvoja syyllistyksiä ja toisaalta kannustaa lukijaa pohtimaan, voisiko hänen esittämänsä väite pitää paikkaansa.

Esimerkissä 69 tuodaan esiin suomalaisten vastuuta maahanmuuttajien kotoutumisessa. Kirjoittaja tuo oman näkemyksensä esiin harkiten.

69. Maahan kotoutuminen ja kielen oppiminen **ei saisi kuitenkaan olla** vain maahanmuuttajien vastuulla. Sopeutuminen on oikeastaan kahden välinen kauppa. Siinä maahanmuuttaja sopeutuu maan tapoihin ja alkuperäiset asukkaat ottavat uuden tulokkaan osaksi yhteisöä. Tällä tavoin sen ainakin teoriassa pitäisi käydä. On erikoista, että tämä näinkin yksinkertaiselta kuullostava malli ei toimi. Olemmehan me suomalaisetkin muuttaneet esimerkiksi Ruotsiin ja Yhdysvaltoihin sota- ja pula-aikoina. Tällöin **meillä pitäisi olla** isovanhempiemme kautta tullutta tietoa sopeutumisen vaikeudesta ja siitä miten me voisimme vastaavasti auttaa maahanmuuttajia.

Epäilen, että syy tähän sopeutumisongelmaan on en[n]emminkin meissä kuin maahanmuuttajissa. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Kieli – tie kotoutumiseen)

Esimerkissä kirjoittaja esittää, että suomalaiset ovat vastuussa maahanmuuttajien sopeutumisesta. Hän ei kuitenkaan esitä väitteitään täysin suorina, vaan osoittaa niissä harkintaa.

Ensinnäkin kirjoittaja käyttää konditionaalia indikatiivin sijaan. Hän ei totea, että kotoutuminen ei saa olla maahanmuuttajan vastuulla, vaan että se ”ei saisi” olla. Esimerkin lopussa hän myös toteaa, että suomalaisilla ”pitäisi olla” tietoa sopeutumisen vaikeudesta sekä siitä, kuinka sopeutumisessa voidaan auttaa. *Pitää* on välttämättömyyttä ilmaiseva modaaliverbi, jonka velvoittavuutta ikään kuin lievennetään esimerkissä konditionaalimuodolla (vertaa: *meillä pitää olla*).

Esimerkissä 69 harkitsemista osoitetaan myös muilla keinoilla. Kirjoittaja tuo oman kantansa esiin: ”syy – – sopeutumisongelmaan on en[n]emminkin meissä kuin maahanmuuttajissa”. Tätäkään väitettä kirjoittaja ei kuitenkaan esitä suoraan, vaan hän osoittaa harkitsemista virkkeen aloittavalla johtoilmauksella *epäilen*. Myös tässä kohdassa siis jätetään tilaa vaihtoehtoisille mielipiteille.

Harkitsemisen osoittaminen esseetekstissä, josta esimerkki 69 on peräisin, lieenee osa argumentointitaktiikkaa, sillä kirjoittaja osoittaa kantansa vahvemmin esseetekstin lopetuskappaleessa: ”Täten meidän jokaisen on opittava tekemään maastamme hyvä paikka maahanmuuttajien kotoutumiselle, joka on kuin kahden kauppaa.” Kiinnostavalla tavalla vastakkaiselle näkemykselle annetaan kuitenkin tilaa vielä melko suoran mielipiteen ilmaisuvassa lopetuksessakin, sillä kirjoittaja päättää esseensä seuraavasti: ”Silti emme saa unohtaa juuriamme ja emmekä syvimpiä arvojamme kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa.” Kirjoittaja osoittaa ensin pitkin tekstiään harkitsemisen ilmauksilla jättävänsä tilaa muillekin tulkintavaihtoehdoille. Myös tekstinsä lopetuksessa, jossa hän ei suoranaisesti osoita enää harkitsemista, hän ikään kuin asettaa vastakkain kaksi näkökantaa: jokaisen on opittava tukemaan maahanmuuttajien kotoutumista sekä omaa kulttuurista alkuperää ja arvoja ei saa unohtaa. Esseetekstin lopetuksessa kirjoittaja siis jollain tasolla tuntuu tiedostavan näkökulman, jonka mukaan nämä kaksi asiaa ovat toisensa poissulkevia. Tuomalla nämä kaksi näkökulmaa esiin tekstinsä lopussa kirjoittaja pyrkii osoittamaan, että sekä maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen että oman kulttuuriperinteen arvostaminen on mahdollista samanaikaisesti. Kirjoittajan argumentointitaktiikkana tämän näkökannan esilletuomisessa on harkitsemisen osoittaminen pitkin tekstiä, jolloin kuvitellun lukijan on mahdollisesti helpompi samaistua lukemaansa.

Harkitsemista voidaan ilmaista myös tietynlaisilla retorisilla kysymyksillä, selkälaisilla, jotka eivät olelahti tiettyä vastausta, vaan niiden tarkoituksena on nostaa esiin jonkin asian mahdollisuus (Martin ja White 2005: 105). Esimerkissä 70 esitetään useita retorisia kysymyksiä. Inka Mikkosen mukaan retoristen kysymysten käyttö harkitsemisen ilmaisemi-

sessä on yleistä, koska niiden avulla kirjoittaja ikään kuin sallii erilaiset näkemykset. Toisaalta myös Mikkosen aineistossa esiintyy retorisia kysymyksiä, joilla on niin kutsuttu todistamisen funktio. Oma näkemys pyritään siis osoittamaan oikeaksi kysymyksen avulla. (Mikkonen 2010: 144.) Esimerkissä 70 on tyypiltään tämänkaltaisia kysymyksiä:

70. Mutta mitä suomalainen sitten hyötyy siitä, että vaikeuttaa toisen kotiutumista? Tuskin nämä maahanmuuttajat pois silti lähtevät. Ja vaikka lähtisivätkin, niin on jonossa aina sata seuraavaa valmiina tulemaan heidän tilalleen. **Eikö siis olisi helpompaa hyväksyä uudet suomalaiset osaksi joukkoa?** Kysymys saattaa tietysti vaikuttaa naiivilta, sillä aisat ovat usein monimutkaisia. Mielestäni paljon on kuitenkin tehtävissä jo pienillä muutoksilla asenteissa.— —.

Asumme monellakin tavalla halutussa maassa, joten **eikö järkevintä olisi tukea näiden ihmisten** [maahanmuuttajien, jotka ovat valinneet tulla Suomeen] **kotiutumista ja luoda Suomeen kulttuuri, joka arvostaa omaa kieltään eikä vaihda heti tilaisuuden saatuaan englanttiin?** (kevät 2012, tehtävänanto 12, Kotoutuminen vaatii ympäristön hyväksynnän)

Esimerkissä 70 esitetään kaksi retorista kysymystä, jotka alkavat *eikö*-sanalla. Mikkosen mukaan juuri tällaiset kysymykset ovat muodoltaan sellaisia, että odotuksena on myönteinen vastaus. Tietyllä tavalla kysymyksillä siis annetaan mahdollisille erilaisille näkemyksille tilaa, mutta oikeastaan tuodaan esille oma näkemys, josta lukijan odotetaan olevan samaa mieltä (Mikkonen 2010: 144). Esimerkissä 70 kysyessään ”Eikö — — olisi helpompaa hyväksyä” maahanmuuttajat ja ”eikö järkevintä olisi tukea” maahanmuuttajien kotiutumista kirjoittaja itse asiassa toteaa, että näin on ja olettaa lukijan myös olevan samaa mieltä.

Jos esimerkin 70 *eikö*-kysymyksen alkavia retorisia kysymyksiä verrataan esimerkin alussa esitettyyn kysymykseen (”Mutta mitä suomalainen sitten hyötyy siitä, että vaikeuttaa toisen kotiutumista?”), osoittavat ne enemmän harkitsemista ja antavat näin ollen enemmän tilaa muille tulkintavaihtoehdoille, vaikka ne implikoivatkin tietynlaista vastausta. *Eikö*-alkuisilla kysymyksillä ikään kuin kehoitetaan lukijaa pohtimaan, mutta esimerkin alun kysymykseen kirjoittaja tavallaan vastaa itse: ”Tuskin nämä maahanmuuttajat pois silti lähtevät.” Kirjoittaja suhtautuu maahanmuuttajien kotouttamiseen positiivisesti ja pyrkii suostuttelemaan lukijaa tälle kannalle harkitsemista osoittavien kysymysten avulla. Oma

tekstiä laajennetaan dialogisesti harkitsemisen ilmauksilla, kuten edeltävät esimerkit osoittavat. Harkitsemisen ilmaisulla lievennetään sitoutumisen astetta jossain määrin myös positiivisiin maahanmuuttokäsityksiin ainakin yhdessä esseetekstissä (esimerkit 64 ja 65). Harkitsemisen ilmaisuilla myös ikään kuin lievennetään kritiikkiä, joka kohdistuu maahanmuuttoon negatiivisesti suhtautuviin. Kirjoittajat jättävät näin ollen tilaa myös muunlaisille tulkintoille. Harkitsemisen ilmauksia käyttämällä kirjoittajat konstruoivat tekstilleen sellaisen lukijan, joka mahdollisesti on heidän kanssaan eri mieltä. Näin ollen kirjoittajat tavallaan houkuttelevat lukijaa samalle kannalle, eivätkä esitä väitteitään suorina, jolloin vastahakoinen lukija saattaisi kokea ne hyökkäävinä. Harkitsemisen ilmaiseminen kirjoittajan oman positiivisen suhtautumisen esilletuomisessa voi siis olla osa retorista taktiikkaa tai se voi olla kirjoittajan pyrkimys osoittaa, ettei hän käsittele aihetta vain yhdestä näkökulmasta, vaan huomioi myös vaihtoehtoiset positiot.

4.2 Oman tekstin dialoginen supistaminen

Dialogisessa supistamisessa keskitytään sellaisiin merkityksiin, jotka toimivat tekstissä dialogista tilaa kaventavina sen laajentamisen sijaan. Vaikka myös dialogisen supistamisen tapauksissa tekstille rakentuu toisia ääniä ja arvopositioita sisältävä dialoginen tausta, niiden tarkoituksena on jättää tietyt dialogiset vaihtoehdot tekstin ulkopuolelle tai vähintäänkin rajoittaa niiden alaa. Suhtautumisen teoriassa dialoginen supistaminen jakautuu irtisanoutumiseen (*disclaim*) ja oman kannan osoittamiseen (*proclaim*). Irtisanoutumisella tarkoitetaan sellaisia ilmaisuja, joilla jokin dialoginen vaihtoehto suoraan torjutaan tai syrjäytetään tai se esitetään jollain lailla epäpätevänä. Oman kannan osoittamisessa tekstin kirjoittaja esittää näkemyksensä siten, että muut dialogiset vaihtoehdot ovat jollain lailla poissuljettuja. (Martin ja White 2005: 117–118.) Tuomalla oman kantansa esiin ilman harkitsemista tai epävarmuutta kirjoittaja samalla ikään kuin synnyttää oletuksen, että muita tulkintavaihtoehtoja ei ole olemassa.

4.2.1 Irtisanoutuminen

Aineiston teksteissä ilmaistaan vastakkaisen väitteen olevan väärä eli suhtautumisen teorian termein siitä irtisanoudutaan. Esimerkissä 71 kirjoittaja osoittaa kieltolauseella, että maahanmuuttajista usein esitetty yleistys ei pidä paikkaansa:

71. Usein päädymme ajattelemaan negatiivisesti maahanmuuttajista. Joillekin ihmisistä tulee mieleen maahanmuuttajista vain pakolaiset. Pakolaisuus on eri asia kuin maahanmuuttajuus. Maahan muuttaja saattaa olla opiskelemassa tai töissä Suomessa. **He eivät kaikki ole** tulleet asumaan tänne Suomen sosiaaliturvalla, vaan itseasiassa vain pieni osa elää Suomessa tukien takia. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Kansainvälistyvä Eurooppa)

Esimerkissä ilmaistaan ensin, että monet ajattelevat maahanmuuttajista negatiivisesti, minkä implikoidaan johtuvan oletuksesta, jonka mukaan kaikki maahanmuuttajat (tai ainakin pakolaiset) tulevan Suomeen vain elääkseen sosiaali- tuilla. Kirjoittaja kuitenkin kieltää tämän väitteen kieltomuotoisella lauseella (*He [Maahanmuuttajat] eivät kaikki ole*). Kirjoittajan mukaan ainoastaan pieni osa maahanmuuttajista elää Suomessa hyvän sosiaaliturvan vuoksi eli hän irtisanoutuu ajatuksesta, että kaikki maahanmuuttajat tekisivät niin.

Saman tekstin loppukappaleessa esiintyy kieltolauseita, joilla jälleen irtisanoututaan vastakkaisista näkemyksistä ja pyritään osoittamaan ne vääriksi:

72. Maahanmuuttajien tuomat perinteet ja tavat **ei ole** uhkaksi maanomille tavoille. Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus on ainoastaan rikkaus. **Eikä yksikään maahanmuuttaja yritä** väkisin kulttuuriaan sinulle tuputtaa. Heille riittää kunhan ainoastaan hyväksyt sen. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Kansainvälistyvä Eurooppa)

Esimerkissä 72 kirjoittaja kieltää väitteen, jonka mukaan maahanmuuttajien kulttuuri jollain tavalla uhkaa paikallista kulttuuria. Lisäksi kirjoittaja jatkaa kieltämällä, että maahanmuuttajat jollain tavalla yrittäisivät käännäyttää ihmisiä omaan kulttuuriinsa. Esimerkistä 72 käy ilmi tekstin taustalla olevan dialogisuuden läsnäolo. Siinä kielletään erilaisia väitteitä, joiden olemassaolo on implikoituna tekstissä, mutta joille ei kuitenkaan anneta dialogista tilaa, koska niistä irtisanoututaan. Kirjoittaja siis tuo irtisanoutuessaan esiin, että tällaisia väitteitä maahanmuuttajista on mahdollisesti joskus esitetty. Esimerkin 72 lopussa kirjoittaja myös osoittaa sanansa suoraan lukijalle yksikön toista persoonaa käyttämällä (*sinulle, hyväksyt*). Tällöin tekstiin konstruoidaan lukija, joka edustaa positiota, josta kirjoittaja irtisanoutuu. Oletettuna lukijana on siis joku, joka ajattelee maahanmuuttajien yrittävän ”tuputtaa” kulttuuriin, mutta kirjoittaja ei sitoudu tähän väitteeseen.

Esimerkissä 73 tuodaan ensin esiin näkemys, joka esiintyy eri asteisena muissa aineiston esseeteksteissä: maahanmuuttajat ovat kaikki rikollisia (ks. luku 3.1.1). Esimerkissä 73 pohjustuksen jälkeen kirjoittaja irtisanoutuu tästä väitteestä:

73. Maahanmuuttajat tekevät prosentuaalisesti rikoksia huomattavan paljon heidän lukumääräänsä verrattuna. – – Vanhukset saattavat ja pelästytäkkin rikollisia tapahtumia ja ajattelevat maahanmuuttajien olevan pahoja ja ajattelevan vain pahaa. **Näin ei kuitenkaan ole**, monet maahanmuuttajat ovat tulleet tänne töitä tekemään eivätkä rötöstelemään. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomen maahanmuuttajat)

Esimerkin 73 kirjoittajan mukaan vanhukset pitävät maahanmuuttajia rikollisina ja pahoina ihmisinä, mutta kirjoittaja itse ilmaisee hyvin varmasti kieltolauseella (*näin ei kuitenkaan ole*) olevansa eri mieltä. Martinin ja Whiten mukaan irtisanoutuminen voi kohdistua sen hetken tekstikontekstin ja kirjoittajan ja lukijan suhteen ulkopuolelle eräänlaiseen ”kolmannen osapuoleen” (Martin ja White 2005: 118–119). Esimerkissä 73 kolmantena osapuolena ovat ”vanhukset”, joiden ajattelutavasta kirjoittaja irtisanoutuu. Kirjoittaja on sitä mieltä, että ”monet maahanmuuttajat” tekevät rehellisesti töitä, vaikka hän esimerkin alussa esittääkin väitteen, jonka mukaan maahanmuuttajat tekevät rikoksia ”huomattavan paljon”.

Myös esimerkissä 74 tuodaan esiin niin kutsutun kolmannen osapuolen ääni, joka identifioidaan suomalaisiksi:

74. Suomalaiset sanovat, että kaikki maahanmuuttajat ovat rikollisia ja tuovat vain ongelmia suomeen **tämä ei pidä minusta paikkaansa**, kaikki ihmiset tekevät joskus virheitä, mutta mennä syyttämään ja väittämään että kaikki maahanmuuttajat ovat rikollisia jos yksi sattuu töppäämään on erittäin väärin. Tämä syyttely pitäisi saada loppumaan heti! (syksy 2011, tehtävänanto 7, Muutos maahanmuuttajan silmissä)

Esimerkin kirjoittaja ilmaisee suomalaisten sanovan kaikkien maahanmuuttajien olevan rikollisia, mistä kirjoittaja itse irtisanoutuu toteamalla, että väite ei hänen mielestään ole totta. Hän korostaa myös kaikkien maahanmuuttajien syyttämisen rikolliseksi olevan ”erittäin väärin” ja vaatii syyttelyn lopettamista koko esseensä päättävällä eksklamatiivisella lauseella (*Tämä syyttely pitäisi saada loppumaan heti!*).

Esimerkissä 75 irtisanoudutaan yleisessä keskustelussa esiintyvistä ajatuksista, jonka mukaan kehitysmaista tulevat maahanmuuttajat elävät töiden teon sijaan mieluummin sosiaaliuilla. Kirjoittaja tuo ensin esiin ajatusketjun, joka hänen mukaansa ”voisi olla” johtopäätöksenä tehtävänannon ohessa olevaa artikkelia tulkittaessa, mutta kirjoittaja kuitenkin ilmaisee olevansa eri mieltä.

75. Mutta eiväthän nämä ”maahanmuuttajasosiaalipummit” edes tee työtä täällä. Tapahtuuha[n], Väestö liikkeellä - artikkelin (Tiina Kirka[s], Väestö ja kehitys, 2010) kartan mukaan, köyhien maiden työperäinen maahanmuutto lähinnä toisiin köyhiin maihin. Samoin kehittyneissä maissa työvoima liikkuu rikkaiden maiden sisällä. Johtopäätös voisi olla, ettei kehitysmaiden potentiaalinen työvoima tee töitä, jos he voivat elättää itsensä sosiaaliturvalla. **Totuushan ei tietenkään ole** näin mustavalkoinen. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Ihmisarvoa, pyytäisin)

Esimerkissä 75 kirjoittaja irtisanoutuu esitetystä ajatuksesta kieltolauseella (*ei tietenkään ole*). Modaalinen *tietenkään*-sana korostaa kirjoittajan varmuutta vastakkaisen näkemyksen paikkansa pitämättömyydestä. Oman äänen lisäksi tekstiin tuodaan siis myös muita ääniä, mutta niiden edustamasta arvomaailmasta irtisanoudutaan ja ne pyritään osoittamaan epäpäteviksi. Esimerkissä 75 kolmatta osapuolta ei ole nimetty samalla tavalla kuin esimerkeissä 73 (”Vanhukset”) ja esimerkissä 74 (”Suomalaiset”). Näin ollen kirjoittaja irtisanoutuu sellaisista ajatuksista, joihin hän olettaa ainakin osan kuvitelluista lukijoistaan mahdollisesti samaistuvan (Martin ja White 2005: 119).

Edeltävissä esimerkeissä 71–75 on suhtautumisen teorian mukaan kyse kiistämisestä (*deny*), joka on yksi irtisanoutumisen tapa. Toinen tapa taas on vastakohdan esittäminen (*counter*). Tällä tarkoitetaan sitä, kun propositio esitetään korvaavana tai syrjäyttävänä jollekin toiselle propositiolle, joka olisi ollut odotuksenmukainen sen sijaan. (Martin ja White 2005: 118, 120.) Esimerkeissä 76 ja 77 on kyse vastakohdan esittämisestä, ja niissä molemmissa käytetään samanlaista rakennetta.

76. Maahanmuuttajat muuttavat maata, mutta se ei ole pahasta. Suomalaisten on aika alkaa nähdä muut kulttuurit jonakin muuna kuin uhkana, sillä **vaikka ihmisellä olisi eri uskonto, se ei tarkoita** etteivätkö he voisi tulla toimeen. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maahanmuutto on voimavara)

77. **Vaikka monilla on epävarma olo** maahanmuuttajia kohtaan **ei se tarkoita** sitä, etteikö maahanmuuttajista olisi myös jotain hyötyä. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi maahanmuuttokohteena)

Esimerkissä 76 kirjoittaja implikoi olemassa olevan väitteen siitä, että eri uskontojen edustajat eivät voi tulla keskenään toimeen. Hän ilmaisee irtisanoutumista esittämällä vastakohdan *vaikka*-konjunktion ja kieltolauseen (*se ei tarkoita*) avulla. Esimerkin 77 voi tulkita siten, että kirjoittaja kyseenalaistaa mustavalkoisen ajattelutavan. Kirjoittaja on siis sitä

mieltä, että joidenkin ennakkoluuloinen suhtautuminen maahanmuuttajiin ei poissulje maahanmuuttajien mahdollisia positiivisia vaikutuksia yhteiskuntaan. Kirjoittaja esittää vastakohtaisesti, että maahanmuuttajista voi myös olla ”jotain hyötyä”. Esimerkissä 77 vastakohta ilmaistaan *vaikka*-konjunktion ja kieltolauseen (*ei se tarkoita*) avulla esimerkin 76 tavoin.

Myös esimerkissä 78 esitetään vastakohta. Siinä kirjoittaja vaikuttaa ensin suhtautuvan maahanmuuttoon sallivasti, mutta hän esittääkin odotuksenvastaisesti, että se ei ole ratkaisu ongelmiin.

78. Muuttovirtojen merkitys korostuu, kun eri puolilla maailmaa vallitsevat erilaiset olosuhteet. Kaikille ei voida taata kuitenkaan samoja olosuhteita. Tilanteissa, joissa uhkana on ihmisen henki on totta kai sallittava maahanmuutto. **Maahanmuutto ei kuitenkaan ole se ratkaisu** alkuperäisiin ongelmiin. Näitä muuttoliikkeiden aiheuttamia ongelmia pitäisikin ensisijaisesti pyrkiä korjaamaan. Muuttoliike onkin yleensä seurausta ongelmista. Jos kaikkialla olisivat samanlaiset olosuhteet, muuttaminen menettäisi merkityksensä eikä sitä esiintyisi samoissa määrin, mitä nykyään sitä esiintyy. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Muuttovirrat – parempien elinolojen perässä)

Esimerkin kirjoittaja tuo ensin esiin, että maahanmuutto on ”totta kai” sallittavaa, kun on kyse ihmishenkien pelastamisesta. Hän kuitenkin tietyllä tavalla irtisanoutuu tästä ajatuksesta esittämällä vastakohtaisesti, että maahanmuutto ei ratkaise ongelmia, joiden takia ihmiset ovat joutuneet muuttamaan. Näin ollen kirjoittaja vaikuttaa olevan sillä kannalla, että maahanmuuttajien vastaanottamisen sijaan tulisi keskittyä lähtömaan ongelmien ratkaisemiseen.

Esimerkissä 78 on implikoituna myös se, että maahanmuutto on hyväksyttävää ainoastaan hengenvaaran uhatessa, sillä kirjoittaja toteaa, ettei ”Kaikille voida taata – – samoja olosuhteita”. Esseevastauksesta, josta esimerkki 78 on peräisin, vaikuttaa välittyvän tämä ajatus myös muista kohdista: ”Suhtautumiseni muuttovirtaan riippuu täysin siitä, mitkä seikat ovat muuton takana. Luonnonmullistuksille ei kukaan mahda mitään, ja jos ihmiset sen takia joutuvat muuttamaan, niin se on täysin hyväksyttävää.”

Esimerkissä 79 käsitellään Suomessa asuvien ulkomaalaisten suomen kielen taitoa. Kirjoittaja kommentoi tehtävänannon aineistona olevaa mielipidekirjoitusta, jonka on kirjoittanut suomea osaava ulkomaalainen.

79. **Vaikka** Richter onkin opiskellut suomea ja on halukas puhumaan sitä, **kaikki Suomeen tulevat ulkomaalaiset eivät ole**. Suomeen muuttavilla ulkomaalaisilla ei

ole kielen opiskelupakkoa ja Suomessa on ihmisiä, jotka eivät monen vuoden täällä asumisen aikana opiskelleet suomea. Jos olisi selvää, että Suomeen muuttavat ulkomaalaiset opiskelisivat suomea, olisi myös selkeämpää puhua heidän kanssaan sitä. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Suomen kielen asemaa tulisi vahvistaa)

Mielipidekirjoituksen, jota esimerkin 79 kirjoittaja kommentoi, näkökulmana on se, että ulkomaalaiset haluavat opetella ja puhua suomea suomalaisten kanssa. Esimerkin 79 kirjoittaja kuitenkin esittää vastakohdan tälle ajatukselle, sillä hänen mukaansa huolimatta siitä, että mielipidetekstin kirjoittaja on halunnut opiskella suomea ja haluaa puhua sitä, ”kaikki Suomeen tulevat ulkomaalaiset” eivät halua. Esimerkissä 79 käytetään jälleen *vaikka*-konjunktia vastakohdan osoittamiseen. Kirjoittaja esittää vastakohdan perusteluna sille, miksi suomalaiset eivät aina tiedä mitä kieltä ulkomaalaisten kanssa puhuisivat. Esimerkki 79 kertoo kirjoittajan suhtautumisesta maahanmuuttoon ainakin sen, että hän ei pidä itsestään selvänä maahanmuuttajien halua opiskella suomea.

Esimerkissä 80 kirjoittaja kieltää ensin tekevänsä yleistyksiä maahanmuuttajista, minkä jälkeen hän kuitenkin esittää itse yleistyksen. Hän myös virheellisesti samaistaa romanit maahanmuuttajiin.

80. En väitä, että Euroopan-Unionista irtaantumisesta olisi pelkkää haittaa, esimerkiksi maahanmuuttajien tuomat ongelmat saattaisivat vähentyä. **En sano, että** jokainen maahanmuuttaja on samanlainen, **mutta** esimerkiksi huomasin viime kesänä kuinka Helsingin diakonissalaitos Hirundossa erityisesti romanit hakivat ruoka-apua uusilla mersuilla ja BMW:llä ja sotkivat ilman mitään kiitosta, niin että kävi oikein talonmiestä sääliksi. (syksy 2012, tehtävänanto 7, Yksinäinen Suomi?)

Esimerkissä kirjoittaja siis ikään kuin ensin irtisanoutuu propositiosta (”jokainen maahanmuuttaja on samanlainen”) kielteisellä johtolauseella (*en sano*). Irtisanouduttuaan tästä maahanmuuttajista esitetystä yleistyksestä hän kuitenkin esittää *mutta*-lauseella toisen yleistyksen romaneista, jotka hän ilmeisesti lukee maahanmuuttajiin. Kirjoittaja pyrkii ikään kuin puolustamaan ennakkoluuloista suhtautumistaan maahanmuuttajiin irtisanoutumalla ensin yleistyksestä. Esimerkissä 80 käytetty ”En sano, että –, mutta” -rakenne on samantyyppinen kuin ”En ole rasisti, mutta” -rakenne, jota on käsitelty suomalaisen maahanmuuttokeskustelun tutkimuksessa (Lehtonen 2009).

Esimerkissä 80 kirjoittajan ääni on läsnä, sillä siinä on käytetty yksikön ensimmäisen persoonan muotoja (esim. *huomasin*). Kirjoittaja siis kertoo omasta

kokemuksestaan, jota voidaan pitää tietynlaisena retorisenä taktiikkana. Minä-muodon käyttö korostaa kirjoittajan yksilöyyttä, ja kertomalla henkilökohtaisen esimerkin havainnoistaan sosiaalisessa maailmassa kirjoittaja pyrkii perustelemaan argumenttiaan (Pälli 2003: 66). Esimerkissä 80 kirjoittaja implikoi, että maahanmuuttajat tuovat ongelmia, ja tätä ajatusta hän pyrkii perustelemaan kertomallaan kokemuksella, jota hän pitää esimerkkinä maahanmuuttajien tuomista ongelmista. Perelman (1996: 120–121) puhuu argumentoinnista esimerkin avulla, jossa ainutkertaiselle tapahtumalle annetaan yleistyksen johtava, niin sanottu arkkityyppinen arvo.

Aineiston esseeteksteissä omaa tekstiä supistetaan dialogisesti irtisanoutumalla enimmäkseen negatiivisista maahanmuuttokäsityksistä, kuten edeltävistä esimerkeistä voi havaita. Kirjoittajat eivät siis halua sitoutua negatiivisiin yleistyksiin maahanmuuttajista ja tätä suhtautumistaan he osoittavat irtisanoutumisen ilmauksilla. Irtisanoutumista sisältävät tekstit ovat moniäänisiä, koska niissä tuodaan esiin väitteet, joista halutaan irtisanoutua, mutta dialogisesti ne ovat supistavia. Väitteet tuodaan esiin oikeastaan vain, jotta ne voitaisiin kumota. Näin ollen irtisanoutumista ilmaistessaan kirjoittajat konstruoivat tekstilleen oletetun yleisön, joka saattaa edustaa näitä kumottuja positioita.

4.2.2 Oman kannan osoittaminen

Aineiston esseeteksteissä osoitetaan oma kanta monenlaisiin ajatuksiin maahanmuutosta. Esimerkeissä 81 ja 82 molemmissa oma kanta tuodaan esiin *mielestäni*-ilmauksen avulla:

81. **Mielestäni** ihmisten pitäisi muuttaa asenteitaan avoimempaan suuntaan maahanmuuttajia kohtaan. Miksi heidän kotoutumisestaan tehdään niin vaikeaa? (kevät 2012, tehtävänanto 12, Maahanmuuttajat – etu vai ongelma)
82. **Mielestäni** on kuitenkin outoa siirtää vastuuta suomalaisille etteivät maahanmuuttajat opi suomea jos kadullakulkija vastaa englanniksi suomen sijaan esimerkiksi jonkin paikan sijainnista.

Maahanmuutossa kysymyshän on nimenomaan tähän yhteiskuntaan sopeutumisesta johon kuuluu suomalaisiin tapoihin, tottumuksiin ja kulttuuriin tutustuminen sekä eritoten suomalaisten ystävien ja tuttujen saaminen. – – Kuitenkin tutun kanssa on helpompi opetella kuin odottaa että jokainen ohikulkija puhuisi ulkomaalaiselle suomea. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Maassa maan tavalla)

Esimerkit 81 ja 82 ovat peräisin esseevastauksista, jotka molemmat on kirjoitettu samasta tehtävänannosta. Molemmissa esimerkeissä kirjoittajat ilmaisevat oman kantansa maahanmuuttajien kotoutumisesta, ja nimenomaan oman kannan osoittamista korostaa molemmissa väitettä edeltävä *mielestäni*-ilmaus.

Esimerkissä 81 kirjoittaja on sitä mieltä, että ”ihmisten pitäisi muuttaa asenteitaan avoimempaan suuntaan maahanmuuttajia kohtaan”, ja hän myös kysyy, miksi maahanmuuttajien kotouttamista vaikeutetaan. Esimerkissä 82 kirjoittaja on taas hieman vastakkaisella kannalla. Hänen mukaansa maahanmuuttajien suomen kielen oppimisessa ”on – – outoa siirtää vastuuta suomalaisille”. Kirjoittajan näkemys korostuu myös hänen todetessaan, että ”Maahanmuutossa kysymyshän on nimenomaan tähän yhteiskuntaan sopeutumisesta”. Esimerkissä 82 kirjoittaja siis pitää kotoutumista yksinomaan maahanmuuttajan omasta toiminnasta riippuvaisena, kun taas esimerkissä 81 maahanmuuttajien kotoutumisen nähdään olevan kiinni myös muiden asenteista.

Oman kannan osoittamiseen lukeutuvat sellaiset ilmaisut, jotka aktiivisesti rajoittavat dialogisia vaihtoehtoja toisella tavalla kuin irtisanoutumisen ilmaisut, jotka pyrkivät torjumaan tai kumoamaan vastakkaisen position. Näistä tavoista yksi on samaa tai osittain samaa mieltä oleminen (*concur*), mikä tarkoittaa sitä, että kirjoittaja ikään kuin konstruoi tekstiinsä samanmielisen yleisön. Tekstissä käytetään siis sellaisia ilmaisuja, joilla puhuja tai kirjoittaja avoimesti ilmoittaa olevansa samaa mieltä tai omaavansa samat tiedot kuin jokin projisoitu dialoginen keskustelukumppani, joka yleensä on tekstin oletettu lukija. Tämä yksimielisyyys tekstin kirjoittajan ja vastaanottajan välillä syntyy monenlaisista ilmaisuista, joista Martin ja White mainitsevat esimerkiksi sanat *tietenkin* (*of course*), *luonnollisesti* (*naturally*), *kieltämättä* (*admittedly*) ja *varmasti* (*certainly*). (Martin ja White 2005: 121–123.) Omassa aineistossani esiintyy vastaavanlaisia ilmaisuja.

Esimerkissä 83 käytetään oman kannan osoittamisessa *tietysti*-adverbia, joka samaa mieltä olevan yleisön konstruoimisen lisäksi ilmaisee myös kirjoittajan varmuutta esitetystä asiantilasta. Suhtautumisen teoriassa tämän tyypisistä samaa mieltä olemisen ilmauksista puhutaan tarkemmin vahvistamisena (*affirm*) (Martin ja White 2005: 134; ks. myös Mikkonen 2010: Taulukko 4). Kuten aikaisemmin toin esiin, varmuuden ilmaukset kuuluvat episteemisen modaalisuuden piiriin.

83. Maahanmuuttajat ovat ihmisiä, jotka ovat muuttaneet kotimaastaan pakoon sotia tai nälänhätää. Toki heillä on myös muita syitä muuttaa Suomeen. Näitä syitä ovat esimerkiksi parempi työ sekä yksinkertaisesti paremmat elinolot. **Tietysti** osa heistä

tulee valitettavasti vain käyttääkseen systeemiä hyväksi eli toisinsanoen elääkseen meidän kustannuksella, meidän verorahoilla. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi maahanmuuttokohteena)

Esimerkissä 83 kirjoittaja ilmaisee *tietysti*-adverbia käyttämällä varmuutta siitä, että osa maahanmuuttajista on muuttanut Suomeen ”käyttääkseen hyväksi systeemiä”. Episteemisten ilmausten jatkumolla (VISK § 1556) *tietysti*-adverbi asettuu toiseen ääripäähän eli sillä ilmaistaan, että asia on varma. Osoittamalla olevansa ehdottoman varma siitä, että osa maahanmuuttajista muuttaa Suomeen elääkseen sosiaaliturvalla kirjoittaja konstruoi tekstiinsä yleisön, joka on asiasta samaa mieltä. Tämä kertoo kirjoittajan suhtautumisesta maahanmuuttoon ainakin sen, että hän olettaa osan maahanmuuttajista itsestäänselvästi elävän omasta tahdostaan sosiaalityillä. Kirjoittaja ei myöskään näe tarpeelliseksi perustella väitettään sen enempää, vaan tekstiin konstruoidun lukijan oletetaan olevan asiasta samaa mieltä.

Selkeä varmuuden ilmaisin on myös modaalinen adverbi *varmasti*, jota aineistossa esiintyy runsaasti. Esimerkissä 84 kirjoittaja tuo *varmasti*-adverbin avulla esiin olennaisen väitteensä, jonka voidaan ajatella olevan yksi tekstin pääväitteistä:

84. Rasismi ei ainakaan edistä maahanmuuttajien oloja uudessa maassa. Tästä löytyykin **varmasti** yksi selitys siihen, miksi maahanmuuttajat muuttavat maata niin hyvässä kuin pahassa. Uudessa maassa, jossa itseä ei toivoteta tervetulleeksi tuntuu väistämättäkin epämukavalta. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Suomi tarvitsee maahanmuuttajia)

Esimerkin kirjoittaja sanoo maahanmuuttajien muuttavan maata ”niin hyvässä kuin pahassa”, ja yksi varma selitys tälle on hänen mukaansa rasismi. Kirjoittaja pyrkii toisin sanoen ilmaisemaan, että maahanmuuton mahdolliset negatiiviset vaikutukset johtuvat siitä, että maahanmuuttajat joutuvat kohtaamaan rasismia. Myös esimerkissä 84 konstruoidaan varmuuden ilmaisulla tekstiin samanmielinen yleisö, jonka oletetaan jakavan kirjoittajan käsitys rasismin vaikutuksesta maahanmuuttajien käyttäytymiseen.

Myös esimerkissä 85 kirjoittaja osoittaa varmuutta omista ajatuksistaan:

85. **On selvää**, että Suomeen vasta muuttanut ei tiedä maamme tapoja, kieltä ja kulttuuria. Voimme kuitenkin auttaa sopeutumisessa, mutta **luonnollisesti** on myös maahanmuuttajan yritettävä edistää omaa sopeutumistaan. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Muutamasta minuutista)

Esimerkki alkaa ensinnäkin johtolauseella *on selvää*, mikä luo samanmielisen lukijaposition. Kirjoittajan mukaan selvää on se, että ”Suomeen vasta muuttanut ei tiedä maamme tapoja, kieltä ja kulttuuria”. Näin ollen kirjoittaja suhtautuu ymmärtäväisesti siihen, että maahanmuuttajien kotoutuminen vie aikaa. *Mutta*-lauseessa kirjoittaja kuitenkin asettaa itsestään selväksi myös maahanmuuttajan oman vastuun sopeutumisessa käyttämällä *luonnollisesti*-adverbia. Esimerkissä 85 kirjoittaja siis ilmaisee oman kantansa kahdesta asiasta, joita hän pitää varmoina ja joihin hän olettaa lukijan yhtyvän: vasta muuttanut maahanmuuttaja ei tunne tapoja, kieltä ja kulttuuria sekä maahanmuuttajan täytyy itse yrittää edistää sopeutumistaan.

Kannattaminen (*endorse*) on oman kannan osoittamisen toinen osa-alue. Kannattamisessa kirjoittaja tuo tekstiinsä ulkopuolisen lähteen esittämän proposition, jonka hän jollain keinolla ilmaisee olevan ehdottoman vakuuttava. Kannattaminen tapahtuu referoinnin keinoilla kuten lähteiden ilmaiseminen, mutta erona näiden kahden välillä on se, että kannattamisessa kirjoittaja ikään kuin ottaa vastuun esitetystä propositiosta tai vähintäänkin jakaa vastuun siteeratun lähteen kanssa osoittamalla proposition vakuuttavuuden olevan ennalta oletettu. Koska kirjoittaja määrittää subjektiivisesti esitetyn proposition ehdottoman vakuuttavaksi, sulkee hän samalla pois muut tulkintavaihtoehdot. Näin ollen kannattaminen on dialogisesti supistavaa ja asettaa lukijan arvopositioon, jota teksti siinä kohdassa edustaa. Martinin ja Whiten mukaan kannattamista ilmaistaan tiettytyyppisillä verbeillä, kuten *näyttää* (*show*), *todistaa* (*prove*) ja *osoittaa* (*demonstrate*). (Martin ja White 2005: 126–127.) Nämä verbit ovat faktiivisia eli niiden lausetäydennys esitetään totena (VISK § 1561). Koska sekä kannattamisessa että lähteiden ilmaisemisessa on kyse referoinnista, raja näiden kahden alasysteemin välillä on ajoittain häilyvä.

Esimerkissä 86 voitaisiin tulkita olevan kannattamisen ilmaus, vaikka siinä ei käytetäkään faktiivista verbiä. Siinä kuitenkin ilmaistaan, että esitetty propositio on totta. Kirjoittaja kommentoi tehtävänannon aineiston nettikeskustelukommenttia:

86. Kohta kolme **alkaa todella hyvällä mielipiteellä. On totta, että** pitäisi ensin saada oman maan ongelmat kuntoon. Ennen kuin alkaa ottaa muita ihmisiä tänne asumaan. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Vihapuheen käyttö yhteiskunnassa)

Esimerkissä 86 kirjoittaja kannattaa nettikeskustelukommentissa ilmaistua propositiota arvioimalla esitetyn mielipiteen olevan ”todella hyvä”. Kirjoittaja ei tee keskustelukommentista suoraa lainausta, vaan esittää kannattamansa mielipiteen

seuraavassa virkkeessä, jonka hän aloittaa johtoilmallisella *on totta*. Tämä korostaa edelleen kirjoittajan vahvaa kannattamista. Ajatus, jota kirjoittaja esimerkissä 86 kannattaa, on se, että ”pitäisi ensin saada oman maan ongelmat kuntoon” ennen kuin maahanmuuttajia voidaan ottaa vastaan. Kirjoittaja siis sitoutuu ajatukseen, joka asettaa ”oman maan” kansalaiset etuoikeutettuun asemaan suhteessa maahanmuuttajiin. Vaikka esimerkin 86 kirjoittaja ilmaisee myöhemmin tekstissään olevansa muilta osin eri mieltä referoimansa kommentoijan kanssa, hän kuitenkin sitoutuu vahvasti tähän kyseiseen kommentissa esitettyyn propositioon.

Esimerkissä 87 kirjoittaja osoittaa ensin olevansa samaa mieltä tehtävänannon aineiston mielipidekirjoituksen kanssa, minkä jälkeen hän tuo esiin vastakohtaisen näkemyksen:

87. **On totta, että** kieltä oppii vain sitä käyttämällä, eikä ”vain kielikurssilla”, kuten Richter toteaa, **mutta** vastuu oppimisesta ja yhteisöön kuulumisesta jakautuu kuitenkin molemmille: niin maahanmuuttajille kuin meille suomalaisillekin. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Millä kielellä pitää puhua – ja miksi?)

Inka Mikkosen tutkimuksen lukiolaisten mielipidekirjoituksista koostuvassa aineistossa esiintyy esimerkin 87 kaltaisia *on totta – mutta* -rakenteita. Kuten Mikkonen toteaa, tällaisessa rakenteessa on kaksi eri sitoutumisen systeemiin kuuluvaa tapaa, sekä myöntäminen (*concede*) että vastakohdan esittäminen. (Mikkonen 2010: 160–161.) Myöntäminen kuuluu suhtautumisen teoriassa samaa mieltä olemiseen (Martin ja White 2005: 134; Mikkonen 2010: Taulukko 4). Samaa mieltä oleminen ja edellä käsitelty kannattaminen (ks. esimerkki 86) ovat lähellä toisiaan, enkä pidä niiden välistä eroa ainakaan tässä kohtaa merkityksellisenä. Joka tapauksessa esimerkissä 87 on kyse samaa mieltä olemiseen kuuluvasta myöntämisestä, joka tuodaan esiin *on totta* -johtoilmauksella.

On totta – mutta -rakenteella kirjoittaja voi tuoda esiin erilaisia näkemyksiä rinnakkain. Mikkosen aineistossa kyseistä rakennetta käytetään ottamaan kantaa pohjatekstin kirjoittajan näkemyksiin ja *mutta*-konjunktion avulla halutaan useimmiten korvata pohjatekstissä esitetty näkemys jollakin toisella. (Mikkonen 2010: 161.) Esimerkissä 87 *on totta* -ilmauksella myönnetään ensin pohjatekstin kirjoittajan olevan oikeassa siinä, että maahanmuuttajat oppivat kieltä puhumalla eivätkä pelkästään kielikursseja käymällä. *Mutta*-konjunktion avulla taas tuodaan esiin vastakohtainen näkemys: vastuussa kielen oppimisesta ja

kotoutumisesta ovat sekä maahanmuuttajat itse että ”me suomalaiset”. Esimerkissä 87 kirjoittaja siis esittää, että vaikka maahanmuuttajien suomen kielen oppimisessa onkin tärkeää keskusteleminen suomalaisten kanssa suomeksi, ovat maahanmuuttajat siitä myös itse vastuussa. Kirjoittaja ikään kuin pyrkii vähentämään suomalaisten vastuuta, mikä ilmenee myös esseevastauksen muissa kohdissa (”Kaikki ei siis ole pelkästään suomalaisen vastuulla.”).

Tekstissä voi osoittaa oman kantansa myös sellaisilla rakenteilla, joissa kirjoittajan ääni on selvästi näkyvillä. Tällaisissa tapauksissa kirjoittajaääni siis vahvasti korostaa esitetyn proposition vakuuttavuutta ja tekee samalla subjektiivisen roolinsa silmiinpistävämmäksi. Martin ja White käyttävät tämän tyyppisistä tapauksista englanninkielistä termiä *pronounce*, joka kääntyy esimerkiksi julistamiseksi.³ Tällainen hyvin korostunut oman kannan osoittaminen implikoi jonkin olemassa olevan vastustuksen läsnäoloa, jota vastaan kirjoittaja asettaa itsensä. Kirjoittaja siis ikään kuin pienentää tämän oletetun dialogisen vasta-argumentin tilaa tekstissään osoittamalla vahvaa sitoutumista omaan näkemykseensä. (Martin ja White 2005: 127–128.)

Esimerkissä 88 kirjoittaja ilmaisee kantansa hyvin selkeästi esimerkin aloittavalla johtolauseella:

88. **Fakta on se**, että Suomi tarvitsee ulkomailta saapuvaa työvoimaa, sillä suuret ikäluokat ovat eläkeiän partaalla ja yhteiskunta tarvitsee työvoimaa avointen työpaikkojen täyttämiseen. (syksy 2012, tehtävänanto 11, Onko tämä nyt sitä vihapuhetta?)

Esimerkin aloittavassa johtolauseessa (*fakta on se*) tuodaan esiin kirjoittajan näkemys esitettävään proposition: se on kirjoittajan mukaan tosiasia. Näin ollen kirjoittaja sitoutuu hyvin vahvasti tähän proposition, joka on se, että Suomeen tarvitaan maahanmuuttajia työvoimaksi. Miksi kirjoittaja kokee tarpeelliseksi esittää näkemyksensä varustettuna näin vahvasti muita vaihtoehtoja poissulkevalla johtolauseella? Tähän antaa osviittaa tekstikonteksti, josta esimerkkikatkelma on peräisin.

Esimerkki 88 on peräisin tekstikappaleesta, jossa kirjoittaja pyrkii kumoamaan rasisia stereotypioita: ”Usein rasismi poikii stereotypioista, yleistyksistä seuranneista uskomuksista, jotka harvoin pitävät oikeasti paikkaansa. Eihän kaikki romanialaiset ole oikeasti autovarkaita eivätkä kaikki ruotsalaiset miehet ole homoseksuaaleja. Ei Somaliastakaan

³ Inka Mikkonen käyttää *pronounce*-termistä käännöstä oman käsityksen lausuminen. Se on kuitenkin käännöksenä hämäävä, koska se on hyvin lähellä oman kannan osoittamista (*proclaim*), johon nämä julistamisen ilmaisut kuuluvat. (Ks. Mikkonen 2010: Taulukko 4.)

Suomeen muuttavat ihmiset muuta tänne elämään sossun luukulta tai levittämään omaa uskontoansa, vaan pakoon oman kotimaansa sotaisia oloja eivätkä virolaiset tai venäläiset tule tänne viemään suomalaisten naisia tai haastamaan riitaa, vaan tekemään töitä. Fakta on se, että – –.” Kumotessaan stereotyyppisiä yleistyksiä kirjoittaja ikään kuin tukahduttaa implikoituja toisia ääniä, jotka näitä stereotypioita edustavat. Tuomalla oma kantansa esiin toteamalla sen olevan ”fakta” kirjoittaja pienentää entisestään näiden implikoitujen vastaäänien tilaa tekstissään.

Koska äidinkielen ylioppilasesseille on tyypillistä mielipiteellisyys, kuten aikaisemmin toin esiin, on niissä luonnollisesti oman kannan osoittamista, joka on dialogisesti supistavaa. Edeltävistä esimerkeistä käy ilmi, että tekstien suhtautuminen maahanmuuttoon oman kannan osoittamisen kautta näyttäytyy sekä positiivisena että negatiivisena. Osoittamalla oman kantansa esimerkiksi varmuuden ilmaisuilla kirjoittajat eivät anna tilaa muille tulkintavaihtoehdoille ja olettavat myös lukijan olevan väitteestä samaa mieltä. Näin ollen äidinkielen ylioppilasesseille konstruoidaan maahanmuuttoon sekä positiivisesti että negatiivisesti suhtautuva yleisö (usein myös saman esseetekstin sisällä).

4.3 ”Me suomalaiset” ylioppilasesseiden maahanmuuttodiskurssissa

Kun tekstissä ilmaistaan asenteita, tekstin kirjoittaja kutsuu lukijan jakamaan nämä asenteet ja tekstiin muodostuu eräänlainen ideaalilukija (Martin & White 2005: 95). Ylioppilasesseet lukevat todellisuudessa ainoastaan äidinkielen opettaja ja sensori, mutta aineiston teksteistä voi huomata, että ne on suunnattu erilaisille lukijakunnille, esimerkiksi ikään kuin kaikille suomalaisille. Aineistossa esiintyy runsaasti esimerkkejä *me*-pronominin yhdistämisestä suomalaisiin (esim. ”**Meidän suomalaisten** on siis myös oltava sinnikkäitä”). Ylioppilasesseiden kirjoittajat vaikuttavat siis maahanmuuttoaihetta käsitelleessään muodostavan tekstilleen tietyn yleisön, ”meidät suomalaiset”, joihin *me*-pronominia käyttämällä sisällyttävät myös itsensä.

Kirjoittaja voi kohdentaa argumentointinsa universaaliyleisölle, jolla tarkoitetaan yleistä joukkoa, tai erityisyleisölle, joka voi olla esimerkiksi jokin tietty sosiaalinen ryhmä. *Me*-pronominilla voidaan viitata sekä erityisyleisöön että eksplisiittiseen universaaliyleisöön. (Mikkonen 2010: 57, 115; Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1971: 30–34.) Kun aineiston teksteissä *me*-pronomini yhdistetään suomalaisiin, konstruoidaan tekstiin suomalaisista koostuva erityisyleisö. Tällaisessa käytössä *me*-muoto ei siis ainoastaan konstruoi teks-

tin sisäistekijää osaksi jotakin joukkoa, vaan myös tekstin sisäislukijan. Me-muodolla voidaan sulkea samaan piiriin puhujan ja kuulijan lisäksi ihmiset yleensä (Yli-Vakkuri 1986: 101), vaikkakin ”meistä suomalaisista” puhuminen ei viittaakaan universaalisti kaikkiin ihmisiin. Pekka Pälli (2003: 99) kuvailee väitöskirjassaan, joka käsittelee sosiaalisia ryhmiä ja ryhmäsuhteita diskurssissa, me-muodon käyttöä seuraavasti: ” – – *me* rakentaa yksilön sanomisia, mielipiteitä, mieltymyksiä jne. ryhmän ominaisuuksiksi. *Me* on muidenkin kuin omasta puolesta puhumista.” Ryhmään kuulumisella on siis tekstissä retorinen tarkoitus (Pälli 2003: 177).

Esimerkissä 89 puhutaan ”meistä suomalaisista”. Tekstin oletetuksi yleisöksi voidaan näin ollen ajatella kaikki suomalaiset, joihin kirjoittaja itsekin ilmaisee kuuluvansa *me*-pronominia käyttämällä:

89. Unohdamme usein, että myös **me suomalaiset** olemme maahanmuuttajia. Yhä useampi suomalainen muuttaa ulkomaille opiskelemaan ja usein jää sille tielle. Nykyään on myöskin tavallista muuttaa lämpimään maahan nauttimaan eläkeiästä. **Meidän** pitäisi siis muistaa, että myös **me suomalaiset** levitämme omaa kulttuuriamme ympäri maailmaa. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Kansainvälistyvä Eurooppa)

Esimerkin 89 lopussa kirjoittaja ohjeistaa, että olisi syytä muistaa myös suomalaisten tuovan muihin maihin muuttaessaan omaa kulttuuriaan. Tekstin sisäistekijä ei kuitenkaan kohdistaa ohjetta ainoastaan sisäislukijalle, vaan *me*-pronominin avulla lukeutuu itse samaan joukkoon, jonka olisi syytä muistaa. Esimerkin alussa ilmaistaan, että ”myös me suomalaiset olemme maahanmuuttajia”, mikä kertoo kirjoittajan asennoitumisesta maahanmuuttoon. Lukeutumalla itse ”meihin suomalaisiin” kirjoittaja kutsuu lukijan jakamaan ilmaisemansa ajatuksen.

Kuten esimerkissä 89, myös esimerkissä 90 annetaan ohjeita me-retoriikkaa käyttäen:

90. Ensi kerralla maahanmuuttajan **kohdatessamme voimme mekin** tapojemme vastaisesti olla sosiaalisia ja ystävällisiä, puhua hänelle suomea ja kutsua vaikka eksoottiselle hiihtoretkelle, tai edes tervehtiä rappukäytävässä kohdatessa. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Sopeutumiseen tarvitaan kaksi osapuolta)

Esimerkissä 90 kirjoittaja viittaa me-muodolla suomalaisiin ja myös itseensä. Tässä tapauksessa me on niin sanotusti luonnollistunut tekstiin, mikä tarkoittaa sitä, että ryhmä, johon

me-pronominilla viitataan, voidaan päätellä esimerkiksi tekstin aihepiirin perusteella (Pälli 2003: 118). Helasvuon (2008: 188) mukaan monikon ensimmäisen persoonan muotoja käytettäessä puhuja yleensä aina sisältyy viittaussuhteen alaan ja se, keitä muita viittaukseen sisältyy, on pääteltävä kontekstuaalisesti. Esimerkin 90 kohdalla ei *me*-pronominin viittauskohteen päättelemisessä ole vaikeuksia, etenkin jos tarkastellaan koko tekstiä, josta esimerkki on peräisin.

Esimerkissä 90 kirjoittaja antaa ohjeita maahanmuuttajan kohtaamiseen, mutta sen sijaan että osoittaisi ohjeensa suoraan suomalaisille, hän ohjeistaa monikon ensimmäisessä persoonassa. Tällä kirjoittaja ikään kuin varovasti houkuttelee oletettua (suomalaista) lukijayleisöään noudattamaan ohjetta. Varovaista sävyä korostaa myös konditionaalimuodon (*voisimme*) käyttö modaaliverbissä. Tämän tyyppinen velvoittaminen, jossa käytetään modaalista ilmausta, luokitellaan suhtautumisen teoriassa harkitsemisen ilmaisuksi, sillä se ei ole sävyltään niinkään lukijaa käskevä, vaan lukijalla on ikään kuin vaihtoehto olla suostumatta velvoitteeseen (Martin ja White 2005: 111, ks. myös Mikkonen 2010: 69). Esimerkissä 90 kirjoittaja velvoittaa kohtelevaan maahanmuuttajia ystävällisesti, mikä kertoo positiivisesta suhtautumisesta maahanmuuttoaiheeseen.

Myös esimerkissä 91 puhutaan ”meistä suomalaisista”. Esimerkissä kirjoittaja toteaa, että pakolaisten mukanaan tuomat uskonnot ja kulttuurit ”herättävät epävarmuutta meissä suomalaisissa”.

91. Viime aikoina lisääntynyt maahanmuuttokriittisyys voi olla seurausta kasvavista pakolaisvirroista, jotka tuovat mukanaan uusia uskontoja ja kulttuureja, jotka puolestaan herättävät epävarmuutta **meissä suomalaisissa**. Maahanmuuttajien joukossa saattaa olla henkilöitä, joilla on suhteita terroristiryhmittymiin, mutta itse pidän kuitenkin suurempana uhkana Internetiä. (kevät 2012, tehtävänanto 7, Essee S14)

Esimerkissä 91 tekstiin konstruoiduksi lukijaksi voidaan jälleen ajatella kaikki suomalaiset, joihin kirjoittaja lukeutuu käyttämällä *me*-pronominia. Koska kirjoittaja käyttää *me*-retoriikkaa suomalaisten kokemasta epävarmuudesta puhuessaan, voisi kuvitella hänen samaistuvan tähän tunteeseen.

Esimerkissä 91 on kuitenkin kiinnostavaa se, että kirjoittaja *me*-pronominin käytöstä huolimatta tietyllä tavalla irtisanoutuu tästä maahanmuuttajien aiheuttamasta epävarmuuden tunteesta, sillä esimerkin lopussa hän ilmaisee *mutta*-lauseella pitävänsä inter-

netiä suurempana uhkana terrorismin kannalta. ”Meidän suomalaisten” epävarmuudesta puhuessaan kirjoittaja konstruoi sitä, mitä hän ajattelee kyseisen ryhmän (johon itsekin lukeutuu) kokevan eli hän tavallaan referoi ryhmän yhtenäistä asennetta (ks. Pälli 2003: 105–106). Ilmaisemalla kuuluvansa suomalaisten ryhmään ja huomioimalla epävarmuuden, jota tämä ryhmä kollektiivisesti hänen mukaansa tuntee, kirjoittaja ikään kuin varmistaa asemansa ennen kuin tuo esiin oman näkemyksensä aiheesta. Käyttämällä *itse*-sanaa oman mielipiteensä esilletuomisessa kirjoittaja korostaa irtautumistaan suomalaisten ryhmästä (vertaa Pälli 2003: 179). Esimerkissä 91 kirjoittaja ei siis vaikuta itse sitoutuvan ajatukseen maahanmuuttajista uhkana, mutta hän tiedostaa tämän ajattelutavan olemassaolon suomalaisten joukossa.

Me-retoriikan avulla kirjoittaja voi myös esittää kritiikkiä ikään kuin lieventäen, sillä lukeutumalla itse kritisoitavien joukkoon, ei kritiikki kohdistu lukijaan niin hyökkäävästi.

92. Terrorismin pelko on saanut **meidät suomalaisetkin** näkemään vaaroja siellä, missä niitä ei ole. Esimerkiksi ruuhkabussissa istuva hermostunut raskasta laukkuja kantava maahanmuuttajataustainen mies ei luultavasti ole itsemurhapommittaja, vaikka hän täyttääkin kaikki median itsemurhapommittajalle asettamat kriteerit. (kevät 2012, tehtävänanto 7, Essee S41)
93. Todennäköisintä on, että ennakkoluulot muita kansalaisuuksia kohtaan ovat juurtuneet syvemmälle suomalaisuuteen kuin **haluaisimme** myöntää. **Oletamme** maahanmuuttajien oppivan suomalaisen yhteiskunnan normit, **emme** **huomaa olevamme** itse suurin kompastuskivi heidän integraatiolleen. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Kahden kauppaa kahdelta kantilta)

Esimerkissä 92 kirjoittaja kritisoi suomalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan. Kirjoittaja esittää, että ”me suomalaiset” pelkäämme turhaan maahanmuuttajien olevan terroristeja. Sen sijaan, että kirjoittaja syyttäisi pelkästään suomalaisia turhista ennakkoluuloista, hän lukeutuu itse samaan joukkoon *me*-pronominia käyttäen. Esimerkissä 93 monikon ensimmäisessä persoonassa on implikoituna ”me suomalaiset”, vaikka suoraan näin ei sanotakaan. Esimerkissä 93 on siis jälleen kyse luonnollistuneesta me-muodosta (ks. esimerkki 90). Myös esimerkissä 93 kritisoidaan suomalaisia ennakkoluuloisuudesta sekä maahanmuuttajien kotoutumisen vaikeuttamisesta me-retoriikkaa käyttäen.

Joissain tapauksissa aineiston teksteissä monikon ensimmäistä persoonaa ei

käytetä viittamaan pelkästään ”meihin suomalaisiin”. Esimerkissä 94, joka on esseevastauksen lopetuksesta, me-retoriikkaa on käytetty runsaasti:

94. Uskon vanhemman sukupolven ajattelevan maahanmuutosta eritavalla, mitä 1900-luvun loppupuolella syntynyt sukupolvi heistä ajattelee. Tähän vaikuttaa selkeästi se, että **me olemme** enemmän maahanmuuttajien kanssa yhteistyössä. He ovat pääsääntöisesti nuoria, **kuten mekin** tällähetkellä, joten **opiskelemme** heidän kanssaan samoissa työympäristöissä sekä **luomme** parempaa tulevaisuutta samoilla päämäärillä.

Olemme yhtä kansaa, ei **meitä** erotella. Jokaisen panosta tarvitaan eri tilanteissa. Monikansalaisuuden myötä **meiltä** löytyy alamme huippuja joka asiaan, kukapa ei haluaisi asioiden olevan näinkin hyvin? Puhalletaan kaikki samaan hiileen ja mennään kohti parempaa tulevaisuutta. Muutos on hyväksi. (syksy 2011, tehtävänanto 7, Maan muuttaja vai maassa muuttuja)

Esimerkissä 94 meistä puhuttaessa on viittauskohteena ensin ”1900-luvun loppupuolella syntynyt sukupolvi”. Kirjoittaja tuo itsensä osaksi nuorten joukkoa, jonka hän ilmaisee suhtautuvan maahanmuuttoon positiivisemmin kuin ”vanhemman sukupolven”. Esimerkissä 94 meidän joukkoon lukeutuvat kirjoittajan lisäksi ensin nuoret suomalaiset, joiden yhteistyötä maahanmuuttajien kanssa kirjoittaja korostaa. Joukko, johon *me*-pronominilla viitataan, muuttuu kuitenkin seuraavassa kappaleessa. Kirjoittaja toteaa esseensä lopetuskappaleen alussa, että ”**Olemme** yhtä kansaa, ei **meitä** erotella.” Tässä kohtaa *me*-muodon viittauskohde laajenee suomalaisista nuorista koko kansakuntaan. Näin ollen esimerkissä 94 puhutaan jälleen ”meistä suomalaisista”, mutta suomalaisten joukkoon kirjoittaja sisällyttää sekä itsensä että kontekstin perusteella myös maahanmuuttajat. Seuraavassa virkkeessä voidaan ajatella *me*-pronominin (”Monikansalaisuuden myötä **meiltä** löytyy alamme huippuja –.”) myös viittaavan Suomen kansaan, johon lukeutuvat maahanmuuttajat, toisin kuin edeltävissä esimerkeissä. Esimerkki 94 tuo esiin suhtautumista maahanmuuttajiin samanvertaisina suomalaisina.

Myös esimerkissä 95 käytetty *me*-retoriikka poikkeaa ”me suomalaiset” -retoriikasta. Siinä meihin lukeutuvat kaikki:

95. **Jokaista meistä** tulisi kohdella tasa-arvoisesti lähtömaasta tai yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Koulutetuita ja kouluttamattomia tulisi kohdella samoin, ja köyhillä tulisi olla samat arvot kuin rikkaillakin. (kevät 2012, tehtävänanto 10, Väestö vailla vaurautta ja viisautta)

Esimerkissä kirjoittaja puhuu tasa-arvoisen kohtelun puolesta ja käyttää me-retoriikkaa vahvistamaan ihmisten samanarvoisuutta. Vaikka esimerkissä 95 ei varsinaisesti puhutakaan maahanmuutosta, on siinä kiinnostavaa se, että me-retoriikka ei käytetä ”meidän suomalais-ten” ja maahanmuuttajien erottamiseen toisistaan, vaan nimenomaan ihmisten yhtenäisyyden korostamiseen ”lähtömaasta tai yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta”. Kun koko ihmiskuntaan viitataan *me*-pronominilla, kertoo se siitä, että kategorisaatio ei ole niin tiukkaa ja yhteenkuuluvana kokonaisuutena voidaan nähdä hyvin laajakin joukko (Pälli 2003: 104). Näin ollen esimerkissä 95 ei ”meistä” puhumalla poissuljeta maahanmuuttajia samalla tavalla kuin ”meistä suomalaisista” puhuttaessa saatetaan tehdä.

Kuten aikaisemmista esimerkeistä on käynyt ilmi, aineistosta löytyy runsaasti esimerkkejä, joissa *me*-pronominilla viitataan ”meihin suomalaisiin”. Suurimmassa osassa tekstejä, joissa tämän tyyppistä retoriikkaa käytetään, näyttäytyy suhtautuminen maahanmuuttoon positiivisena. Me-retoriikkaa käytetään esimerkiksi kritisoimaan suomalaisten ennakkoluuloja tai ohjeistamaan, kuinka maahanmuuttajia kohtaan tulisi käyttäytyä. Näin ollen kirjoittaja voi irtisanoutua ryhmästä silloin, kun ei koe voivansa sitoutua sen toimintaan tai ajatuksiin (Pälli 2003: 186). *Me*-pronominin yhdistäminen suomalaisiin nimenomaan maahanmuuttokeskustelussa luo kuitenkin myös kahtiajakoa: maahanmuuttajat eivät yleensä lukeudu ”meihin suomalaisiin”. Aineistosta löytyy esimerkki, jossa tämä kahtiajako (joskin varsin kärjistetty) on otettu huomioon.

96. Erika Richterin mielipidekirjoituksesta huomaa, miten hän on kyllästynyt suomalaisten asenneongelmaan. ”Saisinko puhua suomea teidän suomalaisten kanssa?” on hän tekstinsä otsikoinut. Kysymysmuoto ja ”teidän suomalaisten” kertoo niin hyvin suomalaisten asenteista: **”ME suomalaiset ja te alempiarvoiset ulkomaalaiset”**. (kevät 2012, tehtävänanto 12, Se on asenteesta kiinni)

Esimerkki 96 on peräisin esseevastauksesta, jossa kirjoittaja kritisoi (usein me-retoriikkaa käyttäen) suomalaisia ennakkoluuloisesta suhtautumisesta maahanmuuttajiin. Esimerkissä 96 hän tuo esiin kahtiajaon, jonka ”meistä suomalaisista” puhuminen maahanmuuttokeskustelussa voi aiheuttaa.

Kirjoittaja käyttää esimerkissä 96 kahtiajaon esiintuomisessa lainausmerkkejä, mikä korostaa sitä, että hän ei esitä omia ajatuksiaan, vaan asettuu suomalaiset-ryhmän ulkopuolelle. Tällaisen lainausmerkkien käytön tarkoitus on merkata osa tekstiä ei-omaksi eli

jonkun toisen, nimeämättömän tahon ääneksi (Kalliokoski 2005b: 246–247). Vaikka esimerkin 96 kirjottaja puhuukin esseetekstissään muuten ”meistä suomalaisista”, tässä kohdassa hän ei sisällytä itseään suomalaisten ryhmään. Pällin (2003: 126) mukaan ryhmästä irtisanoutuminen voi olla osittaista eli joihinkin ryhmän edustamiin piirteisiin sitoudutaan ja joihinkin ei. Näin ollen ei siis ole kummallista, että aineiston esseeteksteissä kirjoittajat välillä sisällyttävät itsensä ”meihin suomalaisiin” ja välillä eivät. Esimerkissä 96 kirjoittaja ei sitoudu asenteelliseen me–te-kahtiajakoon, mitä hän kokee suomalaisten korostavan maahanmuuttokeskustelussa.

Käsittelen vielä lopuksi esimerkkiä, jossa ei käytetä me-retoriikkaa, vaan lukijaa puhutellaan yksikön toisen persoonan muotoja käyttäen. Tällöin tekstin kirjoittaja asettuu ikään kuin ohjeistajan rooliin, ja ohje tuntuu suuremmalta kuin monikon ensimmäistä persoonaa käytettäessä. Esimerkki 97 on samasta esseetekstistä kuin edellinen esimerkki. Esimerkin 97 lopussa puhutaan suomalaisista, mutta ilman *me*-pronominia, jolloin kirjoittaja ei sisällytä itseään suomalaisten joukkoon, joka kohtelee hänen mukaansa ulkomaalaisia alempiarvoisesti. Esimerkin 97 kohdalla kirjoittaja siis jälleen asettuu suomalaisten joukon ulkopuolelle ja kyseenalaistaa heidän toimintansa.

97. Voit ajatella asiaa omalle kohdallesi, kuten usein neuvotaan tekemään. Jos muuttaisit vieraaseen maahan, toivoisit varmaan, että sinut otettaisiin positiivisesti vastaan ja kohdeltaisiin niin kuin kaikkia muitakin. Ajattele, jos joutuisit kokemaan syrjintää, ja ainoa työ korkeasta koulutuksestasi huolimatta olisi alipalkattua jämätyötä. Itse ainakin olisin loukkaantunut. Miksi siis suomalaiset kohtelevat alempiarvoisesti ulkomaalaisia? (kevät 2012, tehtävänanto 12, Se on asenteesta kiinni)

Ensinnäkin esimerkissä 97 kehoitetaan lukijaa samaistumaan maahanmuuttajan asemaan. Tekstissä käytetään modaalista verbiä *voida* yksikön toisessa persoonassa (*voit ajatella*). Tässä tapauksessa on kyse velvoitteesta, jossa modaalisella ilmauksella on annettu lukijalle tilaa valita, suostuuko hän kirjoittajan velvoitteeseen vai ei. Tällainen velvoite luokitellaan suhtautumisen teoriassa harkitsemisen ilmaisuksi, sillä se jättää valinnanvaraa toisin kuin esimerkiksi suora imperatiivi (Martin ja White 2005: 110–111, ks. myös Mikkonen 2010: 69). Seuraavassa virkkeessä kirjoittaja asettaa lukijan hypoteettiseen tilanteeseen ikään kuin maahanmuuttajan asemaan: ”Jos muuttaisit – – toivoisit varmaan, että sinut otettaisiin – –.” Tässäkin kohdassa ilmaistaan harkitsemista, sillä kirjoittaja käyttää konditionaalia sekä epävarmuutta ilmaisevaa adverbia *varmaan*. Näin ollen esimerkissä 97 pyritään jossain määrin

pehmentämään esitettyä ajatusta harkitsemisen ilmaisuilla.

Kirjoittaja kuitenkin siirtyy esimerkissä 97 jyrkempään ohjeistamiseen, sillä lukijalle annetaan suora käsky imperatiivimuotoisella *ajatella*-verbillä (*ajattele*). Imperatiivi on yksiaäninen, sillä se ei jätä vaihtoehtoja muulle toiminnalle (Martin ja White 2005: 111). Käskyksi tarkoitettulla direktiivillä kirjoittaja, joka on käskijän roolissa, luo itselleen auktoriteettista asemaa suhteessa lukijaan, jota käsketään (Idema 1997: 74–75). Näin ollen kirjoittaja osoittaa vahvempaa sitoutumista esittämäänsä ajatukseen ja tuo myös vahvemmin esiin suhtautumistaan. Koko esseeteksissä, josta edeltävät esimerkkikatkelmat ovat peräisin, on vahvasti esillä ajatus, että maahanmuuttajia on kohdeltava tasavertaisesti valtaväestön kanssa ja että ihmisillä yleensä olisi tässä suhteessa parannettavaa. Ohjeistamalla ja käskemällä lukijaa asettumaan maahanmuuttajan asemaan ja puhumalla suomalaisten asenteellisuudesta ulkomaalaisia kohtaan, mutta asettumalla kuitenkin itse tämän asenteellisuuden ulkopuolelle, tuo kirjoittaja suhtautumistaan maahanmuuttoon selkeästi esille tekstissään.

Kuten edeltäviä esimerkkejä tarkastelemalla voidaan todeta, ”meistä suomalaisista” puhuminen maahanmuuttoa käsittelevissä äidinkielen ylioppilasesseissä konstruoi teksteille laajemman yleisön, kuin äidinkielen opettajan ja sensorin. Tekstit on osoitettu kaikille suomalaisille. Esimerkeissä me-retoriikkaa on käytetty ikään kuin lukijan ja kirjoittajan me-hengen luomiseen, minkä tarkoituksena on saada lukija kirjoittajan puolelle. Esimerkeissä ”meitä suomalaisia” ohjeistetaan, kuinka maahanmuuttajia tulisi kohdella oikein, tai kritisoidaan syrjivästä käyttäytymisestä. Kirjoittajat voivat me-retoriikkaa käyttämällä välttää liiallista hyökkäämistä lukijaa vastaan, jolloin heidän sanomansa mahdollisesti välittyy paremmin. Vaikka ”meistä suomalaisista” puhuminen maahanmuuttodiskurssissa tietyllä tavalla rajaakin maahanmuuttajia ja suomalaisia omiin ryhmiinsä, vaikuttavat aineiston esimerkit kuitenkin välittävän positiivista suhtautumista maahanmuuttoon.

5 Pohdintaa

Olen tässä tutkielmassa pyrkinyt vastaamaan kysymykseen, kuinka suhtautuminen maahanmuuttoon ilmenee aineistona käytetyissä äidinkielen ylioppilasesseissä. Kuten analysoimistani esimerkeistä voidaan havaita, suhtautuminen rakentuu teksteihin hyvin monenlaisista osista. Tutkielmani analyysin kautta voidaan hahmottaa sitä, millaisilla keinoilla suhtautumista maahanmuuttoon ilmaistaan äidinkielen ylioppilasesseissä. Suhtautumisen teoriaan

pohjautuva tutkimukseni osoittaa myös, kuinka teoriaa on mahdollista soveltaa suomenkielisen aineiston analysoimiseen.

Aineiston teksteissä suhtautuminen maahanmuuttoon näkyy ensinnäkin suhtautumisen teorian termein asennoitumisen ilmauksissa. Asennoitumisessa on pitkälti kyse siitä, millaisia sanajo teksteissä käytetään ja kuinka niillä arvotetaan ihmisiä ja asioita. Suhtautuminen maahanmuuttoon ilmenee siis muun muassa sanavalintojen kautta. Maahanmuuttajista puhutaan esimerkiksi hyödyn tuojina, jolloin teksteissä hyötyjinä ovat suomalaiset tai Suomi yhteiskuntana. Suhtautuminen maahanmuuttoon tietynlaisena uhkana taas välittyy silloin, kun maahanmuuttoon tai maahanmuuttajiin viitataan esimerkiksi sanoilla *muuttovirta*, *tulva* tai *taakka*.

Asennoitumista ilmaistaan sekä maahanmuuttajista ja heidän toiminnastaan että maahanmuutosta tehdyillä arvotuksilla. Maahanmuuttajia arvotetaan aineiston teksteissä sosiaalisen arvonannon ja sosiaalisen hyväksynnän kautta. Maahanmuuttajiin esimerkiksi yhdistetään lukutaidon ja koulutuksen puute, mikä arvottaa heidän kyvykkyyttään negatiivisesti. Toinen suhtautumista ilmentävä seikka on maahanmuuttajien yhdistäminen rikollisuu-teen, mikä on heidän toimintansa säädylisyyden negatiivista arvottamista. Suhtautumista tuodaan esiin myös maahanmuuttajien ja heidän toimintansa positiivisen arvottamisen kautta esimerkiksi sinnikkyuden näkökulmasta. Suhtautuminen näkyy lisäksi maahanmuuton arvottamisena ikään kuin ilmiönä, jolloin ihmisten toiminnan arvottaminen on tavallaan implikoitua. Teksteissä, joissa arvotetaan maahanmuuttoa maahanmuuttajien sijaan, aiheeseen suhtaudutaan ihmislähtöisyyden sijaan asialähtöisesti.

Myös tunteiden ilmaisemisella osoitetaan asennoitumista ja näin ollen myös suhtautumista. Aineiston teksteissä tuodaan esiin etenkin muiden kuin kirjoittajien itsensä kokema pelko liittyen maahanmuuttoon ja sen mukanaan tuomiin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Omia tunteitaan kirjoittajat ilmaisevat lähinnä liittyen maahanmuuttajiin kohdistuvaan syrjintään ja ennakkoluuloihin, minkä kautta välittyy suhtautuminen tällaiseen käytökseen negatiivisena ja itse maahanmuuttoon positiivisena. Suhtautumista ilmentävät myös esimerkit, joissa kirjoittajat ovat pyrkineet samaistumaan maahanmuuttajien asemaan tuomalla esiin heidän tunteitaan.

Asennoitumisen lisäksi sitoutuminen erilaisiin käsityksiin maahanmuutosta tuo esiin suhtautumista, ja olennaisesti myös sellaisten näkemysten osoittaminen, joihin teksteissä ei sitouduta. Sitoutumista ilmaistaan aineiston teksteissä sekä laajentamalla että supistamalla omaa tekstiä dialogisesti. Lieventämällä tai lisäämällä sitoutumisen astetta joko

positiivisiin tai negatiivisiin maahanmuuttokäsityksiin, kirjoittajat tuovat esiin omaa suhtautumistaan aiheeseen. Kirjoittajat voivat siis halutessaan antaa enemmän tai vähemmän dialogista tilaa sellaisille maahanmuuttoon liittyville ajatuksille, joihin joko kokevat tai eivät koe sitoutuvansa. Tähän liittyy olennaisesti se, millaisen yleisön kirjoittajat teksteilleen konstruoivat eli muodostuuko tekstin oletettu lukija kirjoittajan kanssa samanmieliseksi vai erimieliseksi.

Tekstin oletetun yleisön konstruoimista ja sen ilmaisemaa suhtautumista osoittaa ”meistä suomalaisista” puhuminen aineiston teksteissä. Tällaisen me-retoriikan käyttäminen konstruoi tekstiin sisäistekijän ja sisäislukijan, jotka sisällytetään suomalaisten joukkoon. Puhumalla ”meistä suomalaisista” kirjoittajat pyrkivät saamaan lukijan omalle kannalleen esimerkiksi kritisoidessaan suomalaisten negatiivista asennetta maahanmuuttoon. Tämä kertoo ensinnäkin kirjoittajien omasta suhtautumisesta aiheeseen ja toiseksi myös siitä, että kirjoittajat olettavat ”meidän suomalaisten” joukkoon lukeutuvan sellaisia, jotka mahdollisesti suhtautuvat maahanmuuttoon negatiivisesti. Kyse on siis itsensä sekä suomalaisten ryhmään sisällyttämisestä että siitä irrottautumisesta maahanmuuttoon suhtautumisen kannalta.

Analyysini osoittaa, että tulkinta äidinkielen ylioppilasesseissä näkyvästä suhtautumisesta maahanmuuttoon rakentuu niin asennoitumisen kuin sitoutumisenkin ilmausten kautta. Teksteissä esitetään enemmän tai vähemmän eksplisiittisiä arvotuksia maahanmuutosta ja maahanmuuttajista ja niissä sitoudutaan eri asteisesti erinäisiin maahanmuuttokäsityksiin tai jotkin näkemykset torjutaan kokonaan. Nämä tekijät vaikuttavat olennaisesti myös yleiskuvaan, joka tekstien ilmaisemasta suhtautumisesta välittyy. Lukiessani ensimmäisen kerran aineistoni esseetekstejä, syntyi niistä kokonaisuudessaan sellainen kuva, että ne välittävät niin positiivista kuin negatiivistakin suhtautumista maahanmuuttoon. Esimerkkien seikkaperäisen analyysin kautta tutkielmani valottaa sitä, mistä kielellisistä ja tekstuaalisista seikoista tämä suhtautumista välittävä mielikuva muodostuu. Tutkielmani perusteella voidaan myös todeta, että suhtautumisen teoria tarjoaa hyvin käsitteistöä äidinkielen ylioppilasesseiden suhtautumisen analysoimiseen, vaikka sen monisyiset systeemit alasysteemeineen ovatkin osittain päällekkäisiä ja vaikeaselkoisiaakin. Olennaista oman aineistoni kannalta on siihen sopivien käsitteiden hyödyntäminen.

Tekstien ilmaisema suhtautuminen on ilmiönä laaja ja tutkielmani aineistosta löytyisi varmasti vielä runsaasti analysoitavaa tästä näkökulmasta. Äidinkielen ylioppilasesseiden ilmaisemaa suhtautumista maahanmuuttoon olisi kiinnostavaa tutkia myös pidempien esimerkkitekstien kautta, jolloin voitaisiin hahmottaa sitä, kuinka suhtautuminen rakentuu

yksittäisen tekstin sisällä. Tutkielmani osoittaa, että suhtautumisen teorian tarjoaman termin avulla on mahdollista tutkia suhtautumista myös suomenkielisessä aineistossa. Vaikka suhtautumisen teoria on varsin yksityiskohtainen ja sisältää runsaasti käsitteistöä, liiallinen tukeutuminen siihen voi vaikeuttaa sen ulkopuolelle jäävien suhtautumisen ilmiöiden havaitsemista aineistosta. Laajemmassa suhtautumisen tutkimuksessa voisi aineistoa tarkastella myös muista teoreettisista lähtökohdista käsin.

Maahanmuuttokeskustelun tutkiminen äidinkielen ylioppilasesseistä tuo oman lisänsä diskurssintutkimukseen, joka on painottunut julkisen keskustelun analysoimiseen. Vaikka ylioppilasesseiden todellinen yleisö ei olekaan laaja, on tekstit tästä huolimatta kirjoitettu ikään kuin isommille joukoille ja ne ovat näin ollen osa laajempaa maahanmuuttodiskurssia. Aineiston ylioppilasesseissä tiedostetaan erilaisten näkökulmien olemassaolo, mikä kertoo niiden dialogisesta luonteesta. Runsaamman aineiston avulla suhtautumista maahanmuuttoon voisi tarkastella myös vertailevasti esimerkiksi siitä näkökulmasta, välittyykö suhtautuminen maahanmuuttoon erilaisin keinoin jossakin toisessa tekstilajissa.

Lähteet

ANTIKAINEN, EVA-RIITTA 2015: *Raju leikkauslista*. Tiedotteiden referointi uutisteksteissä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

ARISTOTELES 1997: *Aristoteles IX. Retoriikka. Runousoppi*. Classica-sarja. Suomennostyön toimituskunta: Paavo Hohti, Päivi Myllykoski, Juha Sihvola. Tampere: Gaudeamus.

BLOMQVIST, OUTI 1992: ”Äkkiä mustat olivat Valkealassa.” Pakolaiskirjoittelun lingvististä analyysiä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

— 1996: Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä. Teoksessa Jyrki Kalliokoski (toim.) *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Kieli 9 s. 131–150. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

BRANDER, SANNA 2013: Puhetapoja maahanmuuttajuudesta. Diskurssianalyysiä perhelehtien sivuilta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitos.

- CARROLL, TUULA SIRU ANNELI 2012: Puhetta maahanmuutosta. Sosiaalityön näkökulma maahanmuuttokeskusteluun 2010-luvun Suomessa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, sosiaalityö.
- HALLIDAY, M. A. K. 1994: *An Introduction to Functional Grammar. Second Edition*. Lontoo: Edward Arnold.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 2008: Minä ja muut. Puhujaviitteisyys ja kontekstuaalinen tulkinta. – *Virittäjä* 112 (2) s. 186–206.
- HORSTI, KARINA & NIKUNEN, KAARINA 2012: The Ethics of Hospitality in Changing Journalism: The Response to the Rise of the Anti-Immigration Movement in Finnish Media Publicity. – *European Journal of Cultural Studies* 16 (4) s. 489–504.
- HUNSTON, SUSAN JA THOMPSON, GEOFF 2000: *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- HÄMÄLÄINEN, MARJO 2016: Markkinoiva tiedote: yritys- ja tuotekuvan rakentuminen Nokia Oyj:n tiedotteissa. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- IDEMA, RICK 1997: The language of administration: organizing human activity in formal institutions. Teoksessa Christie Frances ja J. R. Martin (toim.) *Genre and institutions: social processes in the workplace and school* s. 73–100. Lontoo ja New York: Continuum.
- JOKINEN, ARJA 1999: Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 126–159. Tampere: Vastapaino.
- JUVONEN, RIITTA 2004: Kertomus ylioppilasaineesta: kevään 1999 tehtävästä 23 kirjoitettujen aineiden tekstilajianalyysiä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2007: Suhtautumisen systematiikkaa. – *Virittäjä* 111 (3) s. 431–435.
- 2011: Toisesta äänestä omaan ääneen. *Uskoa-, ajatella-, luulla- ja sanoa-rakenteet* ylioppilasaineesta. Teoksessa Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig ja Riitta Juvonen (toim.) *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukiodien opiskelijoiden tekstimaiset ja kirjoitustaitojen arviointi* s. 231–261. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2014: *Kirjoitelma ja tekijän ääni. Kehystämisen yhdyslauseet suomenkielisen ylioppilasaineen dialogisuuden hallinnassa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- JUVONEN, RIITTA, KAUPPINEN, ANNELI, LEHTI-EKLUND, HANNA JA MAKONEN-CRAIG, HENNA 2011: Mitä lukiolaisten kirjoittamisesta on tutkittu? Teoksessa Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig ja Riitta Juvonen (toim.) *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukioden opiskelijoiden tekstimaiset ja kirjoitustaitojen arviointi* s. 27–59. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 2005a: Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. Teoksessa Markku Haakana ja Jyrki Kallioikoski (toim.) *Referointi ja moniäänisyys*. Tietolipas 206 s. 9–42. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2005b: Moniäänisyys ja koherenssi suomea toisena kielenä kirjoittavien teksteissä. Teoksessa Markku Haakana ja Jyrki Kallioikoski (toim.) *Referointi ja moniäänisyys*. Tietolipas 206 s. 224–257. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KANTOLA, MATLEENA SOFIA 2013: Oikeus vihapuheeseen? Sananvapauskysymykset maahanmuuttopolitiikkaa arvostelevassa verkkokeskustelussa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitos.
- KATAJAMÄKI, HELI 2006: Arvottavien merkitysten rakentaminen taloussanomalehden pääkirjoituksissa. Teoksessa Nina Niemelä ja Esa Lehtinen (toim.) *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposiumi XXVI, Vaasa 11.–12.2.2007* s. 97–108. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- 2007: Kyvykkyyden merkitykset taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa Nina Niemelä ja Esa Lehtinen (toim.) *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet. VAKKI-symposiumi XXVII. Vasa 9–10.2.2007* s. 99–110. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- KAUPPINEN, ANNELI 2011: Mitä äidinkielen kokeessa pyydetään, mitä saadaan? Teoksessa Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig ja Riitta Juvonen (toim.) *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukioden opiskelijoiden tekstimaiset ja kirjoitustaitojen arviointi* s. 95–115. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KESKINEN, SUVI, RASTAS, ANNA JA TUORI, SALLA 2009a (toim.): *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- KESKINEN, SUVI, RASTAS, ANNA JA TUORI, SALLA 2009b: Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas ja Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* s. 7–21. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi>

- KOPONEN, JUUSO 2015: Maahanmuuttajat sekä maahanmuutto- ja monikulttuurisuuskeskustelu sanomalehden sivuilla. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, sosiaali- ja kulttuuriantropologia.
- LAHTI, EMMI 2014: Viherfemakot hyysäävät turvapaikkaturisteja ja pikkuhitlerit kitisevät – Ryhmien nimeämisestä, rakentamisesta ja toiminnasta maahanmuuttoaiheisissa verkkokeskusteluissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- LAURY, RITVA 2012: Taking a stance and getting on with it: The form and function of Finnish finite clausal extraposition construction. – *Text & Talk* 32–4 s. 503–524.
- LEHTONEN, MIKKO 2009: Olen suomalainen (Io sono finlandese). Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas ja Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* s. 109–115. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- LINDSTRÖM, SALLI 2012: Hyvä paha maahanmuutto. Kehysanalyysi suomalaisesta maahanmuuttajajournalismista. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, politiikan tutkimus.
- LÄHTENMÄKI, MIKA 2002: Dialoginen näkökulma kieleen: Mihail Bahtin ja Valentin Vološinov. Teoksessa Hannele Dufva ja Mikä Lähtenmäki (toim.) *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 179–200. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MAKKONEN-CRAIG, HENNA 2011: Kirjoittajan kompetenssit ja äidinkielellä kirjoittaminen. Teoksessa Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig ja Riitta Juonen (toim.) *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukiodien opiskelijoiden tekstimaiset ja kirjoitustaitojen arviointi* s. 62–88. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MARTIN, J. R. JA WHITE, P. R. R. 2005: *The language of evaluation: Appraisal in English*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- MIKKONEN, INKA 2010: ”Olen sitä mieltä, että...” Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- NIKUNEN, KAARINA 2010: Rakastamisen vaikeudesta: Internet, maahanmuuttokeskustelu ja tunteet. – *Media ja viestintä* 33:4 s. 7–26.
- PENTTILÄ, MARIANNA 2015: Suhtautuminen Aamulehden Särkänniemi-aiheisissa lehtijutuissa. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- PERELMAN, CHAÏM 1996 [1977]: *Retoriikan valtakunta [L’empire rhétorique. Rhétorique et argumentation]*. Tampere: Vastapaino.

- PERELMAN, CHAÏM JA OLBRECHTS-TYTECA, LUCIE 1971: *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- PIETIKÄINEN, SARI JA MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- RAHTU, TOINI 2006: *Sekä että. Ironia koherenssina ja inkoherenssina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAITTILA, PENTTI 2002 (toim.): *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Tampere: Suomen Journalistiliitto.
- ROMPPANEN, KATI 2015: Erimielisyys yleisönosastokirjoituksissa: kirjoittajien suhtautumisen ja argumentaation tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- SALOKANTO, SALLA 2017: Kommentoijien suhtautuminen blogien lukijapaikkoihin. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- SHORE, SUSANNA 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemifunktionaalisessa teoriassa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Helsinki: Gaudeamus.
- 2012b: Systeemifunktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Helsinki: Gaudeamus.
- 2008: Lauseiden tekstuaalisesta jäsennyksestä. – *Virittäjä* 1/2008 s. 24–65.
- SIMOLA, ANNA 2008: *Tervetullut työvoimaksi. Työperäinen maahanmuutto mediassa*. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- SOLIN, ANNA 2009: Kirjoittava minä yliopistojen opetusportfolioissa. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.) *Kielen piirteet ja tekstilajit* s. 250–268. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- UURTAMO, MARJUT 1999: Ylioppilasaineiden aloitusten ja lopetusten tekstityyppianalyysä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Verkkoversio. <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>.

WIKSTEN FOLKERYD, JENNY 2006: *Writing with an Attitude. Appraisal and student texts in the school subject of Swedish*. Uppsala: Uppsalan yliopisto.

YLI-VAKKURI, VALMA 1986: *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku: Turun yliopisto.

Ylioppilastutkintolautakunnan äidinkielen kokeen määräykset 2017. Saatavissa https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/fi_maaraykset_aidinkieli.pdf. Viitattu 28.4.2017.

Liite

Koevihon ohje

Ohje: Kaikki kirjoitustehtävät ovat tämän vihkon sivuilla 2–3. Osaan tehtävistä liittyy aineistoa, jota on hyödynnettävä tehtävänannon mukaan. Lue tehtävät, silmäile aineistot läpi ja valitse tehtävistä yksi. Tehtävät arvostellaan pistein 0–60. Kirjoita ehyt ja kielellisesti huoliteltu teksti. Sopiva pituus on 4–5 sivua. Teksti on kirjoitettava puhtaaksi kuula- tai mustekynällä. Valmiit otsikot on lihavoitu. Muussa tapauksessa anna kirjoituksellesi oma otsikko. Merkitse kirjoitustehtävän numero otsikon eteen. Jos valitset aineistotehtävän, tekstisi pitää olla siten ehyt, että lukija voi ymmärtää tekstisi, vaikka ei tunnekaan aineistoa. Aineistotehtävissä tulee viitata aineistoon.

Tehtävät

Syksy 2011

7. Muuttavatko maahanmuuttajat maata?

Kevät 2012

7. **Miten terrorismin uhka vaikuttaa elämäämme?**

10. Tutki *Väestö liikkeellä* -artikkelin tietoja (s. 8–9). Mitä ajatuksia muuttovirrat sinussa herättävät?

12. Kotoutuminen on kahden kauppaa. Pohdi asiaa *Saisinko puhua suomea teidän suomalaisten kanssa?* -yleisönosastokirjoituksen (s. 12) pohjalta.

Syksy 2012

7. Voiko Suomi selvitä ilman muita maita?

11. Mikä on vihapuhetta? Pohdi esimerkkiaineiston (s. 7) avulla, miksi sitä ei voida yhteiskunnassa hyväksyä.

Väestö liikkeellä

**Ihmiset muuttavat työn ja toimentulon perässä.
Miljoonat pakenevat myös sotaa ja luonnonmullistuksia.**

Noin 214 miljoonaa ihmistä – eli kolmisen prosentin maailman väestöstä – asuu pysyvästi synnyinmaansa ulkopuolella. Kolmannes heistä on muuttanut köyhästä maasta rikkaaseen maahan.

Arviolta 10–15 prosenttia maailman siirtolaisista elää uudessa asuinmaassaan ilman oleskelulupaa.

Seitsemisen prosenttia maailman siirtolaisista pakenee sotaa, väkivaltaa ja ihmisoikeusloukkauksia: vuonna 2008 YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n tilastoissa oli yli kymmenen miljoonaa pakolaista. Samaan aikaan YK:n palestiinalaispakolaisten avustusjärjestö UNRWA huolehti vajaasta 4,8 miljoonasta pakolaisesta Jordaniassa, Syyriassa, Libanonissa sekä palestiinalaisalueilla Länsirannalla ja Gazassa.

Lisäksi puolisen miljoonaa ihmistä haki turvapaikkaa kotimaansa ulkopuolelta, usein vauraista teollisuusmaista.

Vuoden 2009 lopussa maailmassa oli 27,1 miljoonaa evakkoa, jotka pakenivat väkivaltaa ja luonnononnettomuuksia omassa kotimaassaan.

Kaiken kaikkiaan valtaosa maailman siirtolaisista – eli 740 miljoonaa ihmistä – on muuttanut oman kotimaansa sisällä.

PAKOLAISTEN MERKITTÄVIMMÄT LÄHTÖMAAT VUODEN 2008 LOPUSSA

Afganistan	2,8 miljoonaa
Irak	1,9 miljoonaa
Somalia	561 000
Sudan	19 000
Kolumbia	374 000
Kongon demokraattinen tasavalta	368 000

LÄHDE: UNHCR

PAKOLAISTEN MERKITTÄVIMMÄT VASTAANOTTAJAMAAT VUODEN 2008 LOPUSSA

Pakistan	1,8 miljoonaa
Syyria	1,1 miljoonaa
Iran	980 000
Saksa	583 000
Jordania	500 000
Tšad	330 000

LÄHDE: UNHCR

EVAKOT VUODEN 2009 LOPUSSA

Sudan	4,9 miljoonaa
Kolumbia	3,3–4,9 miljoonaa
Irak	2,76 miljoonaa
Kongon demokraattinen tasavalta	1,9 miljoonaa
Somalia	1,5 miljoonaa
Pakistan	1,2 miljoonaa

LÄHDE: INTERNAL DISPLACEMENT MONITORING CENTRE IDMC

MAAILMAN VÄESTÖ LIIKKEELLÄ

LÄHTEET: DILIP RATHS JA ZHIMEI XU, MIGRATION AND REMITTANCES FACTBOOK 2008, MAAILMANPANKKI; MIGRINTER (MIGRATIONS INTERNATIONALES, ESPACES ET SOCIÉTÉS), POINTIÉSIN YLIOPISTO.

Kartta kuvaa muuttoliikkeen pääsuuntia viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kartta on alunperin julkaistu Maailmanpolitiikan Atlaksessa (Into Kustannus, 2009).

Saisinko puhua suomea teidän suomalaisten kanssa?

Olen nyt asunut vajaat kaksi vuotta Suomessa. Lukioaikana asuin vuoden Suomessa vaihto-oppilaina, ja viime elokuussa tulin takaisin Suomeen opiskelemaan.

Kuten Harald Molan (HS Mieli-pide 19. 4.), koen joskus todella vaikeaksi saada suomalaiset uskomaan, että osaan suomea.

Aluksi olin loukkaantunut, jos suomalainen ei suostunut puhumaan kanssani suomea. Luulin, että se tarkoitti, etten osannut kieltä tarpeeksi hyvin. Olin pettynyt itseäni ja suomen kielen taitooni.

Jossain vaiheessa opin hyväksymään sen, että kielen vaihtaminen suomesta englanniksi kertoo paljon enemmän suomalaisesta kuin minun suomen kielen taidostani. Se ei tarkoita, etten osaisi kommunikoida tarpeeksi hyvin vaan sitä, että suomalainen ei ole tottunut puhumaan ulkomaalaisille suomea.

Kun ulkomaalaiset tulevat minun kotimaahani, odotus on, että he osaavat paikallista kieltä tai oppivat sitä pian. Minulla oli siksi samanlaisia odotuksia Suomesta.

Olen jälkeinpäin oppinut, että jokaisessa maassa on omat tavat. Suomessa ei odoteta, että kun ulkomaalaiset tulevat tänne, he

puhuisivat suomea. Kun suomea osaavia ulkomaalaisia tulee vastaan, suomalaiset eivät aina tiedä, miten reagoida.

Kieli ja kielenkäyttö ovat maahanmuuttokeskustelussa keskipisteessä varsinkin niissä maissa, joissa puhutaan harvemmin käytettyjä kieliä, kuten Suomessa. Miten paljon pitäisi painottaa maahanmuuttajien kielen oppimista ja miten paljon lisätä nykypäivän lingua francan eli englannin käyttöä?

Yhtäältä halutaan lisätä ulkomaalaisten mahdollisuuksia tulla toimeen lisäämällä englannin ja muiden kielten tarjontaa, mutta toisaalta samalla odotetaan, että maahanmuuttajat

oppisivat kohdemaan kieltä. Suurin ristiriita tässä on, että jos ulkomaalaisille aina puhutaan englantia, miten he voisivat oppia paikallisia kieliä.

Kieliä ei voi oppia pelkästään kielikurssilla. Niitä pitäisi päästä myös puhumaan. Siinä onnistuminen edellyttää, että ihmiset puhuvat ulkomaalaisille paikallista kieltä, vaikka nämä osaisivatkin sitä huonosti.

Erika Richter
opiskelija
Helsinki

"Jos ulkomaalaisille aina puhutaan englantia, miten he voisivat oppia paikallisia kieliä?"

Helsingin Sanomat 22.4.2010

Neljä esimerkkiä: Onko tämä vihapuhetta?

Vaikka verkko on täynnä arveluttavaa maahanmuuttokeskustelua, joka usein on leimaavaa, halventavaa ja jankkaavaa, se harvoin on kuitenkaan lainvastaista. Ihmisoikeusliiton pääsihteeri **Kristiina Kouros** ja Hommaforumin perustajajäsen **Matias Turkkila** kommentoivat seuraavassa katkelmia verkkokeskusteluista. Kommentit eivät oikeudellisesti täytä heidän mielestään vihapuheen määritelmää, mutta ovat muutoin arveluttavia.

K=Kristiina Kouros, T=Matias Turkkila

1 HELSINGIN SANOMIEN VERKKOKESKUSTELU

"Ampujan reaktio on tuomittava. Voidaan silti kysyä, olisiko murhenäytelmää tapahtunut jos ihmiset eivät tuntisi lisääntyvää pelkoa islamin vallan lisääntymisestä Euroopassa." (KathmandouTiger)

K: Yksittäisenä tapauksena tämä ei vaikuta niin vakavalta, jos konteksti on asiallinen. Mutta tilanne muuttuu, kun vastaavia lukee netistä sata peräkkäin ja konteksti on vihamielinen islamia kohtaan. Tässä myös syyllistetään uhreja.

T: Kysymys, johon tässä viitataan on kipeä, mutta hyvä. Ymmärrän, että tällaiset pohdinnat voivat suututtaa, mutta ei tällainen ole vihapuhetta.

2 ILTALEHDEN KESKUSTELUFORUM

"Ei minkään maan isänmaallinen nuori halua luovuttaa omaa maataan vieraille kansoille. Jos rajoja ei suljeta näiltä nk. pakolaisilta niin ei mene montakaan vuosikymmentä kun vähäväkinen Suomi on menetetty mamuille. On tästä maasta ennenkin taisteltu, vaikka uhraukset ovat olleet suuret sen voit sinäkin käydä toteamassa hautausmailla kautta Suomen." (vierailija)

K: Viittaako kirjoittaja siihen, että aletaan tarvittaessa taistella aseellisesti? Tässä on yleistys ja mahdollinen hyvin ikävän sävyinen uhkaus. Kirjoituksessa myös ikään kuin sanotaan, että pakolaiset eivät ole oikeita pakolaisia.

T: Tämäntyyppisiä näkee tosi paljon. Sanoisin, että tämä on melko kehittymätöntä keskustelua, joka on synkkää ja pessimististä. Tässä pyritään ehkä saamaan muissa samaa kiukkuisuuden tunnetta aikaan.

3 ILTALEHDEN KESKUSTELUFORUM

"Olen sitä mieltä että näitä tulokkaita pitäisi ottaa vastaan sitten kun suomen oma väki on saanut kodin ja ei nää nälkää. on kamala nähdä oman äitinsä vanhainkodissa kitumassa ja maahanmuuttajat ajelevat mersuilla töitä tekemättä. ei ole ihme että viha kasvaa." (Anne)

K: Mihin perustuu yleistys, että maahanmuuttajat ajelevat mersuilla töitä tekemättä? Jos joku on nähnyt tummaihoisen ajamassa mersua, mistä hän voi tietää tekeekö kyseinen ihminen töitä vai ei. Tässä on yleistystä, mikä on yleistä verkkokeskusteluille.

T: Tämäkin kirjoitus on hyvin tyypillinen. Siinä on kimppu etnisiä yleistyksiä, jotka voivat olla totta tai sitten eivät. Kirjoittajaa selvästikin suututtaa, mutta ei ole selvää, yrittääkö hän suututtaa muitakin.

Esimerkit on poimittu heinäkuussa. Tekstikatkelmat on valittu niin, että ne edustaisivat tyypillisiä verkkokeskustelun piirteitä.

4 HOMMAFORUMIN KESKUSTELU AIHEESTA TUMMAIHOISILLE VANHEMMILLE VALKOIHOINEN LAPSI

"Siis hirveetä! Kattokaa! Eihän niitä mamuja kohta voi enää erottaa meistä tavallisista ihmisistä!!!" (Esko)

K: Tämä on tyypillinen kirjoitus, jossa tehdään ero normaalin itsen ja epätavallisten maahanmuuttajien välille.

T: Tämä oli Eskon ensimmäinen kirjoitus, ja hän sai sen seurauksena porttikiellon.

GRAFIKKA: SUVI LANTTA, LÄHDE: STT